

Tradicija muškog i ženskog klapskog pjevanja u Novom Vinodolskom

Kabalin, Dora

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:314514>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-23**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za nastavničke studije u Gospiću

Sveučilišni integrirani prijediplomski i diplomski studij

Učiteljski studij u Gospiću

Gospić, 2024.

Sveučilište u Zadru

Odjel za nastavničke studije u Gospiću

Sveučilišni integrirani prijediplomski i diplomski studij

Učiteljski studij u Gospiću

Tradicija muškog i ženskog klapskog pjevanja u Novom Vinodolskom

Diplomski rad

Student/ica:
Dora Kabalin

Mentor/ica:
doc. dr. sc. Ines Cvitković Kalanjoš

Gospić, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Dora Kabalin**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Tradicija muškog i ženskog klapskog pjevanja u Novom Vinodolskom** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Gospić, 2024.

SAŽETAK:

Tradicija muškog i ženskog klapskog pjevanja u Novom Vinodolskom

Tema ovog diplomskog rada je "Tradicija muškog i ženskog klapskog pjevanja u Novom Vinodolskom". U diplomskom radu, obrađuje se pojam klapskog pjevanja kao višeglasnog a capella pjevanja koje vuče korijene iz Dalmacije. Obrađuje se povijesni pregled i put klapske pjesme od skromne konobe i uskih kamenitih uličica, do festivalske pozornice, potom do UNESCO-ovog popisa nematerijalne svjetske baštine u Europi. Diplomski rad prikazuje vrijednost i autentičnost ove hrvatske tradicijske vokalne glazbe, njezino putovanje iz domovine na druge krajeve svijeta, te donosi istraživanje koje pokazuje, kako se klapska pjesma nastanila i zadržala u Novom Vinodolskom. Donosi povijesni pregled grada Novog Vinodolskog, s obzirom da je povijest uvelike utjecala na kontinuirano njegovanje novljanskog izvornog folklora u kojem hrvatska tradicijska glazba igra značajnu ulogu. Istraženo je, kako su Novljani njegovanjem netemperiranog pjevanja tipičnog za ovo podneblje, otvorenih srca primili i nastavili njegovati klapsku pjesmu. U diplomskom radu provedeno je terensko istraživanje, koje uključuje razgovore s nositeljima klapskog života u Novom Vinodolskom, te na temelju kojeg je istražena i opisana tradicija muškog i ženskog klapskog pjevanja u ovom gradu. Priloženo je nekoliko novljanskih narodnih pjesama obrađenih i prilagođenih klapskom pjevanju, kao dodatan pečat rada u kojem je poseban naglasak na činjenici, da Novi Vinodolski njeguje tri nematerijalna kulturna dobra: istarsku ljestvicu, Novljanski mesopust – pokladni običaj Novog Vinodolskog i klapsko pjevanje. Ovaj primorski grad, osim što je iznjedrio novljanski izvorni folklor i novljanske narodne običaje, iznjedrio je i muške i ženske klape zahvaljujući kojima je postao "zakon klapskog pjevanja", te koje nastoje prenijeti ovu čuvenu tradiciju i na mlađe naraštaje.

Ključne riječi: klapsko pjevanje, klapska pjesma, Novi Vinodolski, novljanske narodne pjesme, klape u Novom Vinodolskom

ABSTRACT:

The tradition of male and female klapa singing in Novi Vinodolski

The topic of this thesis is "The tradition of male and female klapa singing in Novi Vinodolski". In this thesis, the concept of klapa singing is discussed as a polyphonic a capella singing that has its roots in Dalmatia. It deals with a historical overview and the path of klapa singing from a modest tavern and narrow cobbled streets, to the festival stage, then to the UNESCO list of intangible world heritage in Europe. The thesis shows the value and authenticity of this Croatian traditional vocal music, its journey from the homeland to other parts of the world, and brings research that shows how the klapa song settled and stayed in Novi Vinodolski. It provides a historical overview of the town of Novi Vinodolski, given that history has greatly influenced the continuous nurturing of Novljana's original folklore, in which Croatian traditional music plays a significant role. It has been investigated how the people of Novljana, by cultivating the non-tempered singing typical of this region, received and continued to nurture klapa singing with open hearts. In the graduate thesis, field research was conducted, which includes interviews with the bearers of klapa life in Novi Vinodolski, and on the basis of which the tradition of male and female klapa singing in this city was researched and described. Several folk songs from Novi are enclosed, processed and adapted to klapa singing, as an additional seal of the work in which special emphasis is placed on the fact that Novi Vinodolski nurtures three intangible cultural assets: the Istrian scale, the Novljanski mesopust – the carnival custom of Novi Vinodolski and klapa singing. This coastal town, in addition to giving birth to the original folklore and folk customs of Novljana, has also given rise to male and female klapa, thanks to which it has become the "law of klapa singing", and which are trying to pass on this famous tradition to the younger generations.

Keywords: klapa singing, klapa song, Novi Vinodolski, folk songs in Novi Vinodolski, klapa in Novi Vinodolski

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. KLAPSKO PJEVANJE	3
3. POVIJEST KLAPSKOG PJEVANJA	6
3.1. Vrste klapa i klapski modeli	7
3.1.1. Muška klapa	7
3.1.2. Ženska klapa	8
3.1.3. Mješovita klapa	9
3.1.4. Dječja klapa	10
3.1.5. Tradicijska klapa	11
3.1.6. Festivalna klapa	12
3.1.7. Moderna klapa	13
4. PUT KLAPSKOG PJEVANJA DO NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE	15
5. FESTIVAL DALMATINSKIH KLAPA OMIŠ	18
5.1. Povijest festivala	19
6. KLAPSKO PJEVANJE IZVAN GRANICA REPUBLIKE HRVATSKE	21
7. NOVI VINODOLSKI	24
7.1. Ranija povijest	25
7.2. Prodor slavenske kulture – dolazak Hrvata	26
7.3. Frankopani – knezovi Krčki	27
7.4. Vinodolski zakon	30
7.5. Bura povijesnih događaja	31
7.6. Doba preporoda	33
7.6.1. Obitelj Mažuranić	35
8. NOVLJANSKI NARODNI OBIČAJI	37
8.1. Etnomuzikološki temelj	38
8.2. Novljanske narodne pisme	40

8.2.1. Pjesme koje se pjevaju „udvoje“	40
8.2.2. Pjesme koje se pjevaju „zborna“	41
8.2.3. Svatovske pjesme	42
8.3. Mesopust	46
8.4. Novljansko kolo	49
9. TRADICIJA MUŠKOG I ŽENSKOG KLAPSKOG PJEVANJA U NOVOM VINODOLSKOM.....	52
9.1. Muška klapa Novljani	54
9.2. Ženska klapa Mažurana.....	56
9.3. Muška klapa Vinčace	57
9.4. Pučki pivači	61
9.5. Ženska klapa Puntape.....	62
10. KLAPSKO RUHO NOVLJANSKIH NARODNIH PJESAMA	66
10.1. „Kada se Pavle ženjaše“	66
10.2. „Vapor plovi, se valove riže“	68
10.3. „Zorčica“	70
10.4. „Sinoć Ive iz Novoga dojde“	71
10.5. „Sjaj, miseče“	73
11. ZAKLJUČAK.....	75
12. LITERATURA	76
13. POPIS ILUSTRACIJA	80

1. UVOD

Cilj ovog diplomskog rada je prije svega definirati i istaknuti pojam klapskog pjevanja kao nematerijalne kulturne baštine Republike Hrvatske, potom potaknuti na razmišljanje o utjecaju kulturnog nasljeđa naše domovine na buduće naraštaje, ujedno „nasljednike“ baštine svojih predaka. Uz brojne šarolike elemente koji čine bogatstvo hrvatskog folklora, klapsko pjevanje se izdvaja od najčešćih primjera hrvatske tradicijske glazbe kojom prvenstveno dominiraju tradicijska glazbala, plesovi i grleno pjevanje. Ovim istraživanjem, nastoji se prikazati autentičnost ovog tradicijskog višeglasnog pjevanja koje karakterizira izvedba bez pratnje instrumenata. Također, istražujući korijene, povijest i etnomuzikološke temelje, dobiva se uvid u višegodišnje putovanje ovog glazbenog fenomena, koji se ubrzo počeo širiti iz Dalmacije u druge regije Republike Hrvatske.

Putem prema nematerijalnoj kulturnoj baštini, klapsko pjevanje je za početak krenulo na putovanje u druge krajeve svoje domovine, gdje se spajajući s izvornim folklorom pojedinog mjesta, utkalo u svakodnevnicu ljudi, kao i u njihova srca. Jedan takav primjer može se pronaći i u malenom gradu u Hrvatskom primorju, u Novom Vinodolskom. U diplomskom radu prikazan je kratak povijesni pregled grada Novog Vinodolskog u kojem su spomenuti knezovi Frankopani, Vinodolski zakon, borba s Osmanlijama i Mlečanima, kao i obitelj Mažuranić. Gotovo svaka od spomenutih povijesnih crtica ovoga grada utjecala je na rađanje i kontinuirano njegovanje njegovog izvornog folklora. Primjerice, u radu su priložene odabrane izvorne novljanske pjesme, kao i pojedine junačke narodne pjesme čuvenog novljanskog kola, u kojima se pjeva o ljubavi, o burnoj povijesti i borbi s Turcima i Mlecima, dok se u jednom dijelu novljanskog kola pjevaju i stihovi posvećeni braći Mažuranić, koji su također priloženi u diplomskom radu. Godinama, može se čak reći stoljećima, novljanski, primorski melos omotan je u tonove istarske ljestvice.

Prilikom istraživanja spomenuto je kako tijekom šezdesetih godina 20. stoljeća u ovom kraju počinju dominirati suvremena glazbena strujanja, pritom i klapska terca, koja ulazi u suživot s arhaičnim oblikom netemperiranog pjevanja, što zajedno čini zanimljiv kontrast. Opisano je, kako se strujama Jadranskog mora, klapska pjesma nastanila u Novom Vinodolskom. Provedeno je terensko istraživanje koje uključuje razgovore s dionicima klapskog života u Novom Vinodolskom, zahvaljujući kojima se i danas njeguje tradicija muškog i ženskog klapskog pjevanja u ovom primorskom gradu. Na temelju provedenih

razgovora, također sačuvanih zapisa o povijesti klapskog pjevanja u Novom Vinodolskom, u diplomskom radu su prikazane sve muške i ženske klape koje je ovaj grad iznjedrio, kao i njihovo značajno djelovanje. Na kraju diplomskog rada, priloženo je nekoliko novljanskih narodnih pjesama koje su zahvaljujući etnomuzikološkim autoritetima ovih prostora, obrađene i prilagođene višeglasnom, klapskom pjevanju. Kako bi se prikazao zanimljiv spoj klapskog pjevanja i novljanskog folklor, te njihov „suživot“ u Novom Vinodolskom, odabrane su sljedeće pjesme, koje se nalaze među najčešće izvođenim novljanskim pjesmama, te koje krase repertoare novljanskih klapa: „Kada se Pavle ženjaše“, „Vapor plovi, se valove riže“, „Zorčica“, „Sinoć Ive iz Novoga dojde“, te „Sjaj, miseče“.

2. KLAPSKO PJEVANJE

„Klapa je krug...“. Što predstavlja jedna od najpoznatijih rečenica među klapskim pjevačima, koja u njihovom svijetu služi kao „formula za sreću“? Što je klapa? Ova naizgled sasvim obična riječ, zasigurno je dodatno obogatila povijest i tradiciju Republike Hrvatske, te je ostavila svoj pečat u životu hrvatskoga puka. Uz klapsku su pjesmu prolazili dani, rađale su se nove ljubavi, blagovalo se za obiteljskim stolom, slavilo se s rodbinom i prijateljima. Klapska pjesma ispunjavala je svaki ugao ulica, ali i ljudskih života. Kada je riječ o glazbi, tradiciji i domoljublju, neosporno je da su Hrvati „na svojem teritoriju“, a ova vrsta glazbenog izričaja svakako potkrepljuje i obilježava spomenute pojmove.

Klasko pjevanje, za početak, predstavlja tradicijsko višeglasno homofono pjevanje bez pratnje instrumenata. Ovaj glazbeni fenomen potječe iz Dalmacije i formirao se sredinom 19. stoljeća, u doba kada su se u hrvatskim, mediteranskim gradićima, kao i na otocima i spomenutoj Dalmaciji, dakle „majci klapske pjesme“, oblikovali hrvatski kulturni, ujedno i glazbeni identiteti koji su obilježili tradiciju ne samo mediteranskog teritorija naše domovine, nego s vremenom i cjelokupnu hrvatsku baštinu, kao i povijest svakodnevice našega puka.

Pojam klapa vuče korijene iz sjevernotalijanskog tršćanskog šatrovačkog dijalekta, kako nalažu etimološka istraživanja, a usvojen je polovicom 19. stoljeća, kada u Dalmaciji djeluju pjevačke družine formalnog i neformalnog tipa koje usvajaju termin klapa. Hrvatski jezikoslovac, kroatist i prevoditelj Bratoljub Klaić pojam klapa smatra žargonskom riječju koja označava družinu, kliku, družbu ili skupinu. (Klaić, 1966) U današnje vrijeme, ovaj profilirani termin uglavnom se odnosi na organizirane pjevačke skupine koje obilježava specifičan, a capella repertoar dalmatinskih napjeva. (Ćaleta, 1999)

Termini klapa i klasko pjevanje po prvi put bivaju upotrijebljeni 1967. godine osnutkom Omiškog festivala, a do tada klapa nije imala svoj službeni naziv, već se je nazivala kvartetom, kvintetom itd., ovisno o broju članova. Klapa je u počecima bila isključivo muška skupina; ovim izričajem bavili su se isključivo muškarci. Riječ je o skupini koja se većinom sastoji od osam muškaraca koji danas pjevaju četveroglasno, a rjeđe troglasno. U muškom klapskom pjevanju uobičajeni sastav čine prvi tenor, drugi tenor, bariton, prvi bas i drugi bas, dok uobičajeni sastav ženske klape jest prvi sopran, drugi sopran, prvi alt, drugi alt i tzv. kontra alt. Forma klapskih pjesama je najčešće troglasje i četveroglasje. Riječ je o tijesnom harmonijskom slogu koji gotovo završava u ternom položaju. Klapski završeci su prepoznatljivi po tom akordu. Klapska pjesma je najčešće u duru, dok harmonijsku osnovu čini

tonički, subdominantni i dominantni četverozvuk, odnosno trozvuk. U pravilu, klapsku pjesmu započinje solo pjevač, odnosno prvi tenor, a u ženskom klapskom pjevanju prvi sopran. Prvi glas je vodeći glas, on izvodi glavnu melodiju pjesme, daje pjesmi poseban ugođaj i karakter, a prati ga drugi glas (drugi tenor, drugi sopran) u paralelnim tercama, zatim se zajedno spajaju u jedinstvenu melodiju, odnosno dvoglasje. Polako im se pridružuju bariton i bas ili prvi alt i drugi alt, prilikom čega se formira četveroglasje i pritom upotpunjuje forma potrebna u klapskom pjevanju. Dakle, dolazi do formiranja četveroglasnog sloga homofone strukture. (Ćaleta, 1999)

Prvi glas ima stil vodećeg pjevača po kojem su klape prepoznatljive, no odmah vrijedi napomenuti, da je svaki glas ključan i od velike važnosti, jer svaka skupina, družina ili tzv. „team“, nije potpun ako nedostaje jedan element koji upotpunjuje cjelinu. Svaki član je važan. Bez „te male kapi, ocean bi bio manji“. Citirajući sveticu Majku Terezu, cilj je istaknuti poantu klape, jer, čuvari ovoga blaga, ove baštine, nastoje da se zauvijek spominje i zna povodom čega i na koji način je nastala. Sve je krenulo od prijateljstva.

S obzirom da je klapa prepoznatljiva po prvom tenoru i prvom sopranu, jedna od osnovnih i ključnih komponenti je autentičnost. Osim što bi prvi glas trebale krasiti vokalne sposobnosti, od velike je važnosti da pjevač u svakoj svojoj izvedbi unese dio sebe i nešto drugačije, posebno iz razloga, što se iznimno cijeni njegova inovativnost, uvjerljivost, emocionalnost i proživljenost teksta. Jedan od najpoznatijih klapskih voditelja, maestro Mario Markovina, tvrdio je da „tenor mora biti lirski, ali svaki poseban jer asocira na gradove-stilove“. (Milin-Ćurin, 2016: 36)

Naime, riječ je o sljedećim stilovima:

- a) „Šibenski tenor – tamniji, niži, bliži belcantu
- b) Trogirski tenor – otvoren
- c) Splitski falset (tamniji)
- d) Dubrovački falset (svjetliji)“. (Milin-Ćurin, 2016: 36)

Također, prvi tenori i prvi soprani imaju veliku odgovornost prema klapi, jer se uzima u obzir i njihovo vođenje pjesme, te iz razloga, što u pravilu oni započinju solo dionicu. Upravo je ta istaknuta uloga prvog tenora veoma važna jer se po njoj klapsko pjevanje razlikuje od svjetski poznatih korzikanskih, sardinijskih ili gruzijskih pjevanja, u kojima melodiju vode srednji, a ne gornji glasovi. (Ćaleta, Bošković, 2011)

Kod drugih se glasova u klapi grupna suradnja najviše vrednuje, potom se očekuje da isti podupiru solista i time obogaćuju njegovu interpretaciju. Na isti način je veoma važno, da se prvi glas sjedini s ostalim glasovima, kako bi klapa uspješno funkcionirala. Cilj je da do izražaja dođe osobnost svakoga pojedinca.

Uz osnovne estetske osobine klapskog pjevanja, dolazi još jedan ključan, čak najvažniji faktor a to su kvalitetni međuljudski odnosi. Sloga, ravnoteža, prijateljska i ugodna atmosfera, predstavljaju ključ koji otvara dimenziju klapskog svijeta u kojem vlada kvaliteta jedne klape. Bez kvalitete u odnosima, nema kvalitete niti velikoga napretka u pjevanju. Stoga, veliku ulogu igra međusobna suradnja među članovima, također mirnoća, ravnoteža i stabilnost, što su, između ostalog, ključni elementi pomoću kojih se postiže potrebna tzv. klapska fuzija.

Stvaranje klapske fuzije glasova, kao glavni zadatak svake klape, uključuje idealnu ravnotežu koja ukazuje na činjenicu, da se ne izdvaja nijedan glas. (Milin-Ćurin, 2016) Primorac (2010) razlikuje dva tipa izvedbi klapskih fuzija:

- 1) Izvedba glasne fuzije (deračko pjevanje) – podrazumijeva glasno pjevanje, oštar ton, šaljive ili domoljubne sadržaje pjesama, a u visokim se registrima ističu prvi tenori/prvi soprani.
- 2) Izvedba tihe fuzije (sotto voce pjevanje) – ono je vrhunac klapske fuzije, zahtjeva visoku razinu glazbene sposobnosti te slušna percepcija u području intonacije, timbra i harmonije mora biti vrlo razvijena.

Ključnu ulogu u klapi igra njezin koordinator i dirigent, a tu ulogu može preuzeti prvi tenor/prvi sopran ili voditelj klape. U klapi se dirigira na specifičan način, jednom rukom. Koordinator klape, uz dirigiranje, daje intonaciju na početku izvedbe, vodi brigu o tempu i dinamici, te pjevačima daje znakove pokretima ruke kada nastupa obrat u harmoniji, solo dio ili pauza. (Primorac, 2010) Još jedna izuzetno važna karika u klapi je *voditelj klape*. Voditelj je osoba od povjerenja, u većini slučajeva ima ulogu pedagoga i psihologa, te poput učitelja koji utječe na razvoj svojih učenika, on utječe na članove klape i pomaže im kako bi se izgradili kao klapski pjevači, pritom im pomažući u razvoju njihovih vokalnih sposobnosti, ali i emocije koja se traži u svakoj izvedbi i koja čini poantu i smisao klapskog pjevanja. Osim što je i kreator repertoara, stila i načina pjevanja, klapski voditelj je prije svega temelj jedne klape, pogotovo u današnje doba kada je klapa dosegla višu razinu i formalni karakter. (Ćaleta, Bošković, 2011)

3. POVIJEST KLAPSKOG PJEVANJA

„Ako nema prijateljstva, nema ni klape. Prijateljstvo je osnov´ da jedna klapa dugo i dobro djeluje“. (Krivičić, 2021:10) Ovo su riječi hrvatskog glazbenika, književnika, knjižničara, klapskog pjevača i voditelja klapa, gospodina Ante Barbače. Time je poručio da su temelji i glavna obilježja klape – prijateljstvo među članovima, kao i ljubav prema klapskoj pjesmi. Stoga se vrijedi prisjetiti etimologije riječi *klapa*, koja označava družinu ili skupinu ljudi koji su povezani uzajamnim prijateljstvom, čime je sve i započelo – iz prijateljstva, sloge i ljubavi prema dalmatinskoj pjesmi, nastao je glazbeni, ujedno društveni fenomen koji se ukorijenio u kulturnu baštinu Republike Hrvatske i postao jedinstveno nasljeđe naše domovine vrijedno hvale, pogotovo očuvanja. (Ćaleta, Bošković, 2011)

Povijesno putovanje počinje u Dalmaciji – hrvatskoj regiji koja na svakom svojem području ponosno čuva svoj mediteranski mentalitet i kulturu, zbog čega je se često uspoređuje sa susjednom nam zemljom, Italijom, koja je i u ovom slučaju odigrala važnu ulogu. Talijansko-hrvatska veza, osobito veza s gradom Trstom koji je bio iznimno važna trgovačka luka, rezultirala je širenjem talijanske kulture življenja. Dakle, osim sličnoga mentaliteta Dalmatinaca i Talijana, u kojem se ističe prepoznatljivi temperament i jednih i drugih, ključno je spomenuti širenje talijanskih oblika pjevanja i plesanja i u naše krajeve. Prilikom dolaska u Trst, hrvatski su trgovci imali priliku uživati u melodijama koje su proizvodili raspjevani Talijani, kao i u igrama kao što su „šijavica“, te poznate kartaške igre „briškula“ i „trešeta“, koje se također igraju i na našoj obali. Radi se o društvenom kontekstu koji čini temelj druženja, bilo kroz glazbu ili neki drugi oblik druženja. (Ćaleta, Bošković, 2011)

Ribari, težaci, trgovci, obrtnici, učenici i studenti – šarolika su se zanimanja mogla naći u tim društvenim skupinama koje su se sastojale od pjevača, isključivo muškaraca, koje je vezalo prijateljstvo i ljubav prema pjesmi. Njihov poseban način glazbenog komuniciranja, predstavljao je i opisivao svakodnevnice dalmatinskoga puka čiji je način življenja infiltriran u klapsku pjesmu. Pjevalo se za dušu, a glavni pokretač i motiv koji inače dominira u umjetničkom izražavanju, jest ljubav. Voljenim ženama su se pjevale takozvane podoknice, serenade. Jedan takav primjer, može se vidjeti u sceni iz jedne od najvećih i najpoznatijih hrvatskih serija koja je dodatno obogatila hrvatsku kulturu; riječ je o dramsko-humorističnoj seriji „Velo misto“ autora Miljenka Smoje. U jednoj epizodi, gledajući zaljubljene likove Feratu i Marjetu, gledatelji su imali priliku vidjeti na koji način se živjelo u Dalmaciji i kako zvuči i djeluje jedna klapa. Dok su vrijedne dalmatinske žene uzimale vodu i točile je u drvene posude

koje su imale običaj nositi na svojim glavama, klapa im je pjevala pod toplim zidinama stare gradske jezgre. Osim očaravajuće melodije, mediteranskim uličicama vladali su i zaljubljeni pogledi koje su razmjenjivali dalmatinski mladići i dalmatinske djevojke. (Ćaleta, Bošković, 2011)

3.1. Vrste klapa i klapski modeli

Počeci klapa skrivaju se u uskim kamenitim ulicama, takozvanim kalama, u konobama uz čašu dobrog vina, na obali uz miris mora i šum valova koji se postepeno pretače u mirnoću, bonacu, kao što se u pjesmi izmjenjuju glasniji i tiši tonovi. Iz godine u godinu, klapa se razvijala, a klapska pjesma se mogla slušati u različitim prilikama: u konobama, na feštama, kod prijatelja, na smotrama i festivalima. Pojava klapskog pjevanja u svojim začetcima smatrala se glazbenim fenomenom lokalnog karaktera, zatim se transformirala u nacionalni, čak u globalni glazbeni fenomen. Klapsko pjevanje je poprimilo prestižan status i proširilo se svijetom.

Tradicionalan način pučkog pjevanja koje su u počecima izvodili isključivo muškarci, karakterističan je za tradicijsku (pučku) klapu, a vremenom se proširio i među ženama. U novije doba, formirala se i postala poznata mješovita klapa, a vrijedi spomenuti, da se ovaj glazbeni i kulturni fenomen prenio i na mlađe naraštaje, što je bio poticaj za osnivanje dječjih klapa. Povijesno putovanje od izvornog oblika klapa, tradicijske klapa, nastavilo se osnivanjem festivala u Dalmaciji, zahvaljujući kojem je niknula festivalska klapa, zatim je zastalo u devedesetim godinama prošloga stoljeća, kada se ukomponirao novi klapski model – moderna klapa. (Ćaleta, 2016)

3.1.1. Muška klapa

Muška klapa sastoji se od 4 ili 5 do najviše 12 muških glasova, a uobičajeni sastav čine prvi tenor, drugi tenor, bariton, prvi bas i drugi bas. Vodeći i najviši glas je prvi tenor koji se može podičiti opsegom od c do a¹. Obično počinje pjevati utvrđeni napjev *cantus firmus*¹, zatim

¹ Cantus firmus – temeljni napjev u srednjovjekovnoj i renesansnoj višeglasnoj glazbi. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/cantus-firmus> (pristupljeno 6. srpnja 2024.)

mu se u tercama² pridružuje drugi tenor, čiji raspon glasa je od A do g¹. Sljedeći im se pridružuje srednji glas bariton koji podupire pjevanje tenora čime se postepeno nadopunjuje pjesma. Baritona krasi raspon glasa od G do g¹. Na kraju, četvrti glas koji pruža puninu, upotpunjuje pjevanje i koji je temelj svega je bas nevjerojatne dubine i opsega od E do e¹. Također postoje primjeri većeg raspona glasa kojim se dosežu dubine do velikog C. (Ćaleta, Bošković, 2011)

Neke od najpoznatijih muških klapa u povijesti klapskoga pjevanja su sljedeće klape: Trogir iz Trogira, Lučica iz Splita, Ošjak iz Vela Luke, Luka iz Ploča, Cambi iz Kaštel Kambelovca, Vokalisti Salone iz Solina, Bunari iz Vodica, Sinj iz Sinja, Pinguentum iz Buzeta, Nostalgija iz Zagreba, Kaše iz Dubrovnika, Kastav iz Kastva, Intrade iz Zadra, Stine iz Zagreba i brojne druge.

3.1.2. Ženska klapa

Iako su u počecima klapske pjesme pjevali isključivo muškarci, nakon određenog vremena došao je red i na žene. 1976. godine osniva se prva ženska klapa – klapa Zadranske iz Zadra. Samim osnutkom, a naročito uspjehom koji se posebno pozlatio dvostrukom pobjedom na najvećem i najvažnijem klapskom festivalu, Festivalu dalmatinskih klapa u Omišu, uvele su prekretnicu i početak ženskoga izvođenja klapske pjesme, pritom se izjednačivši s muškim klapama. Također, time su poslužile kao veliki poticaj i ohrabrenje drugim ženama za daljnje osnivanje ženskih klapa. Održale su niz humanitarnih koncerata tijekom Domovinskoga rata, a na Božić 1997. održale su posljednji nastup, nakon čega su prestale s djelovanjem.³

Žensku klapu čini 4 ili 5 do najviše 12 članica. Sastav ženske klape jest prvi sopran, drugi sopran, prvi alt, drugi alt i tzv. kontra alt. Najviši, ujedno i vodeći glas je prvi sopran koji kao i prvi tenor pjeva temeljni napjev cantus firmus, zatim ga obično u tercama prati drugi sopran. Prvog soprana krasi raspon glasa od h do h², dok se raspon glasa drugog soprana kreće od a do f². Kao harmonijska nadopuna, slijedi srednji glas koji podupire pjevanje soprana, a zove se prvi alt. Prvi alt može se podićiti rasponom glasa od g do e². Kao kraj i temelj klapskoga

² Terca je interval između dvaju tonova udaljenih za dva stupnja dijatonske ljestvice. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/terca> (pristupljeno 6. srpnja 2024.)

³ Klapa Zadranske. <https://fdk.hr/o-zenskim-klapama/> (pristupljeno 10. kolovoza 2024.)

kruga, dolazi drugi alt s opsegom glasa od e do d². Drugi alt, slično kao i bas u muškoj klapi, može često pjevati i niže tonove dosežući dubine do maloga c. Iako su ženama prirodniji visoki tonovi, drugi alt može doći do „zavidne“ dubine, čime se pogotovo može ponositi tzv. kontra alt, čime se dodatno podiže vrijednost ženskim klapama, s obzirom da su pojedinci bili skeptični prema ženama u klapskom svijetu, naročito zbog visokih tonova. Sve ovisi o klapi, preciznije, koju intonaciju će odabrati za izvođenje. Preporučuje se ne odabrati jako visoku intonaciju, iz razloga što izrazito visoki tonovi mogu zasmetati slušatelju, dok izrazito duboki tonovi su manje prirodni za ženske glasove iako postoje izuzetci, zbog čega su veoma cijenjeni. (Ćaleta, Bošković, 2011)

Neke od najpoznatijih ženskih klapa su: Cesarice iz Zagreba, Dišpet iz Zagreba, Luka iz Rijeke, Tamarin iz Solina, Teranke iz Pule, Armorin iz Zagreba, Kastav iz Kastva, Garofuli iz Bibinja, Fjoret iz Tučepa, FA Linđo iz Dubrovnika, Skradinke iz Skradina i brojne druge.

3.1.3. Mješovita klapa

Kako su godine odmicala, u novije se doba klapska pjesma još obogatila pojavom mješovitih klapa. Mješovita klapa je specifična i zanimljiva iz razloga, što u okviru klapskog pjevanja najčešće pjeva jedan ili više ženskih glasova s muškom klapom. Krasi je osebujna boja, jer je krasi i lijepi ženski glas koji pjeva napjev *cantus firmus*. Ženski glas pjeva najvišu melodiju; u slučaju da je riječ o sopranu, tada pjeva oktavu više nego bi je otpjevao prvi tenor, no ukoliko je riječ o altu, onda pjeva u istoj oktavi. (Ćaleta, Bošković, 2011)

Maestro Dinko Fio, hrvatski skladatelj, zborovođa, dirigent i glazbeni pedagog, te jedan od najznačajnijih ljudi u klapskom svijetu, 2004. je godine osnovao mješoviti vokalni ansambl Prvi komin Snježanin. To je jedina hrvatska klapa koja pjeva u formi komina – višeglasnog pjevanja mješovitog ansambla.

Na najznačajnijoj klapskoj manifestaciji, Festivalu dalmatinskih klapa u Omišu, mješovite klape baštine bogatu prošlost. Imale su drugačiju sudbinu od ženskih klapa, s obzirom da se njih nitko nije odricao ali ih je malo tko spominjao, dok su prema ženskim klapama pojedinci u stručnim krugovima pokazivali nesklonost. Mješovita klapa Tramuntana iz Biograda na Moru, svojim je nastupom i uspjehom na Omiškom festivalu načela „žensko pitanje“. Nedugo nakon osnutka Festivala davne 1967. godine, klapa je 1970. godine imala svoj prvi nastup, a tom je prigodom ostvaren nastup prve žene na Festivalu. Pobjedom klape na

Omiškom festivalu 1971. godine, otvorilo se pitanje službenog uvođenja ženskih glasova u klapsko pjevanje.

Danas, točnije od 2020. godine, u Omišu se održava Večer mješovitih klapa, što je bila odluka direkcije Festivala dalmatinskih klapa. Večer mješovitih klapa ima kulturološki utjecaj, iz razloga što znatno utječe na glazbenu izobrazbu i oblikovanje glazbenih ukusa, a posebice iz razloga, što kvalitetno utječe na mlade, obogaćuje njihove duhovne horizonte, te što su mješovite klape općenito obogatile Festival i učinile ga raznovrsnim festivalom gdje su svi ravnopravni i jednaki. Mješovite klape koje su nastupile na Festivalu dalmatinskih klapa u Omišu su sljedeće klape: Maraška iz Zadra, Proćulić iz Smokvice na otoku Korčuli, Komiža iz Komiže, Mješovita klapa Svetog Duha iz Vrbnja na otoku Hvaru, Ivo Lozica iz Lumbarde, Skradinski buk iz Skradina, Pulena sa otoka Korčule, Puntadura sa otoka Vira, Sfida sa otoka Korčule, Barun iz Svete Nedelje, Basca iz Baške Vode, Versi iz Splita, Signum iz Čapljine, Kartolina iz Kanade, Karamiž iz Ražanca, Praska iz Podstrane, Kuntinat sa otoka Korčule, Dingač sa poluotoka Pelješca, Slavić iz Zagreba, Žrnovnica iz Žrnovnice, te klapa Kampaneli iz Donjih Kaštela, koja ima najveći broj nagrada.⁴

3.1.4. Dječja klapa

Da će se klapsko pjevanje očuvati i prenositi na naše najmlađe, pokazuje osnivanje i njegovanje dječjih klapa. Dječja klapa je skupina čiji su članovi djeca školskog uzrasta, od 7. godine nadalje. Postava dječje klape može brojiti od 8 do 14 pjevača, a vodeći glas može biti i tenor i sopran, što će se izdvojiti tijekom rada klape. Pupiljak dječje klape pojavio se već krajem osamdesetih godina prošlog stoljeća. Prva dječja klapa osniva se u Splitu 1988. godine, a riječ je o klapi Skalice, koja je sudjelovala i na Festivalu dalmatinskih klapa u Omišu. Godine 1994., u Omišu se kao dio izvannastavnih školskih aktivnosti osniva poznata dječja klapa Bepo, koja 1998. godine na natjecanju u Veroni osvaja zlato u konkurenciji pučkih pjesama. (Mornar Deman, 2018)

Vedra i nježna melodija dječjih klapa može se čuti i na raznim natjecanjima i značajnim festivalima, kao što su čuveni Festival dalmatinskih klapa u Omišu i Festival dječjih klapa u Zadru koji je osnovan 2009. godine i koji se pokazao kao velika uspješnica. Na Festivalu

⁴ Klapa Kampaneli. <https://fdk.hr/povijest-i-razvoj-natjecanja-mjesovitih-klapa/> (pristupljeno 10. kolovoza 2024.)

dalmatinskih klapa u Omišu, dječje klape natječu se u dvije kategorije: u A kategoriji (osnovna škola) i B kategoriji (srednja škola). Neke od dječjih klapa koje su se natjecale na Omiškom festivalu su: klapa Bepo iz Omiša, klapa Biokovo iz Makarske, Dječja klapa Umjetničke škole Luke Sorkočevića iz Dubrovnika, klapa Dominus iz Rijeke, klapa Faganel iz Splita, klapa Maestral iz Splita, klapa Feral iz Zadra, Klapa XVI. gimnazije iz Zagreba, klapa Porta iz Splita, klapa Reversun iz Korčule, te klapa Matačićevi slavuji iz Omiša, čiji je voditelj ravnatelj Festivala dalmatinskih klapa u Omišu, profesor Mijo Stanić.⁵

Danas na području Hrvatske djeluje preko 30 dječjih klapa. Uz prenošenje tradicije i ljubavi prema klapskom pjevanju na mlade, te očuvanje i njegovanje baštine i identiteta, još jedna od glavnih funkcija dječje klape je rad na psihološkom, socijalnom i kulturnom razvoju djeteta.

3.1.5. Tradicijska klapa

Tradicijsku klapu čini neformalna skupina pjevača koji povremeno pjevaju, a tom aktivnošću usrećuju sebe i samim time njeguju tradiciju klapskog pjevanja i svoju ljubav prema istome. Tradicijsku klapu smatramo najstarijim klapskim modelom, čije su neke od osnovnih karakteristika spontano pjevanje i usmeno prenošenje tekstova i melodija. Tradicijska klapa postoji i danas, a možemo ju čuti u manjim dalmatinskim gradićima, najčešće među stanovnicima starije životne dobi. Važno je napomenuti da pod tradicijsku klapu ne ubrajamo spontana pjevanja neformalnih skupina na nekim događanjima i okupljanjima, kao ni pjevanje raznih klapa nakon susreta na festivalima ili prilikom druženja. (Ćaleta, 2016)

U jednom malom mjestu na otoku Korčuli, Veloj Luci, tradicija klapskog pjevanja postoji od vremena prije Drugog svjetskog rata, kada se na svakom uglu moglo čuti spontano pjevanje. Ovo rustikalno otočno naselje iznjedrilo je primjer prave tradicijske klape – klapu Hum osnovanu na inicijativu nekolicine bliskih prijatelja koji su se okupljali i kratili vrijeme uz klapsku pjesmu, a tijekom ljetnih mjeseci zabavljali slušatelje. Okušali su se i na Festivalu dalmatinskih klapa u Omišu, no nakon nekoliko godina koliko je trajao njihov angažman, klapa se vratila svojoj izvornoj ulozi tradicijske klape. Vrijedi istaknuti jednu zanimljivu i veoma važnu činjenicu – da je Vela Luka koljevka dvaju glazbenih fenomena, ujedno simbola glazbene

⁵ Dječja klapa. https://fdk.hr/klapa_vrsta/djecja/ (pristupljeno 10. kolovoza 2024.)

kulture Republike Hrvatske: klapske pjesme i neponovljivog velikana hrvatske glazbene scene, Olivera Dragojevića, čije su se pjesme utkale u živote brojnih generacija, kao i u tradiciju klapskog pjevanja. Oliverove pjesme također žive u klapskim obradama, čime se na još posebniji način čuva uspomena na njegov lik i djelo.

Među ostalim primjerima tradicijskih klapa vrijedi spomenuti klapu Čežnja iz Zagreba, čiji su članovi skupina odseljenih Dalmatinaca koji se ovim načinom pjevanja prisjećaju svoje mladosti u Dalmaciji, kao i klapu Faroske kantadure, primjer najvećeg proizvoda hrvatske tradicijske pjevačke klape i world music scene. (Ćaleta, 2016)

3.1.6. Festivalna klapa

Festivalna klapa je formalno organizirana skupina pjevača s jasno određenim ciljevima njezinog djelovanja, a to su sigurna i kvalitetna izvedba, ali ne izostavlja se ni radost zajedničkog glazbovanja, što je ključni faktor. Usko je povezana s procvatom festivala koji je zaslužan za promociju klapskog pjevanja i kojeg se smatra „krunom klapskog pjevanja“, a riječ je o svima poznatom Festivalu dalmatinskih klapa u Omišu. Spomenuti festival prezentirao je klapsko pjevanje kao organizirani oblik tradicijskog, potom umjetničkog glazbenog izražaja.

Ovaj u početku tradicijski glazbeni izričaj s vremenom je prerastao u umjetnički, s ciljem što boljeg očuvanja ove jedinstvene, nematerijalne kulturne baštine Republike Hrvatske. Osnivale su se klape koje su nadogradile neke nove ciljeve, kao što su nadogradile neke nove načine rada i vlastitog izričaja. Nije samo potreban talent. Taj „nebrušeni dijamant“ potrebno je izbrusiti i pojačati mu sjaj ostalim ključnim elementima: voljom, trudom i radom. Takav pristup klapskom pjevanju pokazuje koliko pjevači žele raditi na sebi, a kako bi dobili konkretan rezultat i odgovor koliko je klapa napredovala, od velike je važnosti nastupati na smotrama, koncertima ili festivalima. Svaki cilj moguće je realizirati, počevši od stručnog voditelja koji sudjeluje u odabiru klapskog repertoara, pritom regularno održava probe s klapom i pomaže klapi da postigne fuziju, dobije vlastiti zvuk, te niz ostalih elemenata koji čine kvalitetu klapskog izričaja. Probe je nužno održavati što češće, u skladu s primarnim obavezama članova klape. (Ćaleta, 2016)

Kada klapa na probama postigne postavljeni cilj i kvalitetno se pripremi, svoj doseg i napredak ima priliku pokazati na nastupima, posebice na festivalima gdje stručni žiri koji se sastoji od kompetentnih glazbenih znalaca, ocjenjuje elemente koji su potrebni za daljnji

prolazak klape i konačan plasman, što službeno daje osvrt o pojedinoj klapi. Upravo takav festival je festival u Omišu, koji već dugi niz godina pokazuje da je kvalitetno mjerilo za odabir „najbolje klape u Hrvata“.

3.1.7. Moderna klapa

Rođenjem klape i klapskog pjevanja, u početku to sve biva dijelom tradicije, amaterizma, u svrhu druženja i bez ambicija. Kako je vrijeme prolazilo, procvatom festivala procvatila je i festivalska klapa, čiji je cilj bila kvalitetna izvedba, kao i natjecanje. Vrijedi spomenuti, da se time klapski izričaj pretvorio i u umjetnički i da se zahvaljujući daljnjim napretkom klape i klapskog pjevanja, ovaj izričaj proširio diljem Republike Hrvatske i da su ljudi postajali svjesniji ovog nacionalnog blaga.

U zadnjem desetljeću prošlog stoljeća, svoje mjesto u klapskom svijetu, kao i najveće promjene, dobiva moderna klapa. Devedesete su godine bile razdoblje velikih preokreta u Hrvatskoj, do čega je doveo niz političkih, socijalnih i kulturnih promjena, što se također odrazilo na klapsko pjevanje. Najvažnije je od svega, da su nakon teškog Domovinskog rata, Hrvati uspjeli očuvati svoj identitet, svoju zemlju i sva svoja prirodna, povijesna i kulturna bogatstva, tako i klapsko pjevanje.

Moderna klapa polako ulazi u svijet popularne glazbe, te predstavlja nešto novo, inovativno, moderno i eksperimentalno. Uspjeh klape mjeri se razinom medijske eksponiranosti, više se ne mjeri po uspjesima na festivalima. Dolaze novi pjevači i nova publika koja traži drugačiji oblik koncerata. Stoga, među takozvane „nove pjevače“ ubrajamo tipove pjevača koji su najčešće mladi ljudi koji su slušajući nosače zvuka pojedinih renomiranih klapa, stekli svoje iskustvo, te time postali kompetentni zamijeniti klapskog voditelja i tako sami birati i uvježbavati klapski repertoar koji im odgovara, s obzirom da se uloga voditelja s vremenom počela gasiti.

Počinju se organizirati koncerti u dvoranama, kazalištima i na stadionima. Godine 2005., na stadionu Poljud u Splitu, održan je čuveni koncert poznat po nazivu „Ne damo te pismo naša“, što je bio poticaj da se organiziraju koncerti i u drugim ambijentima, poput povijesne i čuvene Arene u Puli, stadiona Šalata u Zagrebu i dr. Popularizacijom moderne klape, na Festivalu dalmatinskih klapa u Omišu otvara se Večer popularnih skladbi, a s vremenom se počinju probijati klape koje će uvijek ostati među favoritima publike i čije će

pjesme i izvedbe i dalje spajati ljude i biti dijelom klasičnih hrvatskih „fešti“. Riječ je o klapama poput klape Cambi, klape Kampanel, klape Iskon, klape Sv. Florijan, te ostalih poznatih hrvatskih klapa poput klape Rišpet, klape Intrade, klape Sveti Juraj HRM, klape Sinj, klape Šufit, klape Ošnjak, klape Maslina i dr. Klape poput navedenih klapa Sinj, Maslina i Ošnjak, ubrajaju se u starije, festivalske klape i baštinike klapskog pjevanja, koji su procvatom modernog klapskog izričaja dospjeli na popis poznatih hrvatskih klapa čiji se studijski albumi i poznati hitovi slušaju i u današnja vremena.⁶

⁶ Moderna klapa. <https://fdk.hr/festival/> (pristupljeno 10. kolovoza 2024.)

4. PUT KLAPSKJE PJESME DO NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE

Klapsko pjevanje formiralo se sredinom 19. stoljeća u Dalmaciji, te svojim razvojem postalo fenomen kulturnog i glazbenog identiteta mediteranskih gradova na našoj obali i otocima. Prvi oblik klapskog pjevanja poznat kao tradicijska klapa, predstavlja najstarije, neorganizirano tradicionalno pjevanje koje je usko povezano uz crkvenopučko pjevanje. Hrvatima je pravi blagoslov bila mogućnost tisućljetnog slušanja mise na njihovom materinjem jeziku, što je glazbenicima u dalmatinskim sredinama pružilo mogućnost improviziranja. Nakon mise sastajali su se i pjevali u konobama i na trgovima.

Klapsko pjevanje krasi melodijski i poetski segment. U oblikovanju glazbene forme dalmatinske klapske pjesme, ključnu ulogu su odigrali različiti glazbeni fenomeni, među kojima se prvenstveno nalaze liturgijsko i paraliturgijsko pjevanje zapadnog obreda, kao i organizirana glazbena djelatnost urbanih i urbano-ruralnih sredina u Dalmaciji. Također, na formiranje ovoga načina pjevanja utjecalo je pjevanje i sviranje u brojnim urbanim i amaterskim ansamblima poput pjevačkih zborova, crkvenih zborova, limene glazbe i dr. Uz glazbu, kompletan izričaj čine i tekstovi, odnosno, poetski segment koji se odnosi na izvođenje tekstova narodnih napjeva koji su prenošeni usmenom predajom. Tekstovi klapskih pjesama kreću se od ljubavnih, poetskih, vedrih, šaljivih, do onih koje krasi naglašen sentimentalizam. S vremenom i popularizacijom klapskog pjevanja i brojnih festivala, dolazi do obrade tekstova i do izvedbi autorskih skladbi. (Čaleta, 2011)

Klapsko pjevanje jedan je od ukrasa koji resi hrvatski identitet, i onaj glazbeni i onaj kulturni. To je dio baštine koju su nam ostavili naši djedovi, a posebno velika radost se može primijetiti kod obitelji u kojima se ljubav prema klapskom pjevanju prenosila s koljena na koljeno. Stoga je uvijek neopisiv osjećaj kod klapskih pjevača čiji su očevi, majke, bake i djedovi bili čuvari klapske pjesme. Uistinu, najveće blago je baština koja nam ostaje – ona nas čini živima. Kao što postojimo zahvaljujući našim precima, postojimo i zahvaljujući vrijednostima koje su prenijeli na nas. Upravo iz tog razloga, na mlađim naraštajima ostaje dužnost i čast, njegovati i očuvati baštinu. S obzirom da je riječ o klapskom pjevanju, dakle, o nematerijalnoj kulturnoj baštini, vrijedi naglasiti da je ona prije svega reprezentativna ili drugim riječima, traži izvedbu, za razliku od materijalne kulturne baštine koju nije potrebno izvoditi. Opstanak nematerijalne kulturne baštine ovisi isključivo o pojedincima koji ju prezentiraju i njeguju.

Fenomen klapskog pjevanja i klapske pjesme mijenjao se odmicanjem vremena, pojavom tehnoloških inovacija, te zahvaljujući istinskim zaljubljenicima uspio se očuvati i održati do današnjeg dana, zatim dobiti počasno mjesto na UNESCO-vom popisu nematerijalne kulturne baštine, za što je jednoglasno prihvaćen prijedlog 2012. godine u Parizu, gdje je održan Međuvladin odbor za nematerijalnu kulturnu baštinu. Ovaj čin koji je od velike važnosti za hrvatsku kulturu, ujedno je ogroman uspjeh i potvrda višegodišnjeg rada Ministarstva kulture, a dugi su ga niz godina zagovarali brojni značajni stručnjaci iz područja etnologije, folkloristike i kulturne antropologije.⁷

Republika Hrvatska diči se bogatom kulturnom baštinom, a kako bi je njezini junaci uspješno očuvali, morali su se nositi i boriti s burnom poviješću, stoga je apsolutno zaslužila da njezina blaga budu primijećena i priznata u cijelom svijetu. U nastavku slijedi popis nematerijalne kulturne baštine Republike Hrvatske koju krasi sljedeća dobra:

1. „Čipkarstvo u Hrvatskoj (2009.)
2. Dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog Primorja (2009.)
3. Festa svetog Vlaha, zaštitnika Dubrovnika (2009.)
4. Godišnji proljetni ophod Kraljice ili Ljelje iz Gorjana (2009.)
5. Godišnji pokladni ophod Zvončara s područja Kastavštine (2009.)
6. Procesija Za Križen na otoku Hvaru (2009.)
7. Umijeće izrade drvenih tradicijskih dječjih igračaka s područja Hrvatskog Zagorja (2009.)
8. Sinjska alka, viteški turnir u Sinju (2010.)
9. Medičarski obrt na području Sjeverne Hrvatske (2010.)
10. Bećarac – vokalno-instrumentalni napjev s područja Slavonije, Baranje i Srijema (2011.)
11. Nijemo kolo s područja Dalmatinske zagore (2011.)
12. **Klapsko pjevanje** (2012.)
13. Mediteranska prehrana na hrvatskom Jadranu, njegovoj obali, otocima i dijelom zaleđa (2013.)
14. Međimurska popevka, tradicijski napjev Međimurja (2018.)
15. Umijeće suhozidne gradnje (2018.)

⁷ <https://fdk.hr/klape-unesco/> (pristupljeno 10. kolovoza 2024.)

16. Umijeće sokolarenja (2021.)
17. Tripundanske svečanosti i kolo sv. Tripuna – tradicije bokeljskih Hrvata u Hrvatskoj (2022.)
18. Tradicije uzgoja Lipicanaca (2022.)
19. Transhumanca – sezonska seoba stoke (2023.)⁸

⁸ <https://min-kulture.gov.hr/eu-kultura/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-covjecanstva/5337> (pristupljeno 6. kolovoza 2024.)

5. FESTIVAL DALMATINSKIH KLAPA OMIŠ

„Klapa je krug, a središte mu je u Omišu.“⁹, riječi su čuvenog hrvatskog pjesnika i akademika, velikana i autora tekstova brojnih klapskih, pop i zbornih pjesama dalmatinskog melosa, pokojnog Jakše Fiamenga. Klapsko pjevanje je bez dvojbe „najmediteranskiji – najdalmatinskiji“ od svih hrvatskih glazbenih fenomena, a pozlatu vlastitog ruha dobio je zbog svoje pozitivne težnje širenja izvan granica Dalmacije, potom osnivanjem i realizacijom festivala s najsnažnijim utjecajem na vlastite izvođače – riječ je o najuglednijem hrvatskom klapskom festivalu, takozvanoj „kruni klapskog pjevanja“: Festivalu dalmatinskih klapa u Omišu. Festival je jedan od najvažnijih godišnjih kulturnih i glazbenih događaja u Dalmaciji i u cijeloj Republici Hrvatskoj. Osim što je znatno utjecao na razvitak i promicanje klapskog pjevanja, festival je postao i nacionalno kulturno blago, prijestolnica klapskog pjevanja koja neguje ovaj djelić hrvatske baštine koju su nam ostavili naši djedovi.

Omiški festival je poseban prvenstveno zbog veličanstvenosti njegove pozornice na kojoj se odvija čarolija klapskog, dalmatinskog melosa, te koja rađa pobjednike o kojima se priča godinama i koji zauvijek ostaju zabilježene legende. Također, ono što ga čini različitim od ostalih festivala, smotri i klapskih susreta jest njegov natjecateljski karakter koji kod natjecateljskih klapa budi želju za napretkom, dokazivanjem i prezentiranjem krajnjeg rezultata – dijamanta brušenog na probama. Još jedan vrlo važan i ključan element festivala je struka. Od samih početaka, struka je donosila važne odluke; utvrđivala je tko može pjevati na omiškoj pozornici, određivala je broj pjevača i izvedbenih napjeva. Utvrdila se i posebnost a capella pjevanja – izvođačka polukružna forma s prvim tenorom/sopranom na lijevom krilu. Ravnatelj festivala je profesor Mijo Stanić, dok je umjetnički voditelj maestro Mojimir Čačija.

Stručni žiri ocjenjuje nastupe klapa, njihova ocjena uključuje sve važne komponente koje pojedina klapa ima i pokazuje tijekom svojeg nastupa, dok su njihove nagrade najvažnija festivalska priznanja.

Nagrade i priznanja Festivala dalmatinskih klapa u Omišu su sljedeće:

1. Štit s povijesnim grbom grada Omiša – nagrada Stručnog ocjenjivačkog povjerenstva
2. Omiški leut – nagrada publike
3. Nagrada klapi debitantu – Plaketa klapi debitantu, Kamen sreće, Školjka sreće

⁹ <https://fdk.hr/> (pristupljeno 10. kolovoza 2024.)

4. Nagrade na večeri novih skladbi – Zlatna plaketa autorima skladbi, Zlatna plaketa publike, Plaketa Drago Ivanišević, Plaketa za najbolju izvedbu
5. Nagrade na bivšim večerima mješovitih klapa – Grana mandarine, Neretvanska lađa, Zlatna falkuša, Lipin cvit
6. Ostale natjecateljske nagrade – Plaketa Ljubo Stipišić Delmata, Rozeta Sv. Petra¹⁰

5.1. Povijest festivala

Omiški festival je u svojim počecima, preciznije, 1967. godine, organiziran s ciljem da se nađu spontane skupine klapskih pjevača koje će pjevati pred publikom i pritom pokazati način na koji se pjeva u njihovim sredinama. Taj način je podrazumijevao pjevanje po sluhu a ne po notnom zapisu. Iako takvo pjevanje nije bilo dovoljno dotjerano, u sebi je nosilo snagu autentičnosti, pjevalo se neopterećeno i „s dušom“, čime bi se lako došlo do simpatija publike, koja je to znala cijeliti. Omiš je s godinama nastojao pokazati intiman zvuk, ljepotu lirskoga izraza i širokoga tempa, i to naravno, isključivo u a capella izvedbama. S vremenom su se počele tražiti blagodati kao što su usklađenost i ravnoteža zvuka, fuzija akorda, točna i sigurna intonacija, dikcija i jasan izgovor, te još važnije, izražajnost i uživljenost u interpretaciji teksta.¹¹

Poželjno je istaknuti, kako je uloga voditelja i obrađivača od velike važnosti, koliko za oblikovanje i prilagodbu izvornih napjeva koji su temelj cjelokupnoga festivalskoga programa, toliko za izvedbu klape u jakoj konkurenciji klapa koje su u borbi za festivalsku nagradu. Godine 1968., u okviru Festivala ustanovljena je natjecateljska večer novih skladbi s ciljem povećanja količine klapskih pjesama bogatih tradicijom, kao i novim glazbenim oblikovanjima u kojima i dalje počiva duh tradicijske dalmatinske klapske pjesme.

Citirajući umjetničkog voditelja i člana žirija FDK-a Omiš, ujedno člana legendarne i svezremenske klape Sinj, cijenjenog glazbenog voditelja, skladatelja i obrađivača napjeva, maestra Mojimira Čaćiju, vrijedi istaknuti važnost, autentičnost, blagoslov i vrijednost izvornih napjeva koji zaslužuju puno poštovanje, a cijenjeni maestro je rekao sljedeće: „Uz obrade izvornih napjeva nastaju i predivne nove skladbe koje su po meni garancija da će omiška pjaceta

¹⁰ <https://fdk.hr/festivalske-nagrade-i-priznanja/> (pristupljeno 10. kolovoza 2024.)

¹¹ <https://fdk.hr/> (pristupljeno 10. kolovoza 2024.)

još dugo slaviti klapsku pismu, jer upravo su te skladbe najzaslužnije za pjevačko savršenstvo, a s druge strane, izvedbe izvornih napjeva bude emociju koju proživljavaju i pjevači i slušatelji. U prevelikoj autorskoj slobodi ipak mislim da bi trebalo pronaći neku sredinu i paziti da se melodijske linije u novim pjesmama ne bi previše udaljile od izvora. One bi trebale biti jednostavnije i pjevnije, a time prilagođene i vrsnim pjevačima i običnom puku, jer kao takve lakše bi otvarale put prema omiškom festivalu, a i prema novim klapskim naraštajima.“ (Katalog 57. Festival dalmatinskih klapa Omiš 2023., 2023: 9)

S vremenom, osmislile su se posebne večeri debitanta, popularne klapske pjesme, pjesme uz pratnju gitare, te večer mješovitih klapa. Večer debitanta preselila se 2001. godine iz Omiša u Bol na Braču, gdje ljetna kulturna sezona već godinama započinje omiško-bolskim klapskim večerima, koje su ujedno i prvi koncerti s kojima počinje čarolija Omiškog festivala. Cilj pokretanja debitantskih natjecanja na Bolu je oživljavanje klapske pjesme na otoku Braču, kao i na susjednim otocima, te neprekidan procvat novih i sposobnih klapa, o čijoj vrijednosti svjedoče brojne nagrade koje su debitanti ponijeli s Bola i Omiša, a kasnije ih oplodili novim nagradama. Bol je vrlo brzo postao rasadište mnoštva debitantskih klapa, kao i regrutno središte iz kojeg je tijekom proteklih nešto više od dvadeset godina izniklo 215 novih klapa.¹²

Prema mišljenju umjetničkog voditelja, maestra Mojimira Čačije, Festival dalmatinskih klapa u Omišu se time što je postao natjecateljskog karaktera, po kvaliteti izdigao iznad dalmatinskih klapskih smotri. Klape su postizale savršenstvo u „čarobnom četverglasju“ donoseći bogatstvo zvuka Dalmacije kroz izvornu i kroz novouglažbljenu klapsku pjesmu, i to „u sretnim rukama“ skladatelja i pjesnika s toga podneblja. (Katalog 57. Festival dalmatinskih klapa Omiš 2023., 2023: 9)

¹² <https://fdk.hr/debitantske-veceri-fdk-omis-u-bolu-na-bracu/> (pristupljeno 10. kolovoza 2024.)

6. KLAPSKO PJEVANJE IZVAN GRANICA REPUBLIKE HRVATSKE

Na radost Hrvata, klapsko pjevanje je dio njihovog identiteta i tradicije koja se proširila i izvan granica njihove domovine. Kao što su brojne generacije Hrvata otišle iz svojih domova u strani svijet, kako bi stariji ljudi rekli „trbuhom za kruhom“, tako je i klapska pjesma otišla na prekomorsko putovanje. Svoje putovanje započela je krenuvši u susjedstvo, a udomaćila se u Bosni i Hercegovini, u Sloveniji, čak i u Mađarskoj, gdje su je na veliku radost prihvatili i nastavili njegovati. U Hercegovini se pokazalo da je tlo hrvatske zemlje izrazito plodno u očuvanju hrvatske baštine i hrvatskog identiteta, stoga nije ni čudo da je klapska pjesma na tom tlu pronašla svoj drugi dom. Metaforički gledano, klapska pjesma je otišla u „zagrljaj sestrinskoj zemlji“. Da Hrvati, Hercegovci, s ponosom čuvaju hrvatsku baštinu, uopće nije upitno, što dodatno pokazuje aktivno djelovanje muške i ženske klape Zvizdan iz Posušja, ženske klape Mir iz Međugorja, te ženske klape Liron iz Mostara, koje njeguju i čuvaju i ovaj dio svojeg kulturnog identiteta.¹³

Da je klapsku pjesmu lako zavoljeti, pokazuje i činjenica da je otvorenog srca prihvaćaju i izvode i drugi narodi. Ovdje prvenstveno vrijedi spomenuti Slovence, koji su inače poznati kao veliki zaljubljenici u glazbu, zabavu i veselje, a njihova pozitivna narav i zanimljiv mentalitet se dodatno ističe u katarzi koju im pruža klapska pjesma. Hrvatski klapaši s velikom radošću odlaze na nastupe u susjednu Sloveniju znajući da ih čeka dobra publika i kvalitetno gostoprimstvo. Slovenija se ponosi sljedećim klapama: muškom klapom Dalmari iz Maribora, koja djeluje kao zasebna sekcija u sklopu najstarijeg hrvatskog društva u Sloveniji, te kojoj je na završnoj večeri muških klapa 58. Festivala dalmatinskih klapa Omiš 2024. godine, pripao srebrni štit s povijesnim grbom grada Omiša, kao i srebrni leut po glasovima publike, zatim muškim klapama Mali grad iz Kamnika, Škvadra iz Gornje Košane, Solinar iz Pirana i ženskom klapom Fritule iz Kopra, koji su rado viđeni gosti i klapski prijatelji i na smotri klapa u Novom Vinodolskom.

Još jednu susjednu zemlju, Mađarsku, krase klapska kolajna načinjena od posebno lijepih i dragocjenih bisera – pjevačica iz ženske klape iz hrvatskog iseljeničtva, klape Biseri. Klapa djeluje kao sekcija organizacije Undi Horvát Egyesület.¹⁴ Ogrlica od hrvatskih bisera

¹³ <https://matis.hr/aktualno/susret-klapa-hrvata-izvan-rh-11-lipnja-u-hnk/> (pristupljeno 10. kolovoza 2024.)

¹⁴ <https://klapakastav.hr/web/zavrsno-diseminacijsko-dogadanje-u-undi-madarska/> (pristupljeno 10. kolovoza 2024.)

nastavlja se nizati do Njemačke, zemlje u koju je otišao veliki broj Hrvata, među kojima se nalaze i oni koji su sa sobom ponijeli dio svoje kulture – klapsku pjesmu. Tu se ubrajaju članovi muške klape Croatia iz Münchena, te članice ženske klape Filiae Croatiae iz Stuttgarta.

S rodnog kontinenta, Europe, klapska pjesma krenula je u preookeansku plovidbu. Nastanila se na Novom Zelandu, u Aucklandu, u krugu svima poznate muške klape Samoana, koja neguje samoanski a capella zvuk i donosi doživljaj glazbe stare i nove pacifičke kulture. Svoju prvu turneju po Hrvatskoj, klapa je odradila 2013. godine, a dvije godine kasnije se vratila u Hrvatsku na drugu turneju. Klapa želi jačati veze s Hrvatskom i okupljati ljude kroz glazbu. Vrijedi naglasiti, da je klapa kao gost nastupila i na Festivalu dalmatinskih klapa u Omišu 2013., 2015. i 2019. godine, kao i zanimljivosti, da nijedan član klape ne govori hrvatski jezik, te da je 2015. godine u Zagvozdu jedan trg imenovan po njima.¹⁵

Klapska pjesma također se nastanila na južnoameričkom kontinentu, u Argentini, gdje je otvorenog srca ispunjenog ponosom neguju članice ženske klape Valovi iz Buenos Airesa. Nit koja povezuje članice klape i klapsku pjesmu, hrvatski su korijeni. Klapska pjesma je, poput njihovih hrvatskih predaka, krenula u tuđinu, točnije, *partila u zemlju latinsku*. Kako ih za Hrvatsku vežu korijeni i neizmjerena ljubav, tako ih veže i veliko prijateljstvo koje su ostvarile s članovima novljanskih klapa – muških klapa Vinčace i Pučki pivači, te ženske klape Puntape. Prilikom Prvog susreta klapa u Argentini, koji su organizirale u studenom 2017. godine zajedno s članovima muške klape BA iz Buenos Airesa i kojem je nazočio i ravnatelj omiškog festivala, profesor Mijo Stanić, potpisana je Povelja o suradnji s Festivalom dalmatinskih klapa u Omišu. Klapa je dobrodošla i na omiškom festivalu, kao i u brojnim drugim krajevima Republike Hrvatske. U domovini svojih predaka, članice klape održale su mini turneju. Godine 2019., na 53. Festivalu dalmatinskih klapa Omiš, klapa je sudjelovala na Večeri klapa iz iseljništva, a godinu ranije u Buenos Airesu, u ožujku 2018., Odlukom tadašnje Predsjednice Republike Hrvatske Kolinde Grabar Kitarović, klapa Valovi odlikovana je Poveljom Republike Hrvatske.¹⁶ U nastavku slijede stihovi jedne od „velikih“ klapskih pjesama „U zemlju latinsku“ Krešimira Magdića i Jakše Fiamenga, koju klapa izvodi s ponosom, u čast svojih hrvatskih predaka:

„U zemju latinsku kad je parti dida

¹⁵ <https://fdk.hr/klapa/samoana/> (pristupljeno 10. kolovoza 2024.)

¹⁶ <https://fdk.hr/klapa/valovi/> (pristupljeno 10. kolovoza 2024.)

Zlamena se, Bogu na voju se prida,
Pustija je meje, zaplaka kraj zida
U zemju latinsku kad je parti dida.

Ko zna ča je tislo bodula u svit
More li bez loze igdir boje bit?
Je li mu još fale briškula i zog
I cvrčak s rogača ča sviri ka Bog?

Ure s kampanela stale su od bola
Cila ga je vala pratila do mola
Nevoja je bila, još se pripovida
U zemju latinsku kad je parti dida.

Grumen svete zemje na domaćen vitru
Vridi li to minjat za vražju salitru?
Tri je puta vapor trumbetom zarida
U zemju latinsku kad je parti dida.“ (Autor: Krešimir Magdić / tekst: Jakša Fiamengo)

Godine 2023., u organizaciji Hrvatske matice iseljenika i pod pokroviteljstvom Vlade Republike Hrvatske, održan je „Susret klapa Hrvata izvan RH“ u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu, gdje su nastupile dvije domaće klape iz Zagreba, muška klapa Stine i ženska klapa Dišpet, zatim šest klapa iz iseljeničtva: muška klapa Dalmari iz Slovenije, ženska klapa Biseri iz Mađarske, muška klapa Zvizdan iz Bosne i Hercegovine, ženska klapa Filiae Croatiae i muška klapa Croatia iz Njemačke i ženska klapa Valovi iz Argentine.¹⁷

¹⁷ Susret hrvatskih klapa izvan RH. <https://glashrvatske.hrt.hr/hr/multimedia/hrvatski-stil/hrvatski-stil-susret-hrvatskih-klapa-izvan-rh-10852671> (pristupljeno 10. kolovoza 2024.)

7. NOVI VINODOLSKI

„Tu sopu mile naše sople,

Tu bura grmi, otuda smo mi!“ („Mantinjada domaćemu kraju“, David Kabalin Vinodolski)

U jugoistočnom dijelu Primorsko-goranske županije i središnjem dijelu sjevernog Hrvatskog primorja, na strmom brežuljku nad obalom Podvelebitskog kanala, s kolajnom od ušća Suhe Ričine i haljinom satkanom od čipkaste pjene Jadranskog mora, dok mu krilo krase ljepota Vinodolske doline, iz stare utvrde velikih Frankopana zvane Novigrad, rodio se i uz morsku obalu razvio grad Novi Vinodolski.

Novi Vinodolski zapamćen je kao grad bogate, ali burne povijesti koja ga je znatno ojačala kako bi crpio snagu za očuvanje svoje povijesne, kulturne i sakralne baštine, kako bi iznjedrio ljude koji će ljubav prema toj baštini prenositi na svoje potomke. Ovaj maleni primorski grad, unatoč ranama iz duge povijesti, nastavio je rađati hrvatski narod i njihove običaje, rađao je hrvatske velikane, kao i ljubav prema vjeri i domovini, jer, suprotno si nije mogao niti htio dozvoliti, kad je čak i prvi spomen njegova imena u povijesti, predstavljao zakon življenja. Kao što je i njegova prošlost bila „burovita“, tako je i njegova klima znana kao blaga mediteranska, ali kojom ipak vlada kraljica vjetera – bura. Unatoč turbulentnim stoljećima, bura ga je gurala naprijed, jačala je njegove ljude. Danas, za buru se govori da je zdrav vjeter, ona pročišćuje zrak, donosi osvježanje, a ljudima koji su uz nju odrasli, pravi je lijek za um, dušu i tijelo.

Osim pogodne, blage mediteranske klime i zimzelene vegetacije, čistoga mora i zraka, te savršenog spoja mora, doline i brda, plavetnila i zelenila, zahvaljujući čemu je Novi Vinodolski 1878. godine postao jedno od prvih turističkih mjesta primorskog kraja¹⁸, nedugo nakon Opatije, grada poznatog pod nazivom „Kraljica turizma“, grad Novi krase i njegova baština, narodni običaji, dragulji kao što su Vinodolski zakon, plemeniti rod Mažuranića, narodna nošnja, mesopusni pučki običaji, te brojni drugi elementi koji mu pružaju dodatan „vjeter u leđa“, koji pokazuju da zaslužuje biti primijećen i da je dovoljno vrijedan i velik da ponudi svojim žiteljima i posjetiteljima raznolike društvene sadržaje, da se njegovo ime čuje sve dalje, ali istovremeno, ta blaga mu omogućuju da očuva dušu intime maloga mjesta,

¹⁸ <https://novi-vinodolski.hr/poceci-turizma-xix-stoljece/> (pristupljeno 6. srpnja 2024.)

pitoresknog gradića od svega pet tisuća ljudi koji se međusobno poznaju, što je dodatna čar njihovog „malog mista“.

7.1. Ranija povijest

Tragovi starijeg kamenog doba pronalaze se u spilji pod nazivom na novljanskom, čakavskom dijalektu – Peć va Zagori. Uz spomenutu spilju, postoji još jedna prirodna ljepota ovoga kraja koja je imala ulogu u ranijoj povijesti, preciznije, u brončanom dobu. Riječ je o brdu Veli Osap, na čijem se vrhu nalazila gradina gdje je u brončanom dobu otiske življenja ostavilo ilirsko pleme karakteristično za današnju Liku – pleme Japodi. Od 4. stoljeća prije Krista, ovo je podneblje nastanjivala antička pomorska etnoskupina Liburni. (Ganza, 2021: 16)

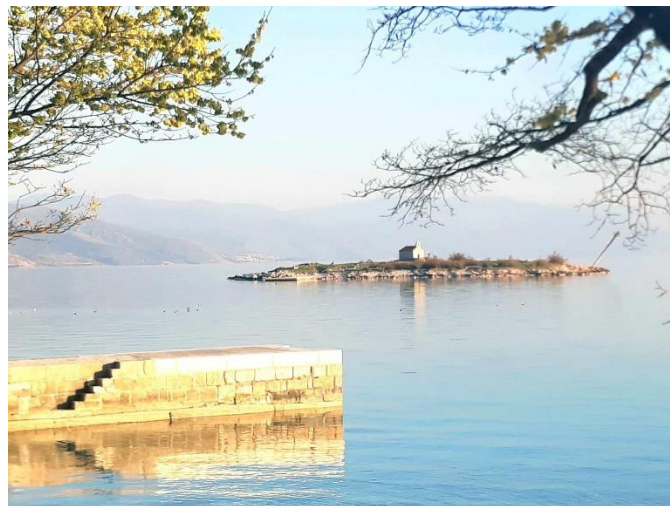
U prvim stoljećima naše ere, ovaj kraj dobiva značajniji utjecaj za vlasti Rimljana, posebice u doba cara Augusta, koji je svoj utjecaj ostavio i u Vinodolskoj dolini, u području kroz koje su prošle ceste kojima je povezo krajeve istočno od rijeke Raše, koje je uključio u rimsku provinciju Dalmaciju. Stari Rimljani su ostavili svoj trag duž cijelog Jadrana, između ostalog, i u proizvodnji izvoznih proizvoda, vina i maslina, što je već stoljećima prirodno i kulturno bogatstvo Mediterana. U njihovo doba seže kultura vinogradarstva u Hrvatskom primorju – na prostorima u kojima su prepoznali plodno tlo za proizvodnju vina. Među tim prostorima je i Vinodolska dolina, čije ime je plod, preciznije, prijevod rimskog naziva „Vallis Vinearia“ koji datira još iz 340. godine prije Krista, kada ga je spominjao grčki geograf Strabon. Došavši na ove prostore, Hrvati su staro latinsko ime preinačili u hrvatsko ime „Vinodol“ i tako se „rodilo“ danas poznato vino, koje se nastavilo proizvoditi u svrhu okrijepe i kao sredstvo trampe, što znači da su ga mijenjali za ostale važne živežne namirnice.¹⁹

Kao još jedan pokazatelj proizvodnje vina i maslina, te kao dokaz rimskih tragova na ovom prostoru, služe podvodni artefakti iz novljanskog akvatorija. Rimske amfore i razno posuđe koje je skrivalo novljansko more, također su ispicali povijest stanovništva i njegovih aktivnosti u to vrijeme, koje su bile usko vezane uz proizvodnju vina i maslina. Novi Vinodolski stoljećima čuva još jedan značajan trag kasne antike – ostatke utvrde Lopar koja je, prema procjenama arheologa, izgrađena u vrijeme Rimljana, početkom 4. stoljeća nove ere. Ova stara, misteriozna utvrda podignuta u uvali Lišan nasuprot Školjiću, uz samo more, služila je kao

¹⁹ <https://pavloimir.hr/hr/onama> (pristupljeno 6.srpnja 2024.)

važna obalna fortifikacijska točka. Zahvaljujući svojoj zanimljivoj poziciji, bez sumnje je osiguravala neometanu plovidbenu rutu između obale i otoka Krka. (Ganza, 2021)

Tragovi ranokršćanskog života u Novom Vinodolskom, pažljivo i vjerno su sačuvani u neposrednoj blizini obale Novog Vinodolskog, na obližnjem otočiću San Marino udaljenom svega 205 metara od istočne obale grada. Poput prirodnog i povijesnog bisera u moru, otok je još jedna ljepota koja resi ovaj primorski gradić. Krasi ga zelenilo čiste prirode, mediteransko bilje koje nježno pokriva stijene otoka, te gotička crkvice sv. Marina koja poput usamljenika otoka stoji usred prekrasne prirode. Na otočiću su pronađeni temelji ranokršćanskog hrama i rimska kamena ploča s imenom rimske carice Jelene, majke cara Konstantina Velikog. Prvotno zdanje datira na prijelazu 3. u 4. stoljeće nove ere. Otočić San Marino je prvi od onih krševitih otočića koji su do 1918. godine pripadali Hrvatskoj. (Laszowski, 2000)

Slika 1 Otočić San Marino (Osobna arhiva)

7.2. Prodor slavenske kulture – dolazak Hrvata

U 7. stoljeću dolazi do preokreta u povijesti ovih prostora. To je razdoblje, kada hrvatska povijest dobiva svoje ime. Riječ je o stoljeću popraćenom značajnom sintagmom koja opisuje jedno od najvećih događaja u našoj povijesti – dolazak Hrvata. Slaveni su tijekom svojeg nomadskog života, okončali svoju dugotrajnu migraciju prodiranjem na cijeli Balkanski poluotok, prilikom čega su naselili dijelove obale Jadranskog mora, područje obronaka Kapele uz razvedenu obalu Podvelebitskog kanala. Ovdášnji Slaveni ubrzo se nazivaju Hrvatima.

Vrijedi spomenuti, da je Vinodol jedna od triju kolijevki Hrvata uz otok Krk, Istru i Dalmaciju. (Ganza, 2021: 17)

Krajem 8. stoljeća, Vinodol, uz Istru, konačno postaje dijelom hrvatskoga kneštva i kraljevstva, kada franački vladar Karlo Veliki ruši avarsko-slavenski plemenski savez. Ime Vinodola spominje se na najstarijem sačuvanom glagoljaškom spomeniku pronađenom na susjednom otoku Krku. Riječ je o Bašćanskoj ploči, zahvaljujući kojoj se jasno vidi da je to područje pripadalo dijelu kraljevine hrvatskoga kralja Dmitra Zvonimira. Također, postoji pretpostavka, da je Novi pripadao jadranskoj državi kneza Borne početkom 9. stoljeća. Najstariji pisani spomen grada Novog Vinodolskog, ili kako se u povijesti zvao Novi grad, datira iz 1288. godine, jedne od najznačajnijih godina kako u povijesti ovog primorskog grada, tako i u hrvatskoj povijesti općenito. Te godine Vinodolci su donijeli čuveni Vinodolski zakon, u kojem su popisali svoje običajno narodno pravo. (Laszowski, 2000)

Postajući dijelom Hrvatsko-Ugarske Kraljevine na prijelazu iz 11. u 12. stoljeće, ime Novi Vinodolski spominje se prvi put 1163. godine u dokumentu ugarsko-hrvatskog kralja Stjepana III. Ondašnji naziv grada bio je Novigrad, kako je napisano i u spomenutom dokumentu kojim kralj splitskom nadbiskupu potvrđuje nadležnost nad biskupijama: za Krbavu, Bužane, Plase, Vinodol, Modruš i Novigrad, te nad svim biskupijama u Dalmaciji.

Kroz povijest, ime grada Novog Vinodolskog doživjelo je brojne varijacije: od Novigrada, Novoga, Novog u Vinodolu, Novog Vinodola do današnjeg imena Novi Vinodolski. (Ganza, 2021)

7.3. Frankopani – knezovi Krčki

U 13. stoljeću, darovnicom hrvatsko-ugarskog kralja Andrije II., Vinodol dolazi u posjed knezova Krčkih, Frankopana, prozvanih od papa po rimskim grofovima Frankapana, odnosno Frankopana. Krčki knezovi Frankopani su jedina obitelj na jadranskim otocima koja je stekla moć europskih razmjera. Uz Zrinske, spadaju među najznačajnije i najpoznatije hrvatske velikaške rodove. Od 11. do 17. stoljeća, usko su bili povezani s poviješću i sudbinom hrvatskoga naroda. Dolaskom u Novi smjestili su se u utvrdu Lopar, zatim su se premjestili s obale na strmovite padine brda na kojem su postavili temelje srednjovjekovnog grada, „novog“ Novog. Utvrđeni grad postao je središte šireg vinodolskog kraja i njegov značaj ubrzano raste. Frankopani vrijedno i predano rade na razvoju grada, inicirali su procvat i renesansu grada i

udahnuili mu život. Grade Frankopanski kaštel gdje biva knez koji upravlja Vinodolskom knežijom, zatim grade trobrodnu baziliku sv. Filipa i Jakova, zaštitnika grada Novog Vinodolskog. Bazilika je kroz stoljeća bila oblikovana različitim stilovima, a danas predstavlja sakralno središte Novog Vinodolskog. Njegovanjem kulture podizanja crkvi, kaštela i samostana, Frankopani su tijekom narednih pet stoljeća ostavili neizbrisiv trag i nezamjenjiv graditeljsko-kulturološki pečat. Stolna crkva sv. Filipa i Jakova sagrađena je kao bazilika, a u novije doba je oslikana. Uz crkvu nalazi se zvonik, simbol grada Novog Vinodolskog po kojemu je panorama grada prepoznatljiva. Nekoć je na mjestu gdje se danas nalazi zvonik, stajala mala kapelica sv. Fabijana i Sebastijana. Natpis na glagoljici koji se nalazio iznad vrata svjedočio je, da je sagrađena 1511. godine za kneza Bernardina Frankopana, no kapelica je postojala već od 1496. godine kao zavjetna kapelica za vrijeme kuge koja je snašla Novi. Prema narodnoj predaji, izgrađena je za 24 sata. (Laszowski, 2000)

Jedan od najmoćnijih izdanaka loze Frankopan, knez Nikola, proglašen je 1426. hrvatsko-dalmatinskim banom. Nakon njegove smrti 1449. godine, sinu Martinu pripali su grad Novi, Bakar, Trsat, Kotor i Bribir. Martin je Novi prigrlio kao svoj grad i rado je darivao samostane i crkve. Darovao je pavlinima crkvicu Blažene Djevice Marije na Ospu, potom im sagrađio samostan koji je postao sjedište organiziranog obrazovanja, znanosti i umjetnosti. Tijekom 333 godine djelovanja, to sjedište kreiralo je ozračje grada koje biva oplemenjeno humanističkih i prosvjetiteljskim duhom. Grad je bio obogaćen istinskim vrijednostima: vjerom, kulturom i edukacijom. Izvršena dioba obitelji Frankopan slabi obrambenu snagu, čime započinju najburnija razdoblja ovog primorskog podneblja, a glavni razlog su Osmanlije i Mlečani. (Ganza, 2021)

Na vlast u Novom dolazi još jedan od najznačajnijih Frankopana, Bernardin Frankopan. Njegov lik i djelo ostat će zapamćeni u hrvatskoj povijesti. Novom je pridonio prvenstveno znajući koja im opasnost prijete od Turaka, zatim ulaganjem u učvršćivanje gradskih bedema gradnjom okruglih kula na kaštelima. Ojačava zidove, podiže brojne kapele, te gradi ili dograđuje crkve. Njegov lik i djelo ostat će zapamćeni u hrvatskoj povijesti, naročito zbog njegovog osobnog sudjelovanja u krvavoj bitki na Krbavskom polju 1493. godine, koja se spominje u „II. novljanskom brevijaru popa Martinca“ iz 1495. u kojem su zapisani povijesni podaci o propasti hrvatskog plemstva na Krbavskom polju. Vrijedi spomenuti, kako se pred nemilosrdnom turskom vojskom nakon Krbavske bitke, u utvrđeni grad Novi sklonio biskup Kristofor s kaptolom. Dolaskom biskupa Krištofora, kako su ga Novljani zvali, Novi postaje

biskupsko sjedište, a stolnu crkvu sv. Filipa i Jakova posvećuje u katedralno središte. Biskup Krištofor umro je 1499. godine u Novome, nakon čega se župna crkva počela nazivati stolnom. Biskupova grobnica nalazi se u crkvi pred velikim oltarom, a na grobnoj ploči od mramora nalazi se biskupov lik s latinskim natpisom. Uz grobnicu biskupa Krištofora, u crkvi sv. Filipa i Jakova nalaze se i grobnica biskupa Ivana Krstitelja Cabalinija, desno od oltara, a lijevo grobnica biskupa Ivana Krstitelja Ježića, dok iznad vrata sakristije stoji reljefni grobni spomenik kanonika Stjepana Mrzljaka. (Laszowski, 2000)

Godine 1529., Bernardina nasljeđuje njegov unuk Stjepan III. Ozaljski. U drugoj polovici 16. stoljeća, Novi dolazi u posjed Zrinskih zbog kompleksnih obiteljskih veza među Frankopanima. Grad se vraća u vlasništvo Frankopana Tržačkih kao važna luka za izvoz drva i soli za snabdijevanje kopnenog zaleđa.

Knezovima Krčkim treba ostati zahvalan zbog njihovih brojnih vrijednih doprinosa, među kojima se posebno rado izdvaja tradicija glagoljanja. Glagoljanje više nije bilo dozvoljeno samo običnom svećenstvu u selima kao dotad, već i najučenijim ljudima. Do tog važnog preokreta došlo je odobrenjem pape Inocenta IV. senjskom biskupu Filipu 1284. godine da služi pismenima svetoga Jeronima, „svugdje gdje postoji takva praksa“. (Ganza, 2021: 18) Dovelio je do procvata glagoljske kulture, koja je postala čuvar hrvatske povijesti, te hrvatskog duhovnog, društvenog i političkog života. Još jedna važna komponenta ovog vrijednog preokreta, jest jačanje duhovnog života, života u vjeri, čemu doprinosi uzlet staroslavenskog bogoslužja. (Ganza, 2021)

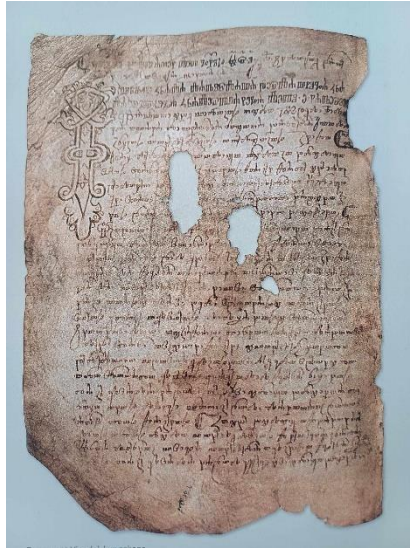

Slika 2 Kula Kvadrac, dio Frankopanskog kaštela (Osobna arhiva)

7.4. Vinodolski zakon

Dana 6. siječnja 1288. godine, napisan je Vinodolski zakon – najstariji pravno-povijesni južnoslavenski spomenik. To je jedan od najstarijih europskih zakonskih dokumenata, te kapitalno djelo hrvatskog srednjovjekovnog prava. Pisan je glagoljskim pismom na hrvatskom jeziku u primorskoj čakavici, kojom se govori i u Vinodolu. Sastavljen je tog povijesnog dana, u dvorani Frankopanskog kaštela, kako bi novi feudalni gospodari Vinodola regulirali svoje odnose s pukom. S knezom Leonardom sastala su se 42 predstavnika slobodnih vinodolskih općina koji su izglasali dokument sa 75 članaka. To su sljedeće vinodolske općine: Novi Grad, Ledenice, Bribir, Grižane, Drivenik, Hreljin, Bakar, Trsat i Grobnik. U tim člancima propisani su detalji međusobnih odnosa. Ključne su dužnosti i prava kmetova i feudalne gospode, dok je naglasak na obaveznom, kaznenom i običajnom pravu. Među najvećim značajkama Vinodolskog zakona su napredne i znakovite odredbe o pravima žena, kao i o njihovoj osobnoj i moralnoj zaštiti. Time je ženama zajamčena mogućnost svjedočenja u sudskom postupku. (Ganza, 2021)

Vinodolski zakon stavlja se uz bok najvrjednijih dokumenata poput Ruske pravde koja datira od 11. do 13. stoljeća. U slavenskom svijetu, jedino je taj dokument stariji od Vinodolskog zakona. Bez obzira na vijek, Vinodolski zakon je nedvojbeno nezaobilazna točka proučavanja gospodarske, političke, sociološke, kulturne i jezične povijesti. Napravljen je u devet primjeraka za svaki grad u Vinodolu, no sačuvan je samo jedan prijepis iz 16. stoljeća na 14 pergamentnih ukrašenih listova. Prijepis je sačuvan u arhivi modruškog kaptola Novog Vinodolskog, a danas je pohranjen u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. U Narodnom muzeju i galeriji u Novom Vinodolskom, koji se nalazi u Frankopanskom kaštelu, posjetitelji imaju mogućnost posjetiti i Gradsku vijećnicu u kojoj je izglasan Vinodolski zakon. U Vijećnici se danas nalazi Hrvatski institut za ljudska prava, a krasi je velika slika u ulju iz 1957. Vladimira Potočnjaka koja prikazuje glavne sudionike ovog velikog, povijesnog događaja iz davne 1288. godine. (Ganza, 2021)

Slika 3 Pergament Vinodolskog zakona (Iz arhiva Muzeja i galerije Novi Vinodolski: odobreno korištenje)

7.5. Bura povijesnih događaja

Novljani su se stoljećima nosili s burnom i turbulentnom poviješću. Jedna od povijesnih nedaća koja je zatekla Novi 1496. godine jest bolest koja je poharala Europu, a riječ je o jednoj od najvećih pandemija u povijesti čovječanstva, kugi. Tijekom 15. stoljeća sve su češći prodori Osmanlija, no u tim nemirnim vremenima koja su obilježile prijetnje Turaka sa sjeveroistoka i Mlečana s jugozapada, veliki doprinos hrvatskom narodu ostvarili su pavlini, koji su pomogli sačuvati dušu i svijest hrvatskog naroda, kao i hrvatski jezik i pismo. Do kulminacije turskih napada dolazi 1527. godine, kada Osmanlije prodiru u Novi, ubijaju stanovnike, pale i pljačkaju grad i odvođe dio stanovnika u ropstvo. (Ganza, 2021) O jednom sličnom tragičnom događaju, ostala je zabilježena jedna predaja. To je predaja o mladoj Novljanki Dobrici Sokolić, djevojci koja je odvedena u tursko ropstvo tijekom provale Turaka u Novi 1600. godine. Prema predaji, Dobrica je bila izabrana za Ružicu Vinodola – za najmarljiviju i najljepšu beračicu grožđa u Vinodolu. Uz pratnju starih drvenih glazbala, Dobrica je na čelu vesele povorke ispraćena u grad. Nažalost, proslavu prekidaju Turci barbarez koji otimaju Dobricu, a njezinu obitelj i sugrađane ostavljaju u ponoru tuge, nemoći i bijesa. Kao podsjetnik na burna vremena i dane turskih i mletačkih opsada, a posebice kao podsjetnik na ovaj tragičan događaj, iznad ulaznih vrata kuće Dobrice Sokolić uzidana je topovska kugla. Kuća se nalazi u Starom gradu u neposrednoj blizini crkve svetog Filipa i Jakova. Zanimljivost je sljedeća: u spomen na višestoljetnu tradiciju odabira najmarljivije i najljepše beračice grožđa, Ružice Vinodola, danas

se u Novom Vinodolskom odvija istoimena manifestacija u kojoj se natječu mlade djevojke u nošenju grožđa, te u ručnom i nožnom mašćenju grožđa. Pobjednica zasluženno osvaja titulu Ružice Vinodola, koju je te davne 1600. godine, zaslužila i Dobrica.

*Slika 4 Ulazna vrata kuće Dobrice Sokolić iznad kojih se nalazi uzidana topovska kugla
(Osobna arhiva)*

U 16. stoljeću pojavljuju se ratnici regrutirani među izbjeglim katolicima s područja Hrvatske, Bosne i Hercegovine koji su se nalazili pod Osmanskom okupacijom. Stigli su Uskoci. Sklonili su se u oblasti dalmatinskog primorja, a 1537. godine, nakon što su Osmanlije osvojile Klis, preselili su u Senj. Borili su se protiv Turaka na kopnu, a protiv mletačkih galija na moru, upotrebljavajući malene i lagane, vrlo pokretne brodice. Sjedište Uskoka i Hrvatskog primorja bio je utvrđeni grad Senj, međutim česti su prebjezi iz Senja u Bribir i Novi. Uskoci su dodatno otežavali uzavrelu političku situaciju, a uživali su veliku naklonost Frankopana Tržačkih. Gusarili su po moru od Bakra do Karlobaga, uništavali mletačke brodove, a još veći bijes Mlečana izazvali su sklanjajući se u Novi, koji je 1598., 1613. i 1615. višekratno bio napadnut i opljačkan od strane Mlečana. Jedna od najvećih kalvarija koje je Novi prošao, bila je posljednji napad na grad, u kojem je sudjelovalo šest galija i 36 brodova. U tom posljednjem napadu Novi je porušen, spaljen i pokraden, a stanovništvo ubijeno. Nakon toga, gospodarstvo je značajno oslabljeno. Zahvaljujući knezu Nikoli IX. Frankopanu, ujedno i hrvatskom banu, Novi je obnovljen iz pepela već iduće godine. (Ganza, 2021)

Dok su senjski uskoci 1617. godine po sporazumu sklopljenom između Austrije i Mletaka morali prisilno napustiti Senj i bili su raseljeni u druge krajeve Hrvatske, novljanski uskoci su ostali u Novom i stopili su se sa ostalim novljanskim življem. Do današnjih dana sačuvale su se brojne epske pjesme, koje se pjevaju u novljanskom kolu, a koje pjevaju o borbama uskoka i njihovih junaka protiv Turaka i Mlečana, te o uskočkim podvizima.

U nastavku teksta slijede odabrani stihovi pjesama iz novljanskog kola koji su posvećeni hrvatskom narodnom junaku, uskoku i hajduku Ivanu Vlatkoviću, poznatom pod nadimkom Ivo Senjanin:

„Knjigu piše Deli-aga,
I šalje je Senju gradu,
A na ruke Vlatkovića:
Oj junače Vlatkoviću,
Izađi mi na megdane
Gdi Neretva udara se
S valovima sinjeg mora.“ (Matetić Ronjgov, 2017: 399)

Novi je demografski preobražen dolaskom brojnih izbjeglica i prognanika tijekom osmanskih prodora. U suživotu autohtonih žitelja i pridošlica dolazi do postupne integracije i međusobne razmjene običaja sačuvanih do danas. Godine 1671. uslijedio je novi povijesni prevrat i to nakon pola stoljeća relativno mirnog razdoblja. Odvio se jedan od najtragičnijih događaja u hrvatskoj povijesti – smaknuće Franje Krste Frankopana i Petra Zrinskog u Bečkom Novom Mestu. Iako frankopanski posjed u Novom zajedno s primorskim dobrima Zrinskih ostaju dio hrvatskog kraljevstva, postaju feud carskog dvora koji su preprodavali međusobno. Novi će 1692. godine potpasti pod Austrijsku komoru, kojoj je Ugarska komora prodala sva spomenuta dobra ovih dviju obitelji. Uz nedaće koje su donijele bolesti, opsade i prodori neprijatelja, kao i politička trgovanja, Novi nisu zaobišle ni prirodne katastrofe, među kojima se spominje veliki potres 1750. godine, kao i nezapamćena olujna bura koja je nanijela dodatnu štetu nekoliko godina kasnije. (Ganza, 2021)

7.6. Doba preporoda

Kada je ban Jelačić uključio Vinodol u sastav Kraljevine Hrvatske s kojom konačno nestaju feudalni ostatci, dolazi do ekonomskog i kulturološkog jačanja grada. Velike promjene kojima započinje rast grada, nastupaju 1850-ih kada se otvara pošta, zatim nastavljaju teći u

brzacima odmah u sljedećem desetljeću, šezdesetih godina, kada se gradi luka koja stavlja Novi na kartu parobrodskog prometa. Na svojoj ruti između Rijeke i Senja, u novljanskom pristaništu svakodnevno pristaje parobrod Hrvat brodarskog društva iz Senja. Osim morskog prometa, sedamdesetih dolazi do jačanja kopnenog prometa izgradnjom ceste Rudolfina, koja je spajala Novi i Ogulin i zahvaljujući kojoj Novi postaje središte drvarenja. Cesta Rudolfina je dobila ime po prijestolonasljedniku Rudolfu, a trasirao ju je i gradio Matija Mažuranić. Na prijevoju iznad Breza, Mažuranić je dao u stijenu uklesati natpis: Banska Hrvatska – izveo Mažuranić – 1872. (Ganza, 2021)

Grad Novi doživljava i gospodarski rast, kojim dominira temeljna grana, poljoprivreda, posebice vinogradarstvo. Dominantna je i trgovina soli prema sjevernim krajevima. Novi dobiva ljekarnu, lučki ured, vodovod s izvora Ivanj i niz javnih fontana, a 1875. godine u Novi seli sud. Još jedna nit koja povezuje Novi i Ogulin jest čin kojim Novi 1886. godine postaje sjedište Kraljevske kotarske oblasti, kao jednog od osam kotara u sastavu Modruško-riječke županije čije je sjedište bilo u Ogulinu. Vrijedi spomenuti i jednu kulturološku, nadalje, umjetničku nit koja povezuje ova dva hrvatska povijesna grada – hrvatsku spisateljicu za djecu Ivanu Brlić-Mažuranić, unuku Ivana Mažuranića koja je rođena u Ogulinu, a po djedu Ivanu vuče korijene iz Novog Vinodolskog. Kako navodi prof. dr. sc. Dragomir Babić u „Novljanskom zborniku“ iz 2000. godine: „Mažuranići kao svojevrsni kreativni, ljudski i obiteljski korpus u hrvatskoj književnosti, kulturi, znanosti, politici i u sveukupnom hrvatskom javnom životu prepoznatljivi su u prvome redu po svojim protagonistima, kao što su to: Ivan Mažuranić, Antun Mažuranić, Matija Mažuranić, Fran Vladimir Mažuranić, Vladimir Mažuranić i Ivana Brlić-Mažuranić.“ (Babić, 2000: 90)

U Novom dolazi i do renesanse obrazovanja. Prethodna tri stoljeća, pavlini su požrtvovno radili na tradiciji obrazovanja, no nakon njihovog ukinutog djelovanja, 1786. godine osnovana je pučka škola u kojoj je, dulje od četiri desetljeća djelovanja, značajan trag ostavio učitelj Josip Vončina. Zahvaljujući zalaganju prepozita Ivana Potočnjaka, 1873. godine je osnovana djevojačka škola. Za dobrobit grada urodila su plodom i predana djelovanja svećenika-glagoljaša, biskupa Ivana Krstitelja Kabalina u 18. stoljeću i Ivana Krstitelja Ježića na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće. (Ganza, 2021)

7.6.1. Obitelj Mažuranić

„Pisma od Vinodolca školana“, Ivan Mažuranić (1830.)

„Vinodolski dolče, da si zdravo!
Novi grade, pozdravljam te lipo!
Otkada sam, da ti kažem pravo,
Pustil tebe, lipa moja diko,

Ne uživam tužan nikad mira;
Jer ne vidim ja tvoje zidine.
Još me tvoje vino jače tira,
Da t´ nazovem ja dobre letine.“ (Barbarić, 2015: 111)

Novi Vinodolski se naročito može podičiti i kao kolijevka plejade slavnih Mažuranića. Prvenstveno se u ovoj slavnoj obitelji, čije je inspirativno političko, znanstveno i kulturno djelovanje obilježilo 19. stoljeće, ističe prvi hrvatski ban pučanin, ujedno i jedan od najslavnijih hrvatskih književnika i političara, kao i jedna od najutjecajnijih hrvatskih povijesnih ličnosti. Riječ je o hrvatskom velikanu, Ivanu Mažuraniću. Utemeljitelj moderne hrvatske države, zahvaljujući kojem je poboljšano pučko školstvo i uvedeno obvezno četverogodišnje školovanje, bio je istaknuti pjesnik čije je najznačajnije djelo „Smrt Smail-age Čengića“. Uz bana Mažuranića, strastveni akteri ilirskog pokreta i hrvatskog narodnog preporoda su njegova braća Antun, filolog, književnik i jedan od osnivača Matice ilirske, te putopisac Matija. Ovu plejadu velikana iz „pučke dinastije“ također čine pjesnik, novelist i putopisac Vladimir Fran Mažuranić, pravni povjesničar i predsjednik JAZU-a Vladimir Mažuranić, te njegova kćer, književnica i rodozačetnica dječje književnosti u Hrvatskoj, Ivana Brlić-Mažuranić. Mažuranići su bili posebno prepoznatljivi po pravičnosti, junaštvu i ljubavi prema svojoj domovini. U Mažuranićevoj obitelji postojano se gajio kult narodne pjesme. (Babić, 2000)

U doba ilirskog pokreta i buđenja nacionalne svijesti u borbi protiv germanizacije i mađarizacije, novo mjesto naprednih ideja postaje Narodna čitaonica otvorena na inicijativu novljanskog svećenika Josipa Mažuranića, koja 1879. godine postaje članom Matice hrvatske. Na inicijativu učitelja Milana Hrzića potaknuto je utemeljenje Pjevačkog društva Stenjak, dok na inicijativu suca i upravitelja kotarskog suda u Novom, Ivana Obajdina, potaknuto je utemeljenje limene glazbe i tamburaškog društva Zvonimir. (Ganza, 2021)

Godine 2014., dana 11. kolovoza, u Novom Vinodolskom se igralo novljansko kolo u čast Ivanu Mažuraniću i povodom njegove 200. godišnjice rođenja. Novljani su iz ormara izvukli i pripremili svoje narodne nošnje, okupili se u velikom broju, te s ponosom i radošću igrali kolo koje se proširilo po cijelom Frankopanskom trgu.

U nastavku slijede odabrani stihovi koji se pjevaju u novljanskom kolu u čast braći Mažuranić:

„Poletjela dva sokola
S kršnog žala Vinodola,
Vinula se u visine
Žarkom suncu nad oblake.
To ne bile sive ptice
Sokolovi što se zovu,
Već to bila dva brajana,
Dva hrvatska velikana:
Mažuranić slavni Ivan,
Ban i pjesnik neumrli,
Mažuranić slavni Ante,
Rodoljub i pisac vrli,
Dični su to sokolovi,
Skojih slovi grad naš Novi...“

(Spomen knjiga Narodne čitaonice Novi Vinodolski II: Pisme novljanskog kola i druge narodne pisme (spjevao Maksimilijan Potočnjak 1905. godine), 1977: 107, 108)

8. NOVLJANSKI NARODNI OBIČAJI

„Novi grade, lip mi barjak viješ.

Lipi barjak, roda hrvatskoga.“ („Novi grade“, novljanska narodna pjesma)

U veličanstvenom kolu novljanskih narodnih običaja i vrijednoga nasljeđa, ruku pod ruku se uzdaju i hvataju živopisna svečana ženska i muška narodna nošnja, drveni instrumenti sopile, bogata pjesmarica junačkih i tradicijskih pjesama, zatim mesopusni, svadbeni i drugi običaji Novljana. Složno igrajući ovo živopisno kolo, ove šarene rožice novljanske tradicije življenja čine veliki, kićeni vijenac unutar kojeg stoje brižno sačuvani temelji novljanske kulture koji Novljanima, kao i svim Hrvatima, predstavljaju svetinju za koju su se stoljećima borili kako ih barbarske ruke ne bi ugasile u želji za rušenjem i osvajanjem. To je svetinja koju su izvezle tri niti: vjera, kultura i običaji.

Novljani su sa željom i ponosom prigrlili ostavštinu svojih predaka, a zalaganjem entuzijasta i zajedništvom novljanskih intelektualaca, novljanski folklor je ostao sačuvan i dan danas se prenosi „s koljena na koljeno“, na najmlađe stanovnike ovoga malenog grada velikog srca. Dr. Josip Piškulić u svojem tekstu „Svadbeni običaji u Novom Vinodolskom“ objavljenog u knjizi „Vinodolska knežija i morska kupališta“ navodi: „Divni su u svojoj nutarnjoj ljepoti, a lijepi u svojim vanjskim odrazima ti naši narodni običaji! Oni su nepatvoreni odraz nutrine ljudstva, sela, gradova, pokrajina, zemalja i naroda u kojima su nikli. Oni su istinska emanacija nutrine, misli i osjećaja narodne duše. No ne samo to, oni su i nepatvoreni odraz kulturnog i civilizovanog stupnja, vremena, u kojima su nikli, a u mnogo slučajeva oni su jasni dokaz političkog stanja i prilika toga doba: fašnička narodna muzika novljanskih Mesopustara uglazbljena na ilirskoj budnici „Još Hrvatska nij propala“, jasan dokaz da je ilirski pokret bio uhvatio jake korijene u Novom Vinodolskom.“ (Ganza, 2021: 32)

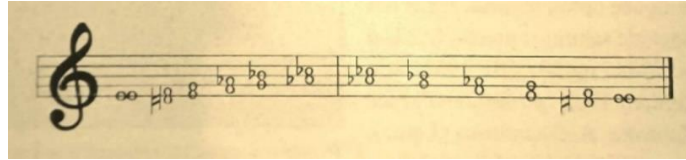
Ovaj miran, primorski gradić, višestoljetni je i vjerni čuvar hrvatske baštine, a u tom moru prekrasnih koralja, ističu se dva koralja pod zaštitom UNESCO-a, koji ujedno predstavljaju ljepotu jedne od najljepših grana umjetnosti – glazbe, a riječ je o istarskoj ljestvici i klapskom pjevanju. Godine 2011., Ministarstvo kulture Republike Hrvatske proglasilo je pokladni običaj Novljanski mesopust, kao originalno sačuvanu pučku dramu, nematerijalnim kulturnim dobrom Republike Hrvatske, i to zahvaljujući dugogodišnjem znanjačkom i zanesenjačkom radu članova Katedre Čakavskog sabora Novljansko kolo. Novi Vinodolski, kao i cijeli vinodolski kraj, iznimno je bogat svojim narodnim običajima i čuvenim kolom. Kao

hrvatska tradicijska glazba ovoga kraja, ističu se novljanske narodne pjesme, također višestoljetna svirka ili „sopnja“ sopila, starinskog primorskog i istarskog instrumenta, čiji se poseban, arhaičan zvuk čuje i danas, zahvaljujući entuzijastima i zaljubljenicima koji svoje znanje i vještine sviranja, rado prenose na mlađe naraštaje. (Ježić, 2000)

8.1. Etnomuzikološki temelj

Potrebno je istaknuti, da je na hrvatskim predjelima sjevernog Jadrana, iznimno vrijedan doprinos dvojice maestra u procesu osvješćivanja vrijednosti i posebnosti narodne glazbene baštine. Riječ je o učitelju Ivanu Matetiću Ronjgovu i njegovu učeniku Dušanu Prašelju. Ivan Matetić Ronjgov bio je skladatelj, dirigent, zborovođa, marljivi melograf i najveći etnomuzikološki autoritet, koji je u različitim mjestima Istre, na Krku i Cresu, te Susku, prikupio 556 notnih zapisa objavljenih 1990. u takozvanoj „Bibliji pučkog pjevanja Istre i Hrvatskog Primorja“, Zaspal Pave (drugo dopunjeno izdanje 2017.). Matetićeve učenik i sljedbenik, veliki maestro Dušan Prašelj, pripremio je oba izdanja. Ovaj cijenjeni dirigent, skladatelj, zborovođa i melograf, dopunio je drugo izdanje sa 114 novljanskih pjesama koje je osobno melografirao između 1970. i 1973. godine. Ova dvojica majstora, koji su ostali zapamćeni kao vjerni čuvari tradicije Istre, Hrvatskoga Primorja i otoka, svojom su voljom, trudom i radom pokazali da su život posvetili istraživanju i promoviranju folklornog fenomena, dvoglasja tijesnih intervala, tzv. istarske glazbene ljestvice. „Rad dvojice maestra, Ronjgova i Prašelja, dosegao je vrhunac 2009. godine, kada je istarsko dvoglasno pjevanje i sviranje na istarskoj ljestvici upisano na UNESCO-ov popis nematerijalne svjetske baštine u Europi“. (Ganza, 2021: 33)

Istarska glazbena ljestvica sastoji se od šest tonova koji se nižu izmjenjivanjem polustupnjeva i cijelih stupnjeva. Ovaj folklorni fenomen i netemperirani dvoglas u malim intervalima temelji se na dvoglasju specifično ugođenih tonskih odnosa. Razlikuje se od pjevanja u dur ljestvici, tipičnog za klapsku tercu, također ga krasi karakteristična boja tona koji se kod vokalne izvedbe postiže snažnim pjevanjem, djelomice kroz nos. Kao u Istri, svoje korijene pronalazi i u Hrvatskom Primorju, te je glavno odličje novljanskih narodnih pjesama. (Ganza, 2021) Osim u Novom Vinodolskom, arhaični, specifični tonovi istarske ljestvice krasi i narodne pjesme susjednog grada u Vinodolu, Bribira.

Slika 5 Istarska ljestvica (izvor: Matetić Ronjgov, I. (2017). Zaspal Pave: zbirka zapisa narodnih pjesama Istre i Hrvatskog primorja. Viškovo: Ustanova „Ivan Matetić Ronjgov“, str. 5)

Maestro Dušan Prašelj je u zbirci zapisa narodnih pjesama Istre i Hrvatskog primorja, *Zaspal Pave*, napisao: „Pjesme Novog Vinodolskog spadaju u grupu pjesama koje danas, po Ivanu Matetiću Ronjgovu, svrstavamo u područje tzv. „istarske ljestvice“, a to se područje prostire od Istre preko Kastavštine i Grobinštine do Senja i na otoke Hrvatskog primorja. Prva karakteristika tog pjevanja, iako je ono „starinsko“, je netemperirano pjevanje, tj. pjevanje po prirodnim tonovima četvrttonskih razmaka, za čije fiksiranje mi ne posjedujemo ni četvrttonskog instrumenta niti četvrttonske notacije. Prema tome, pjesme koje zabilježimo i notiramo našim poznatim notnim sustavom približno su fiksirane. Međutim i ovako zapisane i prezentirane javnosti imat će dvostruki značaj:

1. za same Novljane, kao podsjetnik kojim će ih moći obnavljati i tako istrgnuti od zaborava, a pri obnavljanju oni će ih ponovno približiti netemperiranom pjevanju.
2. za sve ostale koji budu željeli upoznati tu osebujnu pjesmu bit će dosta vjerna slika novljanskog melosa.“²⁰

U ovaj čaroban spoj novljanske tradicije i klapske pjesme, upustile su se dvije novljanske klape – muška klapa Vinčace i ženska klapa Puntape. Obje klape bile su vjerne suradnice pok. Maestra Prašelja, te su surađujući s njim u svoje repertoare uvrstile njegove harmonizacije tradicijskih novljanskih pjesama i time im dale novu dimenziju i obogatile repertoare koje je do tada krasio dalmatinski klapski izričaj. Klapa Vinčace je posljednjih godina na vrhuncu svojeg uspjeha, novo ruho novljanskih pjesama predstavila i znatno široj publici na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Nije potrebno naglašavati, da je novljanska publika otvorenog srca ispunjenog ponosom, prihvatila Prašeljeve obrade novljanskih pjesama u izvedbama klape Puntape i klape Vinčace.

²⁰ <https://novi-vinodolski.hr/3d-flip-book/polak-obicaja/> (pristupljeno 20.08.2024.)

8.2. Novljanske narodne pisme

Svakodnevni život Primoraca, Novljana, utkan je u njihov folklorni izričaj i time je postao puntape²¹ koje resi novljansku tradiciju. Stoljećima su se usmeno prenosile novljanske narodne pjesme u koje se pretočila tradicija življenja u Novom Vinodolskom. U tim pjesmama, ispričane su životne priče, događaji iz burne povijesti, ljubavne priče, a iz svake izvire narav, temperament i identitet ovoga grada i njegovih ljudi. Tijekom 20. stoljeća, novljanske su pjesme zahvaljujući zaljubljenicima u tradicijsku glazbu, dobila prva notografska izdanja i osigurale svoju dugovječnost, a najbolji ujedno i najljepši pokazatelj sačuvanih narodnih pjesama, jest prenošenje tih pjesama na mlađe naraštaje, koji već od malih nogu pjevaju vesele melodije novljanskih pjesmama. S vremenom, prikupljeno je oko 150 novljanskih narodnih pjesama koje su podijeljene u tri skupine: pjesme koje se pjevaju „udvoje“, pjesme koje se pjevaju „zborna“ i svatovske pjesme. (Ganza, 2021)

Maestro Dušan Prašelj u Spomen knjizi II navodi da „u Novom za razliku od Istre i otoka, pjevaju muškarci, a također i žene u tercama sa završetkom na unisono. Jedino se u skupnom pjevanju (zborna) dešava da muški pjevaju dole, a žene gore, ali i tu muški prate muške, a žene prate žene dakle u tercama, pa je onda to podvostručeno pjevanje u tercama. Posebna karakteristika novljanskog pjevanja jeste miješanje raznih utjecaja a posebno kontinentalnog, što se naročito odražava u junačkom načinu pjevanja s naglašavanjima slabih doba i veoma česte dorske kadence“. (Prašelj, 1977: 252)

8.2.1. Pjesme koje se pjevaju „udvoje“

Pjesme koje se pjevaju „udvoje“, „pjevaju se u dvoje muških ili u dvoje ženskih“. (Prašelj, 1977: 255) Kako je hrvatski renesansni književnik Petar Hektorović opisao u svojem djelu „Ribanje i ribarsko prigovaranje“, pjesme koje se pjevaju „udvoje“, odnosno u dva glasa, pjevaju se „jedan niže držeć, drugi više pojeć“. Jedna u skupini novljanskih pisama „ke se pivaju va dva glasa ili va dujeti“, kako Novljani kažu, jest jedan od najstarijih zapisa na prostoru Hrvatskog Primorja – pjesma „Vinčace“. „Vinčace“ je jedna od najljepših i najizvođenijih pjesama u čiji je spomen ime uzela muška klapa Vinčace iz Novog Vinodolskog. Cijenjeni Ivan

²¹ Puntape – izraz za broš na staroj novljanskoj čakavštini.

Matetić Ronjgov obradio ju je za mješoviti zbor. Osim što se „Vinčace“ ubraja u pjesme koje se pjevaju u dva glasa, to je prvenstveno svatovska tradicijska pjesma, koju dan uoči ženidbe, pred mladenkinom kućom, u dvoglasju izvodi nekoliko žena podijeljenih u parove. (Ganza, 2021)

Među pjesmama koje se pjevaju u dva glasa, nalazi se i novljanska himna Novi grade koja se redovito izvodi u svečanim prigodama koje obavezno otvaraju sopilaši izvodeći „Mantinjadu“ kojom pozdravljaju sve prisutne, što je običaj u Novom Vinodolskom prilikom odvijanja brojnih manifestacija, važnih događaja i blagdana.

„Novi grade lip mi barjak viješ.

Lipi barjak roda hrvatskoga.

Trobojnicu crven, beli, plavi.

Crvena mu j marama na glavi.

Još ću jedno slovo izvezati.

Izvezati: Živili Hrvati.“ (Matetić Ronjgov, 2017: 407)

8.2.2. Pjesme koje se pjevaju „zbornu“

Za pjesme koje se pjevaju „zbornu“, Novljani kažu da se pjevaju „u ćupu“. To su pjesme koje su tematski bliske pjesmama koje se pjevaju u dva glasa, jedino su dublje i poetski sadržajnije, dok se u njima isprepliću lirska osjećajnost i epska narativnost. Odišu općeljudskim i primorskim temama, a u njih je utkana novljanska svakodnevnica, kao i ljubav prema rodnom kraju, voljenoj osobi, te temperament i identitet Novljana. (Ganza, 2021) U nastavku na priloženoj fotografiji nalazi se notni zapis s tekstom jedne od najpoznatijih novljanskih pjesama koje se „pivaju u ćupu“ – „Vijala se vina loza“:

47. VIJALA SE VINA LOZA

In tempo

1. Vi - ja - la se vi - na lo - za vi - no - va, vi - no - va,
vi - ja - la se vi - na lo - za vi - no - va, vi - no - va.

<p>2. Spod onoga belog grada Novoga, 3. Nije ono vina loza vinova, 4. Već su ono do dva mila i draga, 5. Ki se jesu od malena ljubili, 6. I va onu svitlu knjigu učili. 7. Projdem goru, projdem drugu visoku, 8. Projdem tretu, i četrtu, još višu; 9. Na četrtoj javor drvo visoko, 10. Pod javorom posteljčica prostrta, 11. Na njoj leži moja mila i draga,</p>	<p>12. Kojom sam se iz malena ljubio, 13. I va onu svitlu knjigu učio. 14. Grihota ju j na spavajuć ljubiti, 15. Molit oću Višnjeg Boga od neba, 16. Da popuhne tihi vetar od mora, 17. Da otruni jedan listak javora, 18. I da pade mojoj dragoj na lišće, 19. Ne bi li se moja draga zbudila, 20. Ne bil mene mladoga poljubila.</p>
---	--

Slika 6 Notni zapis novljanske narodne pjesme „Vijala se vina loza“ iz zbirke zapisa „Zaspal Pave“ (izvor: Matetić Ronjgov, I. (2017). *Zaspal Pave: zbirka zapisa narodnih pjesama Istre i Hrvatskog primorja*. Viškovo: Ustanova „Ivan Matetić Ronjgov“, str. 456)

8.2.3. Svatovske pjesme

Svatovske pjesme ubrajaju se u treću skupinu novljanskih narodnih pjesama koje su se nekoć pjevale prigodom vjenčanja. Smatraju se najugroženijima zbog sve češćih suvremenih, modernih ceremonija, no zahvaljujući dugogodišnjem predanom radu Kulturno-umjetničkog društva „Ilija Dorčić“ iz Novog Vinodolskog, sačuvane su od zaborava zajedno s prikazom vjenčanja i svatovskih običaja u Novom. Novi Vinodolski zaslužuje biti primijećen i cijenjen iz mnogo razloga. Osim što ga krasi prirodne ljepote, bogata povijest i sačuvan izgled povijesnog grada kojeg krasi višestoljetne znamenitosti i sakralna baština, ono što ga izdvaja iz mase njegovi su narodni običaji koji su od samih začetaka osmišljeni do najsitnijega detalja, što se također može reći za svatovske običaje koji su bili među najosmišljenijima, od trenutka kada mladić isprosi djevojku do vjenčanja. Mjesečni ritual osmišljen je do detalja, kao i uloge

sudionika. Osim mladenke i mladoženje, tu se ubrajaju kumovi, divice²², soljače²³, majka mladenke, debeli kum, stari svat, ostala svaća (svatovi), kao i sopilaši i pivači. (Ganza, 2021)

U razdoblju kada je maestro Dušan Prašelj istraživao bogatstvo novljanskog folklor, pritom snimao pjevače koji izvode novljanske narodne pjesme i pjesme iz novljanskog kola, zaključio je da se u pojedinim pjesmama osjeća utjecaj ojkanja ili „rozganja“ dalmatinske zagore, te kako se u pjevanju dvojice Novljana, Josipa Toljana i Mikule Žvanovića, osjećao odjek „arhaičnog guslarskog pjevanja“. (Prašelj, 1977)

Svatovski običaji i slične prigode popraćene su glazbom, te simboličnim ljubavnim i junačkim pjesmama. Gotovo svaki osmišljeni ritual svatovskih običaja začinjjen je odabranom novljanskom narodnom pjesmom. Kako je spomenuo Mladen Deranja u tekstu „Narodni običaji“ u Spomen knjizi I., „mladića i djevojku su prema starinskom običaju zaručivali nedjeljom ili kojim svečanim danom, obično u jesen“. (Ganza, 2021: 34) Prigodna novljanska narodna pjesma koja pjeva o prosidbi jest pjesma „Dragi prosi dragu“, koja se najčešće pjeva uz pratnju sopila.

12. DRAGI PROSI DRAGU
tarankanje

Allegro

2. Zdravo prijatelji od starine znani ćete l' nas pustiti va te vaše dvore.
3. Nemojte zamirit ča ću govoriti otu vašu mladu ja želin imiti.
4. Počela je majka momku govoriti: „Žalost je velika ne more to biti.
5. Mi smo izgubili kući gospodara, kući gospodara djevojki glavara.“
6. Počela se j mlada mladiću smijati, počela ga j mlada milin glason zvati:
7. „Ča si, mili, rekal miloj majki mojoj, ja san zadovoljna biti ljuba tvoja
8. Nemoj mi reć' potli da ti nis ugodna, da ti nis ugodna srcu nepovoljna.“

Slika 7 Notni zapis novljanske narodne pjesme „Dragi prosi dragu“ iz zbirke zapisa „Zaspal Pave“ (izvor: Matetić Ronjgov, I. (2017). *Zaspal Pave: zbirka zapisa narodnih pjesama Istre i Hrvatskog primorja*. Viškovo: Ustanova „Ivan Matetić Ronjgov“, str. 438)

²² Divice – djevojke u svatovima s obje strane, mladenkine i mladoženjine. (Ganza, H. 2021. *Fala ti, Bože, ča iša san ovin sviton: klapa Vinčace 1999.-2019*. Novi Vinodolski: Grad Novi Vinodolski, Glazbena udruga klapa Vinčace, Naklada Kvarner.)

²³ Soljače – voditeljice vjenčanja, nadziru poštivanje običaja. (Ganza, H. 2021. *Fala ti, Bože, ča iša san ovin sviton: klapa Vinčace 1999.-2019*. Novi Vinodolski: Grad Novi Vinodolski, Glazbena udruga klapa Vinčace, Naklada Kvarner.)

Dan uoči ženidbe, pred mladenkinom bi se kućom skupilo nekoliko žena koje bi u parovima, u dvoglasju, pjevale svatovsku pjesmu „Vinčace“. Tom pjesmom su žene pozivale mladenku, koja bi u jednom trenutku izašla iz kuće noseći u jednoj ruci vrč s vinom, a na drugoj ruci nanizane okrugle kolače, koliko ima pjevačica. O ovom prekrasnom svatovskom običaju zapisano je sljedeće: „Dan prije ženidbe, a oko četvrte ure popodne došle bi četiri prve susjede pred djevojačka vrata, stale bi u dva reda i zapjevale „Vinčace“, pjesmu koja je samo za taj slučaj ispjevana:

„Divojka se j svatom nadijala,
Bašelovo j polje nasijala,
Nasadila j kolo mažurane,
I vila je vinca od nevenja,
Od nevenja i od kalomperja.
Kad su prišli gospoda svatovi
Ona njin je govorila mlada:
Oj vi, moja gospodo svatovi,
Vež´te konje v polje bašelovo,
Vi sidajte v kolo mažurane,
Da van dilin vinca od nevenja,
Od nevenja i od kalomperja.
Govori joj najstariji svate:

Oj divojko, draga dušo moja,
Kad si mlada ove vince vila,
Si l ti mlada on dan trudna bila?
Ona njemu govorila mlada:
Ako san je hudu vojnu vila
Ja san mlada cel dan trudna bila,
Ako san je dobru vojnu vila,
Ja nis mlada truda ni videla.
Zajdi vanka, lipoto divojko
Ova j pisma na tvoje poštenje,
Tebi pisma, a nan čaša vina,
Da ti Bog da zdravlje i veselje,
I materi koja te j rodila!“ (Ganza, 2021: 87)

Kada bi svatovi krenuli na vjenčanje na čelu s bandirašima (zastavnicima), sopilašima ili harmonikašem, u veseloj bi se svadbenoj povorci pjevale novljanske narodne pjesme. Mladu bi na vjenčanje vodili kumovi, a s vjenčanja njezin muž, dok bi kumovi vodili prve divice. Mladu bi izručili novim roditeljima, a nekad se u povorci običavalo nositi i škrinju s mladenkinim mirazom pjevajući pjesmu „Peljamo ti milo“. (Ganza, 2021)

34. PELJAMO TI MILO

In tempo

1. Na-daj nan se mi-lo, na daj nan se mi-lo sta-ra maj-ko na-ša,
o jaj ni na ni ne naj re-kla j'da će bit mo-ja ta di-voj-ka mla-đa - na.

2. Peljamo ti bora zelenoga.
3. Do dva dana, vruga velikoga.

Slika 8 Notni zapis novljanske narodne pjesme „Peljamo ti milo“ iz zbirke zapisa „Zaspal Pave“ (izvor: Matetić Ronjgov, I. (2017). *Zaspal Pave: zbirka zapisa narodnih pjesama Istre i Hrvatskog primorja*. Viškovo: Ustanova „Ivan Matetić Ronjgov“, str. 449)

In tempo

Pe-lja- mo ti, mi-lo, pe-lja- mo ti, mi-lo bo-ra ze-le-no-ga,
o jaj ni nane ne na re-kla j'da će bit mo-ja ta di-voj-ka mla-đa-naj.

Slika 9 Novija verzija novljanske narodne pjesme „Peljamo ti milo“ iz zbirke zapisa „Zaspal Pave“ (izvor: Matetić Ronjgov, I. (2017). *Zaspal Pave: zbirka zapisa narodnih pjesama Istre i Hrvatskog primorja*. Viškovo: Ustanova „Ivan Matetić Ronjgov“, str. 450)

8.3. Mesopust

Vjeruje se da su mesopusni običaji u Novom Vinodolskom, u nekom obliku stariji od Vinodolskog zakona koji datira iz 1288. godine, a u jednom od urbara Novoga Grada mogu se pronaći dokazi o njihovom postojanju iz davnina. (Ganza, 2021) Za Novljane, vijekovima postoji i „peto godišnje doba“, to čarobno doba godine tijekom kojeg njihov voljeni grad zaživi, a do toplog ljeta i kaotičnih gužvi, višemjesečni je put. Ono što usnuli grad budi iz zimskog sna, a Novljane uvodi u novogodišnje avanture i pobjede, jest Novljanski mesopust. Ova gradska atrakcija, kulturna manifestacija, usađena je u gene Novljana, ona postaje dio njihove

svakodnevnice nakon blagdana Bogojavljenja pa sve do Pepelnice, a kalendar mesopusnih običaja, obavezno postaje dio njihovih planova i aktivnosti.

Mesopust je naziv za lutku od slame, koja je kriva za sve nedaće koje su zadesile grad tijekom prošle godine. Paljenjem Mesopusta na dan Pepelnice, završavaju pokladni dani. Stoga, pokladni običaji i cjelokupna pučka drama nose ovo ime po glavnom protagonistu – Mesopustu. Vrijedi istaknuti zanimljiv paradoks: iako je Mesopust simbol krivice i nedaća zbog kojih mu se donosi smrtna presuda, na dan paljenja, tzv. „sprogoda“ Mesopusta, Novljani tuguju za njim, preciznije, tuguju zbog završetka cjelokupnog običaja koji je utkan u živote svih generacija Novljana. Ovaj jedinstven običaj, istinski je i šaroliki festival ljubavi, zajedništva, prijateljstva, osebnih lokalnih ljudi ovog „malog mesta“ i njihovih anegdota i originalnih predstava i šala koje se prepričavaju i koje će se prepričavati nadolazećim generacijama. (Ganza, 2021) Ova toplina koju može pružiti mali grad, nit je koja veže mještane za njihovo mjesto življenja. Mesopust je apsolutno jedna od tih niti, posebice iz razloga, što se u njemu kriju sve čari života u Novom Vinodolskom.

Na radost i ponos Novljana, zahvaljujući trudu Katedre Čakavskog sabora Novljansko kolo, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske je Rješenjem od 2. studenoga 2011. utvrdilo, da Novljanski mesopust, pokladni običaji s područja Novog Vinodolskog, ima svojstvo nematerijalnog kulturnog dobra Republike Hrvatske, što nije slučajno s obzirom na posebnost koja ga krasi i izdvaja od pokladnih običaja iz drugih krajeva Republike Hrvatske.

Osnova od koje je satkan tijek mesopusnih događanja i koja predstavlja jedan od važnih nositelja naslijeđenih narodnih običaja u Novom Vinodolskom, jesu Mesopustari. Mesopustari su vesela skupina mladića bez kojih je nezamisliv Novljanski mesopust. Ovi vrijedni mladići, zaljubljeni u narodne običaje još od malih nogu, sa žarom izvode mesopusnu glazbu koja je izgrađena na temeljima Gajeve budnice „Još Hrvacka ni propala“, a svojom glazbom, takozvanom zogom, probude cijeli grad pozdravljajući sugrađane na trgovima, ulicama, te obilazeći kuće novljanskih obitelji. Postoje Mali i Veliki Mesopustari: u Malim Mesopustarima sviraju naši najmlađi sugrađani, koji pri završetku osnovne škole prelaze u Velike Mesopustare. Stoga, ne postoji strah da će se običaji ugasiti. Svaki Mesopustar ima svoju ulogu: advitor s baticun, prvi i drugi kapetan sa sabljun, bandiraš s bandirun (zastavom), magaziner s barilcen (bačvicom za vino), kasir sa škatulun za soldi i mesopustar s instrumentom (sopile, odgovaralica (mala truba), trumbeta (velika truba), bubnji, zvončići, avan, švikavac...). (Ganza, 2021) Svojim postojanjem i djelovanjem usrećuju svoje sugrađane i obogaćuju njihove živote

i narodne običaje, a također obogaćuju vlastite živote brojnim prijateljstvima koja se rađaju, kao i zanimljivim i lijepim događajima koji se prepričavaju generacijama.

Slika 10 Starija generacija Mesopustara (Osobna arhiva)

Mesopust započinje tri četvrtka prije Pepelnice, s kojom završava. Ovu novljansku, jedinstvenu pučku dramu otvaraju Mesopustari na prvi četvrtak, kada prvi put u godini izlaze u grad i „napovidaju dovčen i dovican“. U tom zanimljivom činu koji se odvija tijekom triju četvrtaka zaredom, Mesopustari „spajaju“ udovce i udovice iz grada tako što izgovaraju njihova imena u sljedećoj svima poznatoj frazi: „Ženi se, ženi! A ki?“. Tri četvrtka se nazivaju „tusti“, „kusi“ i „poberuhi“, a nekada su Mesopustari svakoga četvrtka održavali svoje mesopustarske tance, gdje se moglo vidjeti kako se uz pratnju sopila plešu starinski vinodolski plesovi „Hrvat“ i „Šoteš“, zatim starinska polka, mazurka i valcer. (Ježić, 2000)

U daljnjem odvijanju ove pučke drame, na red dolazi „mlada mesopustova“, manifestacija s prikazom starinskih svadbenih običaja u Novom u kojoj sudjeluju samo muškarci, zatim „mišenje i kršćenje“, odnosno izrada i krštenje Mesopusta – lutke od slame, što se odvija tijekom subotnje maškarane večeri u Domu kulture, a dan poslije slijedi najsvetaniji dio običaja – „mesopusna nedilja“. Na mesopusnu nedjelju, Mesopustari po prvi put izlaze u svojim odorama pozdraviti grad. Taj dan Mesopustari kreću pozdravljati po kućama, a poslijepodne započinje Novljansko kolo na Placi. Na „mesopusni pondiljak“ Mesopustari nastavljaju s pozdravljanjem po kućama, a ono što daje dodatan pečat jutarnjim običajima Mesopustara jest skupljanje „sira, putra, masla, jaja“. Poslijepodne se odvija kolo na placi. „Mesopusni utorak“ je također predviđen za nastavak pozdravljanja po kućama i igranje

kola, no ono što ga čini posebnim jest „čitanje Žitka“ i pjevanje „ćurumbele²⁴“ u kolu. (Ganza, 2021)

„Žitak mesopusta“ je pokladno suđenje Mesopustu, lutki od slame u ljudskoj veličini. „Žitak“ označava tradicionalnu formu u stihovima pisane parnice i osude, u osmercima. Josip Sokolić je u svojem tekstu „Stogodišnji tok novljanskih „Žitaka“, autori i izvođači“ u „Spomen knjizi Narodne čitaonice Novi Vinodolski II“ napisao sljedeće: „Novljanski „Žitak“ je pisano djelo svoje vrste i značaja. Bez posebne književne vrijednosti „Žitak“, u kojem ima i pored takve ocjene i stihova veće vrijednosti, ima veliki kulturno-historijski značaj, i ne samo za Novi, nego i znatno šire. Čitajući bilo koji „Žitak“, što stariji to i bolje, čitalac dobiva vjernu sliku minulih dana i godina, u političkom, društvenom i ekonomskom pogledu, a napose u pogledu jezika.“. (Sokolić, 1977: 35)

Završni dan pokladnih običaja je „mesopusna sreda“, na Pepelnicu, kada se odvija „sprogod Mesopusta“. Kada Novljani spale Mesopusta, kao zaključnu frazu ovog „petog godišnjeg doba“, skandiraju sljedeće: „Bil je, ni ga, opet će prit! Zel ga j vrug za celo leto dan!“.

8.4. Novljansko kolo

„Aj maleno, pomaleno
i maleno za maleno.

Ajd´ u kolo, ko j za kolo,
u kolu smo svi jednaki,
u kolu je brat do brata,

koj se uzda, taj se hvata.“ (Matetić Ronjgov, 2017: 398)

Otkucaji srca grada Novog Vinodolskog, svakako su koraci, ritam i zvukovi koji dopiru iz novljanskog kola. Novljansko kolo se igra zadnja tri dana mesopusnih običaja: na mesopusnu nedilju, mesopusni pondiljak i mesopusni utorak. Ta tri dana su Novljanima kao blagdani, to su dani kada Novljani koji ne žive u Novom uzimaju godišnji odmor kako bi mogli doći u svoj rodni kraj i zaigrati kolo u čast svojih predaka. Za ovu prigodu, iz ormara se vade i pripremaju

²⁴ Ćurumbele – novljanske ljubavne pjesme koje se pjevaju zajednički ili kako Novljani kažu, „u ćupu“. (Ganza, H. 2021. *Fala ti, Bože, ča iša san ovin sviton: klapa Vinčace 1999.-2019.* Novi Vinodolski: Grad Novi Vinodolski, Glazbena udruga klapa Vinčace, Naklada Kvarner.)

živopisne novljanske nošnje koje Novljani ponosno nose hodajući pod pratnjom sopila prema trgu ispred Frankopanskog kaštela gdje se igra kolo.

Kada kolo počne na znak pivača kola, koji „daju ritam kola dvoglasnim snažnim pjevanjem junačkih narodnih pjesama u osmercu“ (Ganza, 2021: 38), tada muška i ženska novljanska narodna nošnja oživi, rupci na ženskim glavama se vijore, a kolo poprima čarobnu vizuru dok ga krase boje nošnji, kao i bjelina „poštirkanoga“ ženskog novljanskog rupca koji se ne veže, već se „pokriva“. Vrijedi spomenuti, da je pokrivanje bijelog rupca kao dijela ženske novljanske nošnje, jedinstven način pokrivanja u svijetu.

Kad je riječ o bjelini, ona posebno krasi kolo na mesopusnu nedilju, iz razloga što na taj dan kola, Novljanke najčešće nose bijelu nošnju, tzv. berhan. Inače je običaj, da berhan nose mlade, neudane djevojke. (Sokolić, 1977) Uz novljansku nošnju, poseban ukras novljanskoga kola su junačke narodne pjesme koje izvode pivači kola, kao i ponos, dostojanstvo, otmjenost i osmijesi na licima Novljana dok s radošću igraju kolo koje su toliko dugo čekali.

U kolo prvo ulaze pivači novljanskog kola koji kolu daju takt. Pivač novljanskog kola mora imati dobar sluh i mora dobro pjevati kako bi što kvalitetnije izveo pjesme u dvoglasju. Mora imati osjećaj za ritam, te znati dostojno i dostojanstveno obaviti taj zadatak. Pivači i ostali sudionici kola se poslože na mjestu gdje će se kolo igrati. Pivači stoje unutar kola posloženi u krug i stihovima „Aj maleno, pomaleno“ pozivaju u kolo. Kako navodi Ivan Sokolić u svojem tekstu Melodije i ritam novljanskog kola u Spomen knjizi Narodne čitaonice Novi Vinodolski II: „U najviše slučajeva pjesme kola pjevaju 3 ili najviše 4 para odabranih muškaraca tzv. „pivači.““ (Sokolić, 1977: 23) Kolo krase i najmlađi građani Novog Vinodolskog – djeca u narodnim nošnjama.

Pjesme novljanskog kola imaju tri melodije koje prate tri vrste koraka: senjski, arbanaški i poskočica. Kolo kreće senjskim korakom, ulijevo s dva koraka naprijed i jednim natrag. Kada se kolo razigra i postane veće i bogatije, pivači mijenjaju pjesmu, melodiju i korak, zatim kolo postaje življe i veselije. Tada je uslijedio arbanaški korak. Do kulminacije kola dolazi promjenom melodije i uvođenjem trećeg koraka poskočice koja se razlikuje od prvog i drugog koraka. Pjesme novljanskoga kola pjevaju o uskočkim junačkim podvizima, o borbama s Osmanlijama i Mlečanima, o poznatim junacima i značajnim povijesnim ličnostima. Uz narodne pjesme, pjevaju se i umjetničke, autorske pjesme Maksimilijana Potočnjaka o braći Mažuranićima, dvije poskočnice Andrije Kačića Miošića, „Novigrade, naša diko“ Jurja Kargačina, „Agovanje“ Ivana Mažuranića, „Naša zastava“ Ivana Trnskog i „Ilirsko kolo“ Pavla

Stoosa. U novljansko su se kolo znali uhvatiti i ugledni, najstariji ljudi dostojanstvenici, a čak ga je jednom prilikom vodio i ban Ivan Mažuranić. Prema predaji, kolo je također vodio i igrao ban i knez Nikola Frankopan, kada bi stigao u Novi. Zanimljivost je ta, što se ovo čuveno, povijesno kolo i danas igra pred njegovim dvorima, nekad zvanim „Kneževim dvorima“. (Ježić, 2000)

Na samom kraju trodnevnog kola, na mesopusni utorak, pjevaju se ćurumbele među kojima se nalazi najomiljenija bugarštica²⁵ „Kada se Pavle ženjaše“, koja pjeva o ženidbi kneza Pavla Šubića. Pjesme ćurumbele razlikuju se od ostalih pjesama novljanskoga kola i po melodiji i po tematici, a posebne su iz razloga, što su ljubavnog karaktera, te što stvaraju nezaboravnu atmosferu i još ljepši prizor u kolu u kojem se čuju glasovi svih sudionika koji složno i veselo pjevaju lijepe pjesme poput „U Omera više Sarajeva“, „Sijala san šenicu“, „Dva se draga na livadi ljube“ i „Nikad nisan veselija bila“. Kada se pjevaju junačke narodne pjesme, u kolu pjevaju samo „pivači“, a kada se u kolu pjevaju bugarštica „Kada se Pavle ženjaše“ i pjesme ćurumbele, tada u kolu pjevaju svi koji ga igraju, također gledatelji kola. (Ježić, 2000) Novljanima je ćurumbela najdraži dio kola koji zna potrajati do večeri, a pjesme se nižu jedna na drugu, čime žitelji ovoga grada jasno daju do znanja, da se teško rastaju od kola i mesopusnih običaja. Ono što također čini ljepotu ovog kola, jest činjenica da su u kolu, kako se i pjeva u stihovima pjesama novljanskog kola, „svi jednaki“, te da je u kolu „brat do brata“.

Slika 11 Novljansko kolo (Osobna arhiva)

²⁵ Bugarštica – vrsta najstarije zapisane hrvatske usmenoknjiževne pripovjedne pjesme. Teži baladnomu uobličanju. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/bugarstica> (pristupljeno 20. kolovoza 2024.)

9. TRADICIJA MUŠKOG I ŽENSKOG KLAPSKOG PJEVANJA U NOVOM VINODOLSKOM

Podaci koji su navedeni u ovom poglavlju, rezultati su terenskog istraživanja unutar kojeg su provedeni razgovori s dionicima i nositeljima tradicije muškog i ženskog klapskog pjevanja u Novom Vinodolskom.

Čudesno je i fascinantno, kako baština nađe svoj put ka ostvarenju i daljnjem njegovanju, pogotovo kada je riječ o baštini koja se slobodno nastavlja širiti i dopirati do ostalih regija zemlje koja ju je izrodila. Tako klapska pjesma nastavlja puštati svoje sjeme i u drugim krajevima Republike Hrvatske. Krajeve Hrvatske krasi različite vrste tla, a još jedno sjeme klapske pjesme posađeno je i na području Hrvatskog primorja gdje se sljubljuju nježnost Jadranskog mora, glasnoća kamena i krša, te povijesna simbolika i snaga vinove loze, što je objedinjeno u arhaičnim oblicima netemperiranog pjevanja. U ovom kraju gdje je do sredine 20. stoljeća netemperirano pjevanje vladalo ruralnim, a zborsko pjevanje urbanim sredinama, pronašlo se mjesta i za tercu, za fini klapski melos, do čega je dovela i suvremena glazba šezdesetih godina prošloga stoljeća, koja se pojavila na području Rijeke, Kvarnera i Hrvatskog primorja. (Ganza, 2021)

Prema tvrdnjama maestra Dušana Prašelja u drugom, dopunjenom izdanju zbirke zapisa narodnih pjesama Istre i Hrvatskog primorja Zaspal Pave (2017.), „ako se naiđe na temperirano pjevanje u narodnim pjesmama, onda je ono novijeg datuma i nastalo je utjecajem suvremene, temperirane glazbe koja utječe na promjene u narodnom pjevanju, ali i na njegovo odumiranje“. (Matetić Ronjgov, 2017: 390) No vrijedi naglasiti, da ne postoji strah od gašenja netemperiranog pjevanja, jer Primorci predano rade na očuvanju svoje uistinu posebne baštine, dok istovremeno njeguju i klapsku pjesmu koju su već odavno otvorenih srca prihvatili.

Da su se klapskoj pjesmi otvorila vrata Hrvatskog primorja suvremenim glazbenim strujanjima šezdesetih godina prošloga stoljeća, ustvrdio je cijenjeni etnomuzikolog i skupljač hrvatskog tradicijskog glazbenog narodnog blaga Joško Čaleta: „U vremenu festivalizacije hrvatske glazbene scene (1960. godine) na ovom području važnu ulogu igra Festival Melodije Istre i Kvarnera. Skladanje u tzv. temperiranoj „istarskoj ljestvici“, tekstovi na čakavštini, koji su i dandanas vrlo popularni među pučanstvom ovoga kraja, „omekšali“ su uho Primoraca i pripremili ga za slušanje različitih „temperiranih“ glazbi. Usporedo s MIK-om, razvija se i jedan klapski festival, Festival sjevernojadranskih klapa u Senju, gdje se godinama gradio

glazbeni ukus, kako publike tako i klapa koje su se u to vrijeme (1970. godine) počele pojavljivati na ovom području.“. (Ganza, 2021: 46)

Moglo bi se reći, da se najplodnije sjeme klapske pjesme primilo na tlu Novog Vinodolskog koji već od sedamdesetih godina 20. stoljeća njeguje klapske akorde koje su prvo izveli glasovi muške klape Novljani, prve klape u Novom Vinodolskom. Ovaj povijesni, primorski, frankopanski grad, apsolutno je jedan u nizu hrvatskih mediteranskih gradova kojima je, između ostalog, zajednički stil življenja koji prikazuje jedan životan, inspirativan kontrast marljivih i vrijednih ljudi, njihovog temperamenta i ljubavi prema pjesmi koja bi često ispunjavala njihove konobe prilikom okrijepe uz čašu vina i u društvu dragih prijatelja. Smisao „rađanja“ klapske pjesme kao i volju za klapskim načinom življenja, razumjeli su i Novljani, u čijoj je krvi oduvijek bila utkana muzikalnost, te ljubav prema tradiciji, pjesmi i dobrom društvu. Kada se sve zbroji, nije iznenađujuće što je s vremenom Novi postao vjeran čuvar hrvatske baštine i priznatog kulturnog dobra, gdje pripada i njegova izvorna tradicija, Novljanski mesopust, kao nematerijalno kulturno dobro Republike Hrvatske, te dva nematerijalna dobra upisana na UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva: dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja i klapsko pjevanje. (Ganza, 2021)

Zahvaljujući istinskim entuzijastima i zaljubljenicima u klapsko pjevanje, Novi Vinodolski je već desetljećima pravi „klapski grad“ čijim je građanima uspješno prenesena ljubav prema klapskoj pjesmi u kojoj su uvijek spremni uživati. U nadi novljanskih klapaša da će se tradicija klapskog pjevanja, kao i novljanska tradicija, uspješno nastaviti na buduće naraštaje, u Novom Vinodolskom rodile su se sljedeće klape:

- muška klapa Novljani
- ženska klapa Mažurana
- muška klapa Vinčace
- Pučki pivači
- ženska klapa Puntape.

9.1. Muška klapa Novljani

Navedeni podaci o muškoj klapi Novljani, prikupljeni su iz knjige „Fala ti, Bože, ča iša san ovin sviton“, autorice Herci Ganze, također iz razgovora s članicom i predsjednicom ženske klape Puntape, Snježanom Kabalin.

S obzirom da se sami početci klapske pjesme naziru u dalmatinskoj konobi, sličan scenarij pojave klapskog pjevanja u Novom Vinodolskom se odvio u jednoj primorskoj, novljanskoj konobi, odnosno gostionici u kojoj bi se, najčešće nakon nogometa, okupljala prijateljska družina. Sjelo bi se na čašicu vina, potom zapjevalo za dušu. Tako se s vremenom, iz redovite rutine Primoraca, rodila ideja za osnivanjem prve klape u Novom Vinodolskom. Glavni pokretač ove ideje bio je Novljanin Damir Piškulić Juraš koji je predložio da se u Novom, kao i u susjednom Senju u kojem je već godinu-dvije djelovala klapa Senj, formalno osnuje klapa. Jedan od inicijatora osnivanja klape također je bio Srećko Kabalin, predsjednik Turističkog ureda Novog Vinodolskog, te brat čuvenog novljanskog čakavskog pjesnika, Davida Kabalina Vinodolskog. Srećko Kabalin je tako u Turističkom uredu priredio prvi sastanak prve klape u Novom Vinodolskom, osnovane 7. lipnja 1973. godine – klape Novljani.

U prvoy postavi klape Novljani pjevali su:

- Joso Butorac (prvi tenor),
- Branko Šamanić, Andrija Miklić i Marinko Lončarić (drugi tenori),
- Joso Jelača (bariton)
- Damir Piškulić Juraš i Joso Šamanić (basovi).

Ulogu voditelja klape imao je profesor glazbenog odgoja, Joso Jelača, bariton klape. Kako je rekao jedan od utemeljitelja i članova klape, Branko Šamanić, *Novljani* su bili prava klapa prijatelja koja je sve to radila zbog zabave i užitka. Vrijedi spomenuti, kako su se probe održavale u ambijentu u kojem je klapa djelovala prije formalnog utemeljenja – u gostionici Korzo Brankovog brata Jose, basa klape, ujedno i cijenjenog pivača novljanskog kola kojeg novljanski puk pamti kao čovjeka izvanrednoga sluha i neupitne dubine glasa, te kao velikog zaljubljenika u Novi i u njegove narodne običaje koje je uvijek vjerno i predano njegovao.

Klapa je prvi put nastupila na Festivalu Melodije Istre i Kvarnera, što je bio konkretni povod osnivanju klape. Na popisu gostovanja Festivala MIK, među 15 mjesta našao se i Novi Vinodolski 29. lipnja 1973., prigodom desete obljetnice tog Festivala. Od 1973. do 1983. godine klapa je u kontinuitetu nastupala na Smotri klapa u Senju, najstarijoj klapskoj

manifestaciji koja okuplja klape iz Hrvatskog primorja, Kvarnera i Istre. Klapa Novljani postojala je nešto više od 25 godina, a kroz taj dugi period, u četvrt stoljeća, puno je pjevača prošlo kroz klapu, među kojima vrijedi spomenuti dugogodišnje članove: Željka Šošarića, Miroslava Maričića, Silva Franka i Gordana Šamanića (sina Branka Šamanića i nećaka Jose Šamanića koji su pjevali u prvoj postavi klape). Novi Vinodolski, kao grad koji je iznjedrio muzikalne ljude, pokazao se kao vrlo pogodno podneblje za njegovanje klapskog pjevanja, samim time što su pojedini članovi prve novljanske klape čuvari novljanskog folklora i narodnih običaja, te pjevači u čuvenom novljanskom kolu. Stoga, ovaj grad već desetljećima krasi isprepleteni zvukovi arhaičnog netemperiranog pjevanja, te temperiranog, klapskog pjevanja.

Klapa Novljani nastupala je u primorskim mjestima, u Hreljinu, Grobniku, Crikvenici, Grižanama, Driveniku i drugim okolnim mjestima, a također se ponosila nastupima po sajmovima i velikim događanjima diljem ondašnje države, kao i nastupima u inozemstvu. Nakon godinu dana službenog postojanja, 1974. godine, klapa je dobila priliku za prvu turneju u inozemstvo. Tada su s crikveničkim folklorom Kulturno-umjetničkog društva Lisinski, bili na sedmodnevnom gostovanju po sjeveroistočnoj Francuskoj. Od ostalih gostovanja u inozemstvu, klapa je dvaput bila u Mađarskoj i jednom u Češkoj. Iako je klapa djelovala do kraja prošlog stoljeća, do osnutka muške klape Vinčace, nisu prestali pjevati, već su s istim žarom i s jednakom ljubavlju nastavili kao Pučki pivači Novog Vinodolskog koje je okupio i posložio prvi tenor klape Vinčace, Radovan Baričević. (Ganza, 2021) U jednom periodu tijekom devedesetih godina, klapa Novljani dobila je prvu žensku članicu, zbog čega se Novi Vinodolski mogao ponositi i mješovitom klapom. Na mjesto prvoga tenora, odnosno, tenorine, došla je Snježana Kabalin, koja kasnije postaje osnivačicom ženskog klapskog pjevanja u Novom Vinodolskom.

Slika 12 Prva postava klape Novljani u novljanskim narodnim nošnjama, 1973.: Joso Butorac, Branko Šamanić, Andrija Miklić, Marinko Lončarić, Joso Jelača, Joso Šamanić i Damir Piškulić Juraš. (Osobna arhiva)

9.2. Ženska klapa Mažurana

Iz razgovora sa Snježanom Kabalin, utemeljiteljicom ženskog klapskog pjevanja u Novom Vinodolskom, ujedno članicom i predsjednicom ženske klape Puntape, prikupljeni su podaci o ženskoj klapi Mažurana.

Da se klapsko pjevanje u potpunosti udomaćilo u Novom Vinodolskom, pokazuje i činjenica, da je 1997. godine ono dobilo i svoje prve ženske predstavnice. U studenome te godine, osnovana je prva ženska klapa u Novom Vinodolskom – klapa Mažurana. Ponukana i inspirirana istinskom ljubavlju prema klapskoj pjesmi, začetnica i utemeljiteljica Snježana Kabalin dobila je ideju i neizmjernu želju za okupljanjem talentiranih Novljanki, koje će svojim lijepim glasovima resiti klapsku pjesmu i time stvoriti povijest ženskog klapskog pjevanja u Novom Vinodolskom. Kao što je Novi krasila ljepota i miris mažurane koja je opjevana u novljanskim narodnim pjesmama, te koja se povezuje i sa slavnom obitelji Mažuranić, tako su ga krasile i nove procvjetale *Mažurane* kao prve ženske predstavnice klapskog pjevanja u tom primorskom gradu. Cijenjeni novljanski pjesnik David Kabalin Vinodolski, dodijelio je nositeljici tradicije, Snježani Kabalin, nadimak Mažurana.

„Mažurano moja, ča si usahnula...“, stihovi su izvorne novljanske narodne pjesme tužnoga ugođaja, no očigledno je da je klapa Mažurana samo nastavila cvjetati. Klapa je djelovala kao sekcija novljanskog KUD-a Ilija Dorčić koji djeluje od 1951., pjevajući dalmatinske klapske pjesme, kao i autohtone novljanske pjesme, čime su uvelike doprinosile očuvanju klapskog pjevanja, kao i očuvanju izvorne novljanske tradicije i kulturnog identiteta svoga grada. Tijekom četrnaestogodišnjeg djelovanja, u razdoblju od 1997. do 2010. godine, bilo je povremenih izmjena i nadopuna članica. Stručne voditeljice klape bile su Đurđica Miklić, Marija Prpić i Teodora Festini. U prvoj postavi klape pjevale su:

- Tamara Kalanj (prvi sopran)
- Snježana Kabalin i Dragica Bevcer (drugi soprani)
- Marija Marinković i Ana Tomić (prvi altovi)
- Milica Živčić i Marina Stanić (drugi altovi).

Klapa Mažurana promovirala je ime svoga grada nastupima na brojnim klapskim smotrama i festivalima, te na revijalnim, turističkim i kulturnim manifestacijama, a 1999. godine proglašena je najboljim debitantom na Festivalu klapa u Senju.

Slika 13 Klapa Mažurana u novljanskim narodnim nošnjama, tzv. „berhanima“: Tamara Kalanj, Snježana Kabalin, Dragica Bevcer, Irena Madić, Ljubica Madić-Car, Milica Živčić i Marina Stanić. (Osobna arhiva)

9.3. Muška klapa Vinčace

Muška klapa Vinčace, bila je predmet razgovora s nositeljima muškog klapskog pjevanja u Novom Vinodolskom, ujedno članovima klape Vinčace: Radovanom Baričevićem i Marijem Butorcem. Podaci o klapi također su prikupljeni iz knjige „Fala ti, Bože, ča iša san ovin sviton“, autorice Herci Ganze, koja je ovu čuvenu monografiju napisala u čast muškoj klapi Vinčace.

Nakon što su prvi Novljani „ugostili“ klapsku pjesmu i nakon što su je nastavili njegovati i ženski glasovi klape Mažurana, došlo je vrijeme za daljnji razvoj klapskog pjevanja u Novom koji je bio itekako obećavajući. Početkom rujna 1999. godine, pred kraj stoljeća i jednog milenija, u jednoj novljanskoj gostionici okupili su se bivši članovi crikveničke klape Kaštel, trojica Novljana i istinskih zaljubljenika u klapsku pjesmu, koji su u sebi gajili sve veću želju za pokretanjem nove glazbene priče u svojem rodnom gradu, Novom Vinodolskom. Dodatni pokretač koji je u njihove živote utkao još jaču nit koja ih veže za klapski svijet, bila je klapska prijestolnica – Omiški festival. Nakon što su se s klapom Kaštel vratili s debitantske večeri 33. Omiškog festivala, Novljani Radovan Dado Baričević, Mario i Antonio Butorac, bili su inspirirani i zreli za novu glazbenu priču u rodnom Novom. U novljanskoj gostionici Prisika, zajedno su s Gordanom Šamanićem i maetrom Pavlom Kombolom kao potencijalnim voditeljem, donijeli odluku o osnivanju mlade novljanske muške klape. (Ganza, 2021) Prema riječima jednog od utemeljitelja, Radovana Dade Baričevića, entuzijazam, pozitivna i optimizam, motiviralo ih je da osnuju klapu Vinčace. Klapa je u početku djelovala pod okriljem

novljanskog KUD-a Ilija Dorčić. Osnovnu se postavu nastojalo popuniti prokušanim vokalima iz cijele regije. U prvoj postavi klape Vinčace pjevali su:

- Radovan Baričević (prvi tenor)
- Kristijan Lončarić, Saša i Sanjin Jovanović (drugi tenori)
- Antonio i Mario Butorac (baritoni)
- Karlo Starčević (prvi bas)
- Gordan Šamanić i Siniša Aldo Gradišer (drugi basovi).

Slika 14 Prva postava klape Vinčace: Siniša Aldo Gradišer, Radovan Baričević, Mario Butorac, Gordan Šamanić, Antonio Butorac, Saša i Sanjin Jovanović, Karlo Starčević i Kristijan Lončarić. (Osobna arhiva)

„Ova j pisma na tvoje poštenje“ stihovi su novljanske narodne pjesme „Vinčace“, koji odlično opisuju daljnji rast klapske pjesme u Novom Vinodolskom, kao i rast novonastale istoimene klape. *Vinčace* je novljanski autohtoni naziv, zvonka riječ s naglaskom na zadnjem slogu, riječ koja obećava, koja simbolizira ljubav i blagoslov koji s njom dolazi. Dok je izvorno riječ o novljanskoj narodnoj pjesmi koja se u duetu pjevala mladoj dan uoči vjenčanja, može se reći da su ljubavlju prema klapskoj pjesmi blagoslovljeni članovi klape koja svojim djelovanjem čuva ovo lijepo ime. S prijedlogom imena Vinčace, došao je jedan od utemeljitelja klape, nažalost pokojni Gordan Šamanić. Cijenjeni čuvar novljanske baštine, istinski zaljubljenik u svoj rodni Novi Vinodolski i u njegove narodne običaje, kao i u klapsku pjesmu, bio je iznimno aktivan član KUD-a Ilija Dorčić i talentirani pivač novljanskog kola, a krasio ga je odličan sluh, muzikalnost, jednostavnost, vedrina, optimizam i najvažnije, dobro srce. Zajedno s ocem Brankom i stricem Josom, pjevao je u prvoj novljanskoj klapi Novljani. Članovi klape Vinčace s radošću su prigrlili ime koje ih sve ove godine prati i predstavlja.

Muška klapa Vinčace djeluje i danas, a već je ostavila vlastiti pečat kako u svojem gradu Novom Vinodolskom, tako i šire, a zahvaljujući kvaliteti prokušanih vokala i neupitnih talenata, s naglaskom na velikom trudu i redovitom radu, najbolji pokazatelj njihovog uspjeha su brojne nagrade kojima su ovjenčani. Prvi veći uspjeh tada mlade novljanske muške klape, zabilježen je 2000. godine. Marljivo vježbajući, klapa je imala cilj kvalitetno se pripremiti do klapske sezone, do ljeta. Tog ljeta, 9. srpnja 2000., Vinčace se predstavilo u prijestolnici klapskog pjevanja – na omiškoj pozornici. Na Večeri debitanta 34. Festivala, klapa je zasjala u izvedbi dviju narodnih pjesama „Lipa li si, Mare moja“ (obrada Ljubo Stipišić Delmata) i „Jubavi, ufanje veliko“ (obrada Rajmir Kraljević). Prema riječima novinara-kroničara Omiškog festivala, Igora Brešana, pjevači iz Novog Vinodolskog su imali „fino zaobljen ton i osjećaj za frazu, te nadasve kultivirani nastup“. (Ganza, 2021: 94) Poželjno je naglasiti, da je jedna mlada, primorska klapa, čije poštovanje prema klapskom Olimpu i prema dalmatinskoj pjesmi oduševljava, uložila puno truda i s velikom strašću izvela dalmatinske napjeve, čime je pokazala da i oni koji nisu rodom od majke klapske pjesme, iz Dalmacije, mogu živjeti i disati „na klapski način“. Zbrojivši sve navedeno, usprkos animozitetu jug-sjever, članovi klape Vinčace proglašeni su najboljim debitantima Omiša 2000. godine. Uz Plaketu, dobili su i pozivnicu za nastup kao 13. gostujuća klapa u revijalnom dijelu Finalne večeri muških klapa 29. srpnja, ali njima je najveća čast bila, što su dobili pohvale od Ljuba Stipišića Delmate – velikana dalmatinske pjesme. (Ganza, 2021)

Klapa Vinčace je jedna od najnagrađivanijih klapa u Hrvatskoj. Uz brojna osvojena priznanja i nagrade u domovini i inozemstvu (Verona 2001. godine), treba spomenuti one najvažnije, kao što su osvojeni štitovi Omiškog festivala, kojima je ova klapa ovjenčana:

- Prvi Zlatni štit na 49. Festivalu dalmatinskih klapa u Omišu, 2015. godina
- Drugi Zlatni štit na 50. Festivalu dalmatinskih klapa u Omišu, 2016. godina
- Treći Zlatni štit na 51. Festivalu dalmatinskih klapa u Omišu, 2017. godina
- Prvi Srebrni štit na 52. Festivalu dalmatinskih klapa u Omišu, 2018. godina
- Četvrti Zlatni štit na 53. Festivalu dalmatinskih klapa u Omišu, 2019. godina

Nakon proglašenja pobjednika 49. Festivala dalmatinskih klapa u Omišu 2015. godine, nakon tog svečanog trenutka u kojem je odlučeno da Zlatni štit prvi put ide u Novi Vinodolski, srca Novljana bila su ispunjena srećom i ponosom. Jedna od njih, koja je također u svojem domu gledala Finalnu večer muških klapa, nakon uspona klape Vinčace na tron klapskog pjevanja, uzela je mobitel u ruke, poslala čestitku klapi, te sa suzama radosnicama u očima pomislila,

kako dečki zaslužuju doček od svojih sugrađana. Riječ je o Snježani Kabalin, utemeljiteljici ženskog klapskog pjevanja u Novom Vinodolskom, te osnivačici, članici i predsjednici ženske klape Puntape. Iz razgovora sa Snježanom Kabalin koja je, prisjećajući se dojmova, prepričala viziju i konačnu realizaciju dočeka, zaključeno je, da je uz pomoć nekolicine entuzijasta i udruga, uspješno organiziran veličanstven doček prvoj klapi u Hrvata, na njihovo veliko iznenađenje. Slavlje je trajalo na glavnom gradskom trgu do dugo u noć, u čast prvom tenoru Radovanu Baričeviću, drugim tenorima Vladi Mitiću, Damiru Stošiću i Stefanu Krošnjaku, baritonima Mateu Doričiću i Mariju Butorcu, te basovima Darku Cerniaru i Siniši Aldu Gradišeru, kao i njihovom voditelju Sveti Popoviću Cecu.

Uz pobjede klape Vinčace na klapskom Olimpu, Omišu, zabilježene su i pobjede na festivalu klapa Istre i Kvarnera, poznatijem pod nazivom KIK, u Buzetu. Riječ je o najpopularnijem klapskom natjecanju na području Istarske i Primorsko-goranske županije. Dobitnici su i nekoliko godišnjih Nagrada Grada Novog Vinodolskog za izuzetna dostignuća na području kulture. Među postignućima klape Vinčace bili su i snimljeni nosači zvuka. Klapa je snimila i objavila svoj prvi nosač zvuka pod nazivom „Da se ne zatre spomen“, u periodu dok je djelovala kao službena klapa MUP-a. Na nosaču zvuka objedinjeno je dvanaest domoljubnih skladbi u klapskom aranžmanu koje su obilježile njihov repertoar kao policijske klape. U znamenitom opusu klape također se nalazi nosač zvuka pod nazivom „Naviru misli, vrtidu spomen“, koji je bio nominiran za nagradu Porin. Riječ je o snimci koncerta za pamćenje koji se održao 3. veljače 2018. godine u hrvatskoj metropoli, u Zagrebu, u Muzeju za umjetnost i obrt. (Ganza, 2021)

Uspjehe klape Vinčace stanovnici Novog Vinodolskog prigrlili su otvorenih srca ispunjenih ponosom, a također je činjenica, da je klapa podupirana i od svojih sugrađana i od društveno-političkog vodstva Grada. Koliko je klapa Vinčace doprinijela svojem gradu, Novom Vinodolskom, kao i klapskom svijetu, najbolje opisuju stihovi pjesme „Kuća sritnog čovika“, s kojom je klapa osvojila prvi Srebrni štit Omiškog festivala:

„Kuća sritnog čovika“ (Krešimir Magdić/Ružica Jerončić)

Brzo dani sami lete, ko zna di su zlatna runa...

Na gitari od planete bila je i moja struna.

Fala ti, Bože, ča iša san ovin sviton. (Ganza, 2021: 343)

Godine 2021. objavljena je monografija klape Vinčace pod nazivom „Fala ti, Bože, ča iša san ovin sviton“ autorice Herci Ganze, koja obuhvaća pregled povijesti, kulture i pučkog

pjevanja u Novom Vinodolskom. Što drugo napisati za klapu, nego: „Fala ti, Bože, ča idu ovin sviton!“.

9.4. Pučki pivači

Pučki pivači, uz muške klape Novljani i Vinčace, te ženske klape Mažurana i Puntape, također su čuvari baštine klapskog pjevanja u Novom Vinodolskom. Uz pomoć rukopisa iz dnevnika Miroslava Maričića koji je nekoć pjevao u klapi Novljani, te koji od osnutka pjeva u Pučkim pivačima, također u novljanskom kolu, slijedi kratak prikaz početaka djelovanja Pučkih pivača. Rukopis dnevnika objavljen je u monografiji klape Vinčace pod nazivom „Fala ti, Bože, ča iša san ovin sviton“, autorice Herci Ganze.

Dana 6. siječnja 2004. godine, na dan Grada Novog Vinodolskog i kada je donesen Vinodolski zakonik, Radovan Baričević i Mario Butorac, sazvali su sastanak za sve one za koje su smatrali da bi mogli udovoljiti pjevačkim uvjetima, a to su volja i glas. Dobili su ideju o osnivanju muškog pjevačkog zbora ili kako se kaže u krajevima gdje se njeguje takva vrsta pjevanja, pučki pivači. Uzevši u obzir da klapa broji do 9 pjevača, članovi koji prelaze taj broj čine pučke pivače. Mario Butorac preuzeo je vođenje Pučkih pivača. Prva pjesma koju su otpjevali bila je „Vilo, dvi jabuke“. Prvoj probi prisustvovali su sljedeći članovi: Mario Butorac, Radovan Baričević, Silvo Franko, Marinko Rubčić, Branko Šamanić, Željko Šoštarić, Robert Žmikić, Miroslav Maričić, Joso Maričić, Gordan Šamanić, Tomislav Uremović, Karlo Starčević i Joso Šamanić. U osnutku, raspon godina je bio od 30 do 65, a najstariji član je Branko Šamanić iz klape Novljani, otac dugogodišnjeg basa klape Vinčace, Gordana Šamanića. (Ganza, 2021)

Slika 15 Pučki pivači Novog Vinodolskog: Nikica Peričić, Branko Šamanić, Marinko Vodopić, Željko Šoštarić Fume, Ivica Tomić, Marinko Rubčić Mačak, Mario Butorac, Zoran Krišković, Mladen Peričić, Joso Maričić, Miroslav Maričić, Tomislav Uremović i Joso Šamanić. (Osobna arhiva)

Pučki pivači postali su sastavni dio KUD-a Ilija Dorčić. Na svojem prvom javnom nastupu na Novljanskom prelu 2004. godine, izveli su pjesme „Vilo, dvi jabuke“, „Sridu stabal u dubravi“, i „Sjaj, miseče“ (novljanska narodna pjesma prilagođena klapskom pjevanju). Iza njih su brojni nastupi, među kojima se izdvajaju oni za Dan državnosti kada su nastupili u sastavu KUD-a, zatim Smotra klapa u Crikvenici, a posebna im je čast bila nastupiti na smotri Bašćinski glasi, gdje im se kao prvi tenor, kao gost, pridružio jedan od najboljih prvih tenora u klapskom svijetu, Špiro. Špiro je svojedobno bio prvi tenor klape Cambi i kulturno umjetničkog udruženja Vokalisti Salone. Pučki pivači ostavili su snažan dojam na publiku, što su također pokazale čestitke i pohvale koje su dobili zbog toga što su jedini sastav pučkih pivača na ovim prostorima, te iz razloga što su nastupili u velikom broju (bilo je 20 članova). Vrijedi spomenuti, da su od 2004. godine organizatori i domaćini Zimske smotre klapa u Domu kulture u Novom Vinodolskom. Predstavili su se na još nekoliko važnih nastupa i smotri klapa poput onih u Crikvenici, Dramlju, Šilu, Driveniku, Vukovaru, Zagrebu, te u emisiji Lijepom našom. Još jedan uspjeh kojim su obilježili svoje djelovanje bilo je snimanje pjesme „Sjaj, miseče“ na CD-u. Pjesmu su izveli na TV nastupu u Crikvenici u emisiji Domovnica. Pučki pivači također se ponose svojim gostovanjima u inozemstvu: na Danima hrvatske kulture u Baselu u Švicarskoj, u Rotterdamu (Nizozemska), Antwerpenu (Belgija), Budimpešti (Mađarska), Krakowu (Poljska), Cetinju (Crna Gora), Međugorju i Sarajevu (Bosna i Hercegovina), Bruxellesu (Belgija) i Beogradu (Srbija). (Ganza, 2021)

Prema riječima voditelja Marija Butorca, Pučki pivači su nadišli animozitet između malih mjesta i sela u okolini Novog koji je postojao i u svim mjestima u Hrvatskoj, samim time što su se okupili ljudi iz Novog, Klenovice, Ledenica, Zagona i gornjih zagonjskih sela i Krmpota, te stvorili zajedničku priču. Zanimljivost je ta, što su neki od Pučkih pivača članovi Pivača novljanskog kola, koji su neizostavni dio novljanskih narodnih običaja. Pučke pivače do danas je održala pjesma, bilo da je riječ o klapskoj, ličkoj, starogradskoj pjesmi, ili sevdahu. (Ganza, 2021) Ono što ih čini posebnima i jednim od prepoznatljivih društava u Novom Vinodolskom jest, što nastoje sve češće pronaći priliku za zajedničko druženje i pjesmu.

9.5. Ženska klapa Puntape

U razgovoru s osnivačicom, predsjednicom i članicom ženske klape Puntape, Snježanom Kabalin, prikupljeni su podaci o ovoj jedinoj ženskoj klapi u Novom Vinodolskom.

Jedina ženska klapa u Novom Vinodolskom, rodila se od „majke ženskog klapskog pjevanja u Novom Vinodolskom“, odnosno, prve ženske klape u tom gradu – klape Mažurana. Na inicijativu iste utemeljiteljice, Snježane Kabalin, koja je prije više od četvrt stoljeća utemeljila žensko klapsko pjevanje u Novom Vinodolskom, 1. svibnja 2012. godine u Novom Vinodolskom osnovana je nova ženska klapa, Puntape. Prema riječima Snježane Kabalin, velikog entuzijasta i velike zaljubljenice u klapsku pjesmu i u svoj rodni grad Novi Vinodolski, te od siječnja 2024. godine nove predsjednice Kulturno umjetničkog društva Ilija Dorčić iz Novog Vinodolskog, „ljubav prema klapskoj pjesmi je tinjala u njoj puno prije osnutka prve ženske klape u Novom Vinodolskom“.

Davne 1997. godine, zahvaljujući podršci svojih prijateljica i njihovoj zajedničkoj ljubavi prema klapskom pjevanju, Snježana je osnovala klapu Mažurana. Nakon trinaest godina neprekidnog rada i njegovanja klapskog pjevanja, klapa Mažurana zbog opravdanog osipanja članstva, prestaje djelovati s nadom i željom za ponovnim okupljanjem. I tako se 2012. godine, žensko klapsko pjevanje vratilo u Novi Vinodolski osnivanjem ženske klape Puntape, čija je Snježana osnivačica, članica i predsjednica. Ime klape izrodilo se iz poezije novljanskog pjesnika Gojka Sokolića-Kozarića, pod nazivom „Modro puntape“. *Puntape* je stari novljanski izraz za broš, a predsjednica klape voli reći sljedeće: „Baš kao što puntape (broš) resi naše klapske odore, tako i ljubav prema klapskoj pjesmi resi i ispunjava naše duše.“.

Nakon izmjena i nadopuna članica, postavu klape Puntape čine sljedeće članice:

- Sanja Svetić (prvi sopran)
- Dora Kabalin i Tena Peričić (drugi soprani)
- Gordana Jović i Dijana Butorac Uremović (prvi altovi)
- Melina Zoričić i Snježana Kabalin (drugi altovi).

Umjetnički voditelji u razdoblju od 2012. do 2023. godine bili su Ines Cvitković Kalanjoš (svojedobno članica klape), Mario Butorac (bariton muške klape Vinčace) i Siniša Žigrović, dok je aktualni voditelj Darko Cerniar, koji je u jednom periodu bio bas muške klape Vinčace i činio postavu koja je 2015. godine osvojila prvi Zlatni štit na Omiškom festivalu.

Slika 16 Klapa Puntape: Sanja Svetić, Dora Kabalin, Tena Peričić, Gordana Jović, Darko Cerniar (umjetnički voditelj), Dijana Butorac Uremović, Melina Zoričić i Snježana Kabalin. (Osobna arhiva)

Ženska klapa Puntape promiče ime svoga grada, Novog Vinodolskog, na brojnim nastupima i klapskim susretima – smotrama, gdje su tijekom svih ovih godina razvile brojna, iskrena i prava klapska prijateljstva s ljudima s kojima dijele ljubav prema ovoj nematerijalnoj kulturnoj baštini, kao i prema glazbi općenito. Osim što su pozivane na brojne smotre u domovini i inozemstvu, sudjeluju i na klapskim natjecanjima na kojima su polučile određene uspjehe. Godine 2019. na Festivalu KIK (Klape Istre i Kvarnera) u Buzetu, osvojile su treće mjesto, a iste godine dobile su brončano priznanje na 5. Natjecanju hrvatske tradicijske vokalne glazbe – Klape u Zagrebu. Godine 2022., svojim debitantskim nastupom na Festivalu dalmatinskih klapa u Omišu, uspjele su se plasirati u finale ovog čuvenog festivala, te tako doprinijele da se ime Novog Vinodolskog opet s ponosom spominje kao ime grada „lipe klapske pisme“. Članice klape Puntape ponose se suradnjom s pokojnim maestrom Dušanom Prašeljom, koji je klapi s ljubavlju poklonio nekoliko novljanskih izvornih pjesama koje je obradio i prilagodio višeglasnom pjevanju. Uz pjesme klapskog izričaja, Puntape njeguje i obrađuje pjesme izvornog novljanskog folklora, te ga tako i ove žene čuvaju od zaborava.

Klapa se također diči organizacijom Ljetne smotre klapa u Novom Vinodolskom, čije su osnivačice i domaćice. Na smotri redovno okupljaju klape iz različitih dijelova Republike Hrvatske i inozemstva, na veliko zadovoljstvo publike i dionika. U njihovim aktivnostima, financijski im uvelike pomažu gradonačelnik Novog Vinodolskog, Tomislav Cvitković, kao i ravnatelj Centra za kulturu, član klape Vinčace, Mario Butorac. Klapa dugi niz godina uspješno surađuje s KUD-om Ilija Dorčić. U rujnu 2022. godine, klapa Puntape je jednom lijepom manifestacijom proslavila dva jubileja: dvadeset i pet godina ženskog klapskog pjevanja u

Novom Vinodolskom, kao i deseti rođendan klape Puntape. Na manifestaciji su zajedno s domaćicama ovaj jubilej proslavili muška klapa Partenca iz Splita, ženska klapa Senjkinje iz Senja, Pučki pivači Novog Vinodolskog i KUD Ilija Dorčić. Uz tri spomenute klape, u programu su sudjelovali i sopci Nikica Piškulić Juraš i Mislav Smolčić, te pivači KUD-a Ilija Dorčić koji su otpjevali izvorne novljanske pjesme u duetima: Izidor Toljan, Gordan Šamanić, Jerka Polić, Katarina Piškulić i Mandalena Sokolić.

U razgovoru s članicama ženske klape Puntape, one ističu da kao zaljubljenice u svoj grad Novi, svojim radom i nastupima doprinose kulturi i kulturnim događanjima u njihovom gradu, od kojeg uvijek dobivaju veliku podršku, što financijsku, što moralnu, na čemu su zahvalne. Zahvalne su i svojim sugrađanima koji svake godine posjećuju njihovu Ljetnu smotru i uvijek ih podržavaju u njihovoj glazbenoj avanturi, kao i svim dragim ljudima koji im redovno pomažu u realizaciji klapskog susreta. Na Svečanoj sjednici 2024. godine, povodom Dana Grada Novog Vinodolskog koji se obilježava 6. siječnja, na dan kada je donesen Vinodolski zakon, ženskoj klapi Puntape uručena je Nagrada Grada Novog Vinodolskog. U nadi i želji da nastave raditi na kvaliteti, jer jedno od njihovih zlatnih pravila je da pred publiku treba izaći uvježban i pripremljen, zbog čega ulažu veliki trud na redovitim probama, predsjednica klape Snježana Kabalin je rekla sljedeće: „Budućnost klape vidim i zamišljam onako kako je to bilo na samom početku, a to je rad s puno ljubavi, emocije, lijepog prijateljstva i druženja, začinjeno s malo ambicije prema nekim novim uspjesima u klapskom svijetu, s nadom da smo utabale stazu nekoj budućoj novoj postavi koja će ovo voljeti, baš kao što mi volimo.“. (Peričić, 2023: 25)

10. KLAPSKO RUHO NOVLJANSKIH NARODNIH PJESAMA

Klape u Novom Vinodolskom svojim djelovanjem njeguju ljubav prema klapskom pjevanju, ali i prema novljanskom izvornom folkloru, točnije, prema izvornim novljanskim pjesmama. Da su zaljubljenici u Novi Vinodolski i da s ponosom predstavljaju svoj grad, pokazuju svojim izvedbama novljanskih pjesama koje su samo za njih obrađene i prilagođene višeglasnom pjevanju. U nastavku slijede priloženi tekstovi i notni zapisi novljanskih pjesama u klapskim aranžmanima, s ciljem da se prikaže zanimljiv spoj klapskog pjevanja i novljanskog folkloru. Odabrano je pet pjesama koje se nalaze među najčešće izvođenim novljanskim pjesmama i koje izvode novljanske klape Vinčace, Pučki pivači i Puntape:

1. „Kada se Pavle ženjaše“
2. „Vapor plovi, se valove riže“
3. „Zorčica“
4. „Sinoć Ive iz Novoga dojde“
5. „Sjaj, miseče“.

10.1. „Kada se Pavle ženjaše“

Ovaj dijamant novljanske tradicije brusio je jedan od najvećih etnomuzikoloških autoriteta Primorja, ujedno veliki štovatelj, poznavatelj i zaljubljenik u novljanske narodne običaje – maestro Dušan Prašelj. Originalan i ispravan naziv skladbe bi bio Novljansko kolo, iz razloga što je ona, po riječima maestra, „sukus novljanskih običaja i novljanskog kola“. (Ganza, 2021: 214) Ipak, s vremenom je među klapskim pjevačima i publikom dobila naziv „Kada se Pavle ženjaše“. Dušan Prašelj je napisao note muškoj klapi Vinčace koja se s ovom autentičnom novljanskom pjesmom predstavila na 16. Festivalu Klape Istre i Kvarnera u Buzetu, gdje su osvojili prvo mjesto, kao i nagradu Brkica „za najbolju interpretaciju napjeva s elementima istarsko-primorskog glazbenog izričaja“. (Ganza, 2021: 215) S pjesmom su zasjali i na Omiškoj pozornici 2016. godine na proglašenju, što je bio jedan od veličanstvenijih trenutaka u kojem je klapa dodatno raznježila i ugodno iznenadila svoje sugrađane iz Novog Vinodolskog, koji su bili ispunjeni ponosom i srećom, jer se novljanski narodni napjev čuo na čuvenoj Omiškoj pozornici, u srcu Dalmacije. Nakon klape Vinčace, pjesmu je nedavno u svoj repertoar uvrstila i ženska klapa Puntape.

Maestro Prašelj je osmislio vrlo zanimljivu formu skladbe, na način da se sastoji od tri dijela, odnosno, odlučio je ukomponirati kitice pjesama novljanskog kola, koje se pjevaju za vrijeme igranja senjskog koraka, arbanaškog koraka i poskočice. (Ganza, 2021) U nastavku slijedi tekst pjesme, ujedno prikaz koji objašnjava kojem dijelu i koraku novljanskog kola pripada određena kitica:

„Kada se Pavle ženjaše“ (narodna iz Novog Vinodolskog, obrada Dušan Prašelj)

1. Senjski korak („Poziv u kolo“)

„Aj maleno po maleno,
i maleno za maleno.
Ajđ´ u kolo ko j´ za kolo,
ajde u kolo ko j´ za kolo.“

(Matetić Ronjgov, 2017: 398)

2. Arbanaški korak („Ivan Vlatković i Deli-aga“)

„Knjigu piše Deli-aga,
i šalje je Senju gradu.“

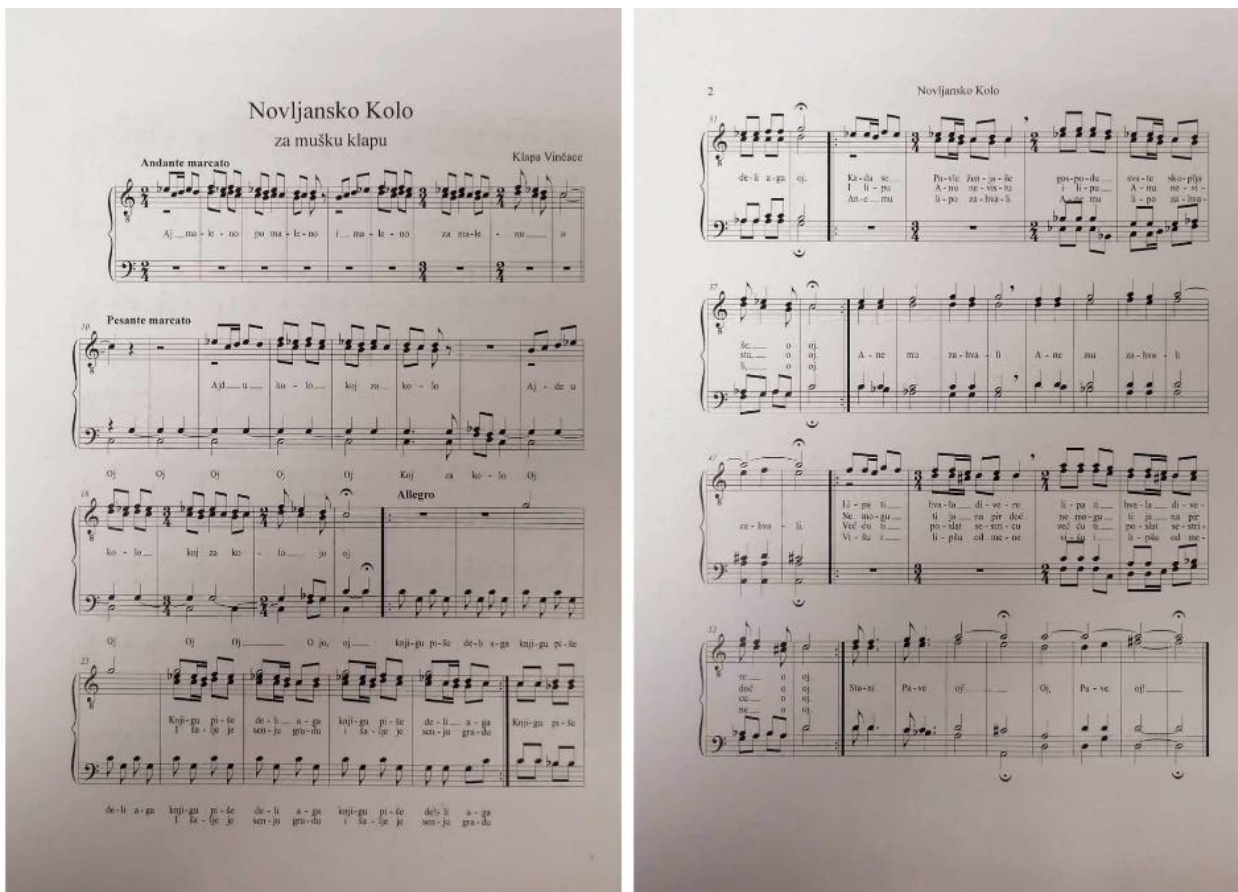
(Matetić Ronjgov, 2017: 399)

3. Poskočica (Ćurumbela „Ženidba kneza Pavla“)

„Kada se Pavle ženjaše,
gospodu svate skupljaše
i lipu Anu nevistu,
Ane mu lipo zahvali.

Lipa ti hvala divere,
ne mogu ti ja na pir doć,
već ću ti poslat sestricu
višu i lipšu od mene.

Stani Pave oj,
oj, Pave, oj.“
(Ganza, 2021: 214)

Slika 17 Računalno prepisan notni zapis pjesme „Kada se Pavle ženjaše“ maestra Dušana Prašelja poklonjen klapi Vinčace (izvor: notni materijal u vlasništvu klape Puntape, uz pristanak članova klape Vinčace – osobna arhiva)

10.2. „Vapor plovi, se valove riže“

Još jedan primorski melos, pretočio se u dalmatinski, klapski melos. Pjesma „Vapor plovi“, koju se još naziva „Vapor plovi, se valove riže“ ili „Vapor plovi, milo“, novljanska je narodna pjesma. Maestro Joško Čaleta, stvorio je vokalni aranžman spajajući dva izvorna novljanska narodna napjeva „Vapor plovi, se valove riže“ i „Dragog imam, al ga ne uživam“ koja se savršeno sljubljuju u jedinstvenu pjesmu, s kojom je muška klapa Vinčace osvojila svoj prvi Zlatni štit na Omiškom festivalu 2015. godine. (Ganza, 2021) Uz maestra Čaletu koji je stvorio obradu za klapu Vinčace, istu pjesmu obradio je i maestro Prašelj i poklonio je ženskoj klapi Puntape.

„Vapor plovi, se valove riže“ (narodna iz Novog Vinodolskog, obrada Joško Čaleta)

„Vapor plovi, se valove riže
divojčica košuljicu veze.

Navezla je ime i prezime,
samo nije da se voli s' njime.
Dragog imam al ga ne uživam,
uživa ga dika va Merikah.

Ča je more da se hodit more,
ča bi ih se vratilo moj Bože.

Oj vapore zami me na more,
da ja iden di je drago moje.“

(Iz „Spomen knjige Narodne čitaonice Novi Vinodolski II: Pisme novljanskog kola i druge narodne pisme“, 1977: 172, 201)

The image shows a handwritten musical score on aged paper. At the top, it is titled "Lenuškoj klapi 'PUNTAPPE'" and "Novi Vinodolski". Below the title, there is a note: "za gromen na staroga prijatelja Novoga Zrbijska narodna 'VAPOR PLOVI, MILO'". The score is written in three systems. The first system has a treble clef, a 4/4 time signature, and the tempo marking "Andante mormozado". The second system has a bass clef and the tempo marking "Vem...". The third system has a bass clef and the tempo marking "mormozado". The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and accidentals.

Slika 18 Rukopis notnog zapisa pjesme „Vapor plovi, milo“ maestra Dušana Prašelja u vlasništvu klape Puntape (Osobna arhiva)

10.3. „Zorčica“

Maestro Dušan Prašelj, iako veliki zagovaratelj autohtonog pjevanja po istarskoj ljestvici, stvorio je novo ruho nekoliko izvornih novljanskih pjesama na način da ih je obradio za klapsku izvedbu. Tradicionalni napjev „Zorčica“ maestro je namijenio onda mladoj ženskoj klapi Puntape, čije su članice pristale na zamolbu klape Vinčace da im ustupe note. Na Festivalu KIK 2015. godine u Buzetu, klapa Puntape udahнула je život „Zorčici“, koju je sljedeće godine, 2016., na istom Festivalu prvi put izvela i klapa Vinčace. (Ganza, 2021) „Zorčica“ se također pjeva u susjednom gradu Bribiru. Novi Vinodolski i Bribir, mali primorski gradovi u Vinodolu, imaju mnogo zajedničkih pjesama, a također im je zajedničko sopnja sopila.

„Zorčica“ (narodna iz Novog Vinodolskog, obrada Dušan Prašelj)

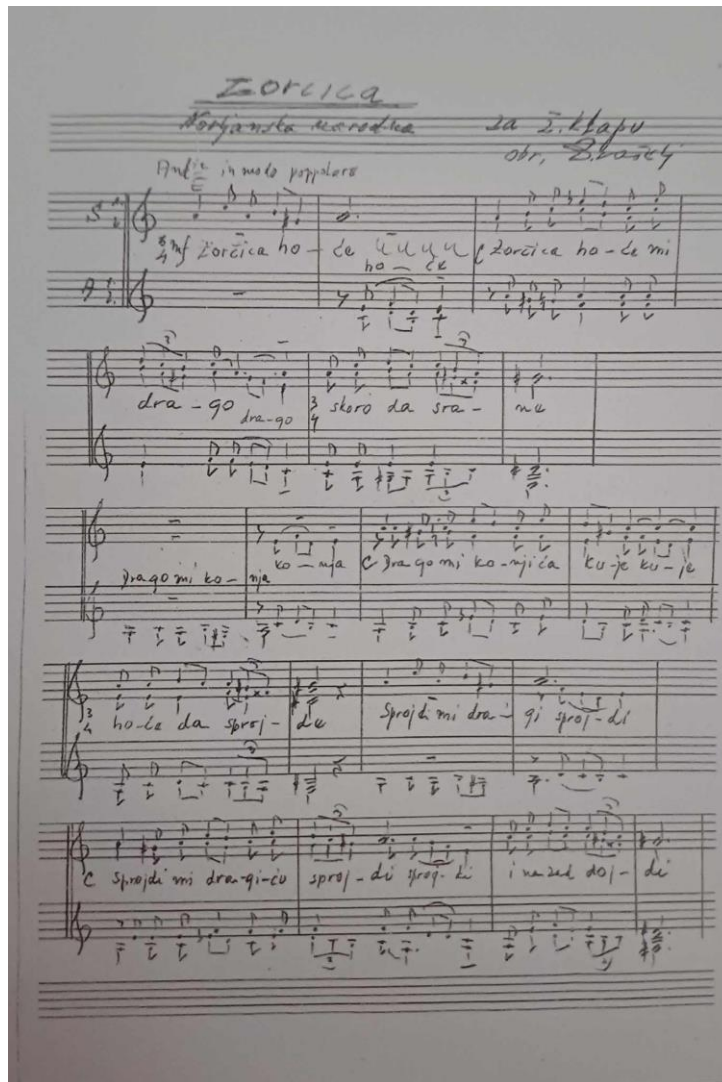
„Zorčica hoće mi, drago,
skoro da svane.

Dragog mi konjića kuje,
hoće da sprojde.

Sprojdi mi, dragiću, sprojdi
i nazad dođi.

Svoju ćeš ljubicu naći
va crno zavitu.

Svoju ćeš majčicu naći
va crnoj zemljici.“ (Ganza, 2021: 273)

Slika 19 Rukopis notnog zapisa pjesme „Zorčica“ maestra Dušana Prašelja u vlasništvu klape Puntape (Osobna arhiva)

10.4. „Sinoć Ive iz Novoga dojde“

Novljansku narodnu pjesmu „Sinoć Ive iz Novoga dojde“ obradio je i prilagodio klapskom pjevanju maestro Dušan Prašelj, a svjetlo dana je ugledala u izvedbi ženske klape Puntape, koja je s ovom pjesmom 2019. godine osvojila treće mjesto na Festivalu KIK u Buzetu, kao i brončano priznanje na 5. Natjecanju hrvatske tradicijske vokalne glazbe u Zagrebu.

„Sinoć Ive iz Novoga dojde“ (narodna iz Novog Vinodolskog, obrada Dušan Prašelj)

„Sinoć Ive, jagodo,
iz Novoga dojde.
Svojoj ljubi, jagodo,
tužan glas donese.
Ljubo moja, jagodo,
oženio san se.
Za Novljanku, jagodo,
najlipšu divojku.
Črna oka, jagodo,
i lišca rumena.
Smutila bi, jagodo,
na nebu oblake.
Kamol ne bi, jagodo,
na zemlji junake.“

(Iz „Spomen knjige Narodne čitaonice Novi Vinodolski II: Pisme novljanskog kola i druge narodne pisme“, 1977: 183, 184)

Slika 20 Rukopis notnog zapisa pjesme „Sinoć Ive iz Novoga dojde“ maestra Dušana Prašelja u vlasništvu klape Puntape (Osobna arhiva)

10.5. „Sjaj, miseče“

Lijepu novljansku narodnu pjesmu „Sjaj, miseče“ klapskom pjevanju je prilagodio maestro Pavao Kombol, prvi umjetnički voditelj muške klape Vinčace. Pjesmu izvode Pučki pivači Novog Vinodolskog, muška klapa Vinčace i ženska klapa Puntape. Klapa Vinčace izvela je pjesmu na proglašenju pobjednika 53. Festivala dalmatinskih klapa u Omišu 2019. godine, kada je osvojila četvrti Zlatni štit.

„Sjaj, miseče“ (narodna iz Novog Vinodolskog, obrada Pavao Kombol)

„Sjaj miseče, milo,
al' nemoj navečer.
Ojaj nina nena,
al' nemoj navečer.
Navečer će, milo,
dragi dragoj doći.
Ojaj nina nena,
dragi dragoj doći.
Se po hladu, milo,
da ga ne poznadu.
Ojaj nina nena,
da ga ne poznadu.“

(Tekst je preuzet s notnog zapisa pjesme koji je priložen na sljedećoj fotografiji)

(POČIKO PJEVANJE 12. KOVOB U.)

DBR. ZA HUK
P. KOTBOC

(S)JAJ MISEČE

SJAJ MI-JE-ČE MI-LO
O ČAJ NI-NA NE-NA

SJAJ MI-JE-ČE MI-LO
O ČAJ NI-NA NE-NA

AL' NE-DOD VE-ČE
VE-ČE

SJAJ MI-LO
O ČAJ NI-NA NE-NA

SJAJ MI-LO
O ČAJ NI-NA NE-NA

SVEČER ČE MILO DRAGI DRAGOJ DOČI; OJAJNI...
E PO HLADU MILO DA GA NE DOZNAJU; O ČAJ NI-NA...

22.02.20

Slika 21 Rukopis notnog zapisa pjesme „Sjaj, miseče“ maestra Pavla Kombola u vlasništvu klape Puntape (Osobna arhiva)

11. ZAKLJUČAK

Već od najranijih početaka u dalmatinskoj konobi, do pozornice festivala kada su se, u konačnici, rodili izrazi *klapa* i *klapsko pjevanje*, klapskoj pjesmi je bilo suđeno zasjati kao još jedan komad hrvatskog zlata, a prema tom putu vodile su je važni, obećavajući preokreti, poput ravnopravnosti spolova na tom području, čime su se mogli uvesti i ženski vokali zahvaljujući kojima danas postoji i tradicija ženskog klapskog pjevanja. Jedna od osnovnih komponenti je autentičnost klape, koja dosta ovisi o prvom tenoru u muškoj klapi i prvom sopranu u ženskoj klapi, po kojima je klapa prepoznatljiva. Prvi glas u klapi, osim što ga krasi vokalne sposobnosti, treba imati osjećaj za pjesmu, treba biti uvjerljiv i proživjeti tekst koji pjeva. Dok estetiku klapskog izraza čini harmonija pjevačkih glasova koji se, počevši od prvog glasa, poput bisera nižu i međusobno se nadopunjuju, čime se upotpunjuje potrebna forma i formira se četveroglasni slog homofone strukture, onu dublju vrijednost zapravo predstavlja jedan jedini element kojim se prvenstveno postiže takozvana *klapska fuzija*, čije je osnovno značenje idealna ravnoteža u kojoj se ne izdvaja nijedan glas, a to je odnos među članovima klape i međusobna suradnja. Ponajviše iz ovog razloga, vrijedi se prisjetiti početaka kada se ovaj fenomen rodio iz prijateljstva.

Klapsko pjevanje je tradicijsko višeglasno homofono pjevanje bez pratnje instrumenata, koje je duboko u sebi čuvalo utkanu težnju za širenjem izvan Dalmacije. Na svojem putovanju, klapska pjesma pronašla je svoj dom i u Novom Vinodolskom – u gradu Frankopana, Mažuranića, Vinodolskog zakona, narodnih običaja i bogate tradicije. Dok su njihovi preci njegovali i baštinili izvorne novljanske napjeve u skladu s čuvenom istarskom ljestvicom, prvi Novljani koji su prihvatili klapsku pjesmu bili su iskreni entuzijasti koji su pokrenuli tradiciju klapskog pjevanja u Novom Vinodolskom i srećom, ta se ljubav nastavila prenositi na nadolazeće generacije koji su nastavili njegovati ovaj izvorni dalmatinski fenomen, što je rezultiralo kontinuiranim osnivanjem muških i ženskih klapa u ovom primorskom gradu. Osim što novljanske klape njeguju izvorne dalmatinske napjeve, njihove repertoare također krasi izvorni novljanski napjevi prilagođeni višeglasnom pjevanju.

Stoga, vrlo je jednostavno zaključiti sljedeće: dok je Novljana, ne postoji strah da će se ukinuti niti novljanski narodni običaji, niti tradicija klapskog pjevanja u Novom Vinodolskom. Tako je Novi Vinodolski postao grad koji njeguje tri nematerijalna kulturna dobra: dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja, Novljanski mesopust – pokladni običaj Novog Vinodolskog, te klapsko pjevanje.

12. LITERATURA

KNJIGE I ZBORNICI

1. Babić, D. (2000). Nepoznati ili manje poznati novljanski Mažuranići. *Novljanski zbornik, knjiga IV*. Dragomir Babić (ur.). Novi Vinodolski: Narodna čitaonica i knjižnica Novi Vinodolski, 90-110.
2. Babić, D. (2000). Kronologija života Ivana Mažuranića. *Novljanski zbornik, knjiga IV*. Dragomir Babić (ur.). Novi Vinodolski: Narodna čitaonica i knjižnica Novi Vinodolski, 114-122.
3. Bošković, J., Čaleta, J. (2011). *Mediterranski pjev: O klapama i klapskom pjevanju*. Zagreb: Večernji list.
4. Čaleta, J. (2011). *Jerko Martinić Pučki napjevi misa iz srednje Dalmacije u kontekstu glagoljaške tradicije (šire područje Splita, otoci Brač i Hvar)*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.
5. Čaleta, J. (2016). Klapa i klapsko pjevanje – prepoznatljiv glazbeni identitet južnoga jadranskog obalnog i otočkog prostora. *More – hrvatsko blago*. Zvonimir Radić (ur.). Zagreb: Naklada Zvonimir Radić, 765-770.
6. Deranja, M. (1958). Narodni običaji. U: Mladen Deranja (ur.). *Spomen knjiga I.*, Novi Vinodolski: Narodna čitaonica, 144-155.
7. Ganza, H. (2021). *Fala ti, Bože, ča iša san ovin sviton: klapa Vinčace 1999.-2019*. Novi Vinodolski: Grad Novi Vinodolski, Glazbena udruga klapa Vinčace, Naklada Kvarner.
8. Ježić, D. (2000). Nekadašnji zaboravljeni, nepoznati i manje poznati narodni običaji u Novom Vinodolskom. *Novljanski zbornik, knjiga IV*. Dragomir Babić (ur.). Novi Vinodolski: Narodna čitaonica i knjižnica Novi Vinodolski, 284-302.
9. Klaić, B. (1966). *Veliki rječnik stranih riječi*. Zagreb: Mladost.
10. Kostrenčić, M. (1923). *Vinodolski zakon*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
11. Krivičić, L. (2021). *Klapsko pjevanje u Dalmaciji i Istri*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, (diplomski rad).
12. Laszowski, E. (2000). Gorski kotar i Vinodol (ulomci). *Novljanski zbornik, knjiga IV*. Dragomir Babić (ur.). Novi Vinodolski: Narodna čitaonica i knjižnica Novi Vinodolski, 71-90.

13. Matetić Ronjgov, I. (2017). *Zaspal Pave: zbirka zapisa narodnih pjesama Istre i Hrvatskog primorja*. Viškovo: Ustanova „Ivan Matetić Ronjgov“.
14. Milin-Ćurin, V. (2016). *Žene u klapskom pjevanju*. Split: Umjetnička akademija Sveučilišta u Splitu.
15. Mornar Deman, L. (2018). *Tradicijsko pjevanje u Dalmaciji i njegova dobrobit u razvoju djece*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, (završni rad).
16. Piškulić, J. (1938). Svadbeni običaji u Novom Vinodolskom. U: Josip Piškulić (ur.) *Vinodolska knežija i morska kupališta*. Zagreb: Tisak zaklade tiskare Narodnih novina, 81-88.
17. Potočnjak, M. (1977). Braća Mažuranići. U: Dragomir Babić, Davorin Ježić, Josip Sokolić (ur.) *Spomen knjiga Narodne čitaonice Novi Vinodolski II: Pisme novljanskog kola i druge narodne pisme*. Novi Vinodolski: Narodna čitaonica, 107-109.
18. Prašelj, D. (1977). Novljanske narodne pjesme. U: Dragomir Babić, Davorin Ježić, Josip Sokolić (ur.) *Spomen knjiga Narodne čitaonice Novi Vinodolski II: Pisme novljanskog kola i druge narodne pisme*. Novi Vinodolski: Narodna čitaonica, 251-254.
19. Prašelj, D. (1977). Posebne napomene i upute izvođačima. U: Dragomir Babić, Davorin Ježić, Josip Sokolić (ur.) *Spomen knjiga Narodne čitaonice Novi Vinodolski II: Pisme novljanskog kola i druge narodne pisme*. Novi Vinodolski: Narodna čitaonica, 254-257.
20. Sokolić, J. (1977). Pjesme novljanskog kola i druge narodne pjesme. U: Dragomir Babić, Davorin Ježić, Josip Sokolić (ur.) *Spomen knjiga Narodne čitaonice Novi Vinodolski II: Pisme novljanskog kola i druge narodne pisme*. Novi Vinodolski: Narodna čitaonica, 10-22.
21. Sokolić, J. (1977). Pivači i kolovođe novljanskog kola. U: Dragomir Babić, Davorin Ježić, Josip Sokolić (ur.) *Spomen knjiga Narodne čitaonice Novi Vinodolski II: Pisme novljanskog kola i druge narodne pisme*. Novi Vinodolski: Narodna čitaonica, 30-35.
22. Sokolić, J. (1977). Stogodišnji tok novljanskih „Žitaka“, autori i izvođači. U: Dragomir Babić, Davorin Ježić, Josip Sokolić (ur.) *Spomen knjiga Narodne čitaonice Novi Vinodolski II: Pisme novljanskog kola i druge narodne pisme*. Novi Vinodolski: Narodna čitaonica, 35-53.
23. Sokolić, I. (1977). Melodije i ritam novljanskog kola. U: Dragomir Babić, Davorin Ježić, Josip Sokolić (ur.) *Spomen knjiga Narodne čitaonice Novi Vinodolski II: Pisme novljanskog kola i druge narodne pisme*. Novi Vinodolski: Narodna čitaonica, 23-30.

ČLANCI ONLINE

1. Barbarić, Ivan (2015). Ivan Mažuranić i njegov doprinos hrvatskoj književnosti Uz 170. obljetnicu epa Smrt Smail-Age Čengića. *Vinodolski zbornik: godišnjak za gospodarstvo-turizam, povijesnu i kulturnu baštinu, ekologiju i promicanje ljudskog stvaralaštva*, br. 16, 109-122. <https://hrcak.srce.hr/clanak/251936> (pristupljeno 10. kolovoza 2024.)
2. Čaleta, Joško (1999). The ethnomusicological approach to the concept of the Mediterranean in music in Croatia. *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, vol. 36. br. 1, 183-195. <https://hrcak.srce.hr/clanak/53534> (pristupljeno 5. srpnja 2024.)
3. Primorac, Jakša (2010). O estetici klapskoga pjevanja. *Narodna umjetnost*, vol. 47. br. 2, 31-50. <https://hrcak.srce.hr/61982> (pristupljeno 21. srpnja 2024.)

MREŽNE STRANICE

1. Festival dalmatinskih klapa Omiš (2013). <https://fdk.hr/> (pristupljeno 10. kolovoza 2024.)
2. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža (2013 – 2024). <https://www.enciklopedija.hr/> (pristupljeno 6. srpnja 2024.)
3. HRT Glas Hrvatske (2023). Hrvatski stil – Susret hrvatskih klapa izvan RH, <https://glashrvatske.hrt.hr/hr/multimedia/hrvatski-stil/hrvatski-stil-susret-hrvatskih-klapa-izvan-rh-10852671> (pristupljeno 10. kolovoza 2024.)
4. Hrvatska matica iseljenika (2023). Susret klapa Hrvata izvan RH 11. lipnja u HNK, <https://matis.hr/aktualno/susret-klapa-hrvata-izvan-rh-11-lipnja-u-hnk/> (pristupljeno 10. kolovoza 2024.)
5. Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske (2024). Nematerijalna dobra upisana na UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva, <https://min-kulture.gov.hr/eu-kultura/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-covjecanstva/5337> (pristupljeno 6. kolovoza 2024.)
6. Novi Vinodolski – Službene stranice grada. Počeci turizma – XIX. stoljeće, <https://novi-vinodolski.hr/poceci-turizma-xix-stoljece/> (pristupljeno 6. srpnja 2024.)

7. Škola tradicijskog pjevanja. Završno diseminacijsko događanje u Undi (Mađarska), <https://klapakastav.hr/web/zavrsno-diseminacijsko-dogadanje-u-undi-madarska/> (pristupljeno 10. kolovoza 2024.)
8. Vinska kuća Pavlomisir (2017). Povijest vinodolske vinove loze, <https://pavlomisir.hr/hr/onama> (pristupljeno 6. srpnja 2024.)

ČLANAK U ČASOPISU I KATALOG

1. Peričić, A. (2023). Puntape koji resi naš grad. *Novljanski list – Glasilo Grada Novog Vinodolskog*, br. 23, 23-26.
2. 57. Festival dalmatinskih klapa Omiš 2023. – Katalog Festivala (2023).

13. POPIS ILUSTRACIJA

Popis slika

Slika 1 Otočić San Marino (Osobna arhiva)	26
Slika 2 Kula Kvadrac, dio Frankopanskog kaštela (Osobna arhiva).....	29
Slika 3 Pergament Vinodolskog zakona (Iz arhiva Muzeja i galerije Novi Vinodolski: odobreno korištenje).....	31
Slika 4 Ulazna vrata kuće Dobrice Sokolić iznad kojih se nalazi uzidana topovska kugla (Osobna arhiva)	32
Slika 5 Istarska ljestvica (izvor: Matetić Ronjgov, I. (2017). Zaspal Pave: zbirka zapisa narodnih pjesama Istre i Hrvatskog primorja. Viškovo: Ustanova „Ivan Matetić Ronjgov“). 39	
Slika 6 Notni zapis novljanske narodne pjesme „Vijala se vina loza“ iz zbirke zapisa „Zaspal Pave“ (izvor: Matetić Ronjgov, I. (2017). Zaspal Pave: zbirka zapisa narodnih pjesama Istre i Hrvatskog primorja. Viškovo: Ustanova „Ivan Matetić Ronjgov“).....	42
Slika 7 Notni zapis novljanske narodne pjesme „Dragi prosi dragu“ iz zbirke zapisa „Zaspal Pave“ (izvor: Matetić Ronjgov, I. (2017). Zaspal Pave: zbirka zapisa narodnih pjesama Istre i Hrvatskog primorja. Viškovo: Ustanova „Ivan Matetić Ronjgov“).....	43
Slika 8 Notni zapis novljanske narodne pjesme „Peljamo ti milo“ iz zbirke zapisa „Zaspal Pave“ (izvor: Matetić Ronjgov, I. (2017). Zaspal Pave: zbirka zapisa narodnih pjesama Istre i Hrvatskog primorja. Viškovo: Ustanova „Ivan Matetić Ronjgov“).....	46
Slika 9 Novija verzija novljanske narodne pjesme „Peljamo ti milo“ iz zbirke zapisa „Zaspal Pave“ (izvor: Matetić Ronjgov, I. (2017). Zaspal Pave: zbirka zapisa narodnih pjesama Istre i Hrvatskog primorja. Viškovo: Ustanova „Ivan Matetić Ronjgov“).....	46
Slika 10 Starija generacija Mesopustara (Osobna arhiva)	48
Slika 11 Novljansko kolo (Osobna arhiva)	51
Slika 12 Prva postava klape Novljani u novljanskim narodnim nošnjama, 1973.: Joso Butorac, Branko Šamanić, Andrija Miklič, Marinko Lončarić, Joso Jelača, Joso Šamanić i Damir Piškulić Juraš. (Osobna arhiva).....	55
Slika 13 Klapa Mažurana u novljanskim narodnim nošnjama, tzv. „berhanima“: Tamara Kalanj, Snježana Kabalin, Dragica Bevcer, Irena Madić, Ljubica Madić-Car, Milica Živčić i Marina Stanić. (Osobna arhiva)	57

Slika 14 Prva postava klape Vinčace: Siniša Aldo Gradišer, Radovan Baričević, Mario Butorac, Gordan Šamanić, Antonio Butorac, Saša i Sanjin Jovanović, Karlo Starčević i Kristijan Lončarić. (Osobna arhiva).....	58
Slika 15 Pučki pivači Novog Vinodolskog: Nikica Peričić, Branko Šamanić, Marinko Vodopić, Željko Šoštarić Fume, Ivica Tomić, Marinko Rubčić Mačak, Mario Butorac, Zoran Krišković, Mladen Peričić, Joso Maričić, Miroslav Maričić, Tomislav Uremović i Joso Šamanić. (Osobna arhiva)	61
Slika 16 Klapa Puntape: Sanja Svetić, Dora Kabalin, Tena Peričić, Gordana Jović, Darko Cerniar (umjetnički voditelj), Dijana Butorac Uremović, Melina Zoričić i Snježana Kabalin. (Osobna arhiva)	64
Slika 17 Računalno prepisan notni zapis pjesme „Kada se Pavle ženjaše“ maestra Dušana Prašelja poklonjen klapi Vinčace (izvor: notni materijal u vlasništvu klape Puntape, uz pristanak članova klape Vinčace – osobna arhiva)	68
Slika 18 Rukopis notnog zapisa pjesme „Vapor plovi, milo“ maestra Dušana Prašelja u vlasništvu klape Puntape (Osobna arhiva)	69
Slika 19 Rukopis notnog zapisa pjesme „Zorčica“ maestra Dušana Prašelja u vlasništvu klape Puntape (Osobna arhiva)	71
Slika 20 Rukopis notnog zapisa pjesme „Sinoć Ive iz Novoga dojde“ maestra Dušana Prašelja u vlasništvu klape Puntape (Osobna arhiva)	72
Slika 21 Rukopis notnog zapisa pjesme „Sjaj, miseče“ maestra Pavla Kombola u vlasništvu klape Puntape (Osobna arhiva)	74